

การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

โดย

พลตรี ราเมศร์ สันติบุตร
ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ
ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
และความมั่นคง

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของกองบัญชาการกองทัพไทย

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พล.ต. ราเมศร์ สันติบุตร **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๖๐

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. วิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ๒. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จ ๓. ศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ และ ๔. เพื่อเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นหลัก ประชากร คือศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ สนภ. ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ นทพ. ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๐ ศูนย์การเรียนรู้ฯ พื้นที่ละ ๒ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (sampling) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยทำการสัมภาษณ์แบบพบกันโดยตรง (face-to-face interview) และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผลการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า มีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม ระหว่าง ๗-๑๕ ไร่ (ร้อยละ ๔๐) ทั้งหมดดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน (ร้อยละ ๑๐๐) รองลงมาดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ (ร้อยละ ๗๐) ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ พบว่า เป็นปัญหาปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๒๐) และปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ ๑๐) ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จนั้น พบว่า ปัจจัยในทุกด้านต้องเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ทั้งปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ มีการคมนาคมที่สะดวก (ร้อยละ ๑๐๐) ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ มีพันธุ์พืชและสัตว์ที่ดี ต้านทานโรคและแมลง (ร้อยละ ๑๐๐) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือน และมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต (ร้อยละ ๑๐๐) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ มีเจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดีและมีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอเท่ากัน (ร้อยละ ๑๐๐) การศึกษาระดับการดำเนินงานใน ๓๖ ประเด็น พบว่า ภาพรวมแล้วศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมากแต่ยังมีการดำเนินงานในระดับพอใช้ในหลายประเด็น คือการเลี้ยงเป็ดเนื้อ เป็ดไข่ ($\bar{x} = ๒.๕๐$) การปลูกพืชไร่เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย ($\bar{x} = ๒.๔๐$) การเพาะเห็ด ($\bar{x} = ๒.๓๐$) และการเลี้ยงกบ ($\bar{x} = ๒.๒๐$) ตามลำดับ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์สภาพดิน คุณภาพของดิน และวิธีการปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ฯ มีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๒๐) และควรเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการนำน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์อย่างประหยัด การส่งเสริมการนำระบบชลประทานเข้ามายังพื้นที่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการกักเก็บน้ำ หรือการปลูกพืชโดยวิธีประหยัดน้ำ เป็นต้น เนื่องจากมีปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ ๑๐) การเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเชิงคุณภาพ และประยุกต์ใช้หลัก พอประมาณ มีเหตุผล มีค้ำกันในตัวที่ดี ประกอบกับ เงื่อนไขความรู้

๒

คู่คุณธรรม ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาสังเคราะห์ได้เป็น “ต้นแบบ” (Model) เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่อไป

Abstract

Title Development model for the Philosophy of Sufficiency Economy Learning Center under Royal Thai Armed Forces Headquarters

Field Social - Psychology

Name Maj Gen. Ramate Santibutr **Course NCD Class** 60

This study aimed to examine the model of the Philosophy Sufficiency Economy Learning Center under Royal Thai Armed Forces Headquarters, factors lead to achievement goal, level of center operation, and presenting the model of Sufficiency Economy Philosophy learning centers. A qualitative methodological approach was implemented in the study in the 1st 2nd 3rd 4th and 5th Regional Development Office. The population of the study consisted of 60 learning center in Armed Forces Development Command under Royal Thai Armed Forces Headquarters in year 2018.

A semi-structure interview and participant observation was implemented for data collection in order to collect data from 10 sample learning centers. The research result indicated that in the average income was 63,365 baht per year. The average number of visitors was 3,632.7 people. The main obstacles of center operation are two factors which are physical and social factor problem. Physical factor problem was found that soil is lacking (20 percent), and learning center is far from water sources (10 percent). For social factor problem was the target visitor ignorance (10 percent). All physical, biological economics and social factors can lead the learning center to successful. The result of level of center operation in 36 issues demonstrate that the overall operation is in excellent level. However the center still have average level in many issues. The average evaluation issues should be improved to suit with people demand. The activity demanding are meat duck and egg duck, Crops demanding rice, corn, sugarcane, mushroom production and frog farming which averages at 2.50 2.40 2.30 and 2.20 respectively.

The study result suggested that the relevant agencies should give knowledge and support of doing house accounting, planning and marketing. For soil problem should check and analyze soil condition, soil quality and soil improvement. Lack of water problem should use groundwater with awareness for most benefits and support an irrigation in the areas. After data analyzed by qualitative research, quantitative research and participant observation and applied the middle path moderation, reasonableness, self-immunity carried out with two conditions knowledge and virtue of The

Philosophy of Sufficiency Economy. The analyzed data can refer for setting up a models to develop the Philosophy of Sufficiency Economy learning center further in the future.

คำนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดความพอเหมาะพอดี มีเหตุผลและความไม่ประมาท ซึ่งพระองค์ทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ทำอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างได้อย่างสมบูรณ์ โดยภาครัฐได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ จนถึงปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) จะให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อแสดงให้เห็นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สามารถนำการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้

ภาครัฐหลายหน่วยงานได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน รวมถึงกองบัญชาการกองทัพไทยเป็นหน่วยงานของกองทัพ ที่ได้ນ้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งยังมีภารกิจเผยแพร่และส่งเสริมให้กับข้าราชการและประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ด้วยการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ของหน่วยงาน และศูนย์การเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เกษตรกรตัวอย่างดำเนินการ โดยเฉพาะศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เพื่อสาธิตการน้อมนำหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ มาประยุกต์ใช้จริง ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ต่อไป

พลตรี

(รามณรงค์ สันติบุตร)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๓
คำจำกัดความ	๔
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๕
ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีกระบวนการถ่ายทอดความรู้	๕
แนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๒๘
แนวความคิดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรแบบผสมผสาน	๓๖
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้	๔๔
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๔๖
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๕๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๑
ประชากร	๕๑
กลุ่มตัวอย่าง และการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	๕๒
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๒
การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ	๕๓
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๔
การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๕๖
ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๕๖
ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๕๗
กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๕๙
ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ	๖๐
ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๖๒
รูปแบบการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกองบัญชาการกองทัพไทย	๖๓
ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๖๓
การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย	๖๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๐
สรุปและอภิปรายผล	๗๐
ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา	๗๕
บรรณานุกรม	๗๗
ภาคผนวก	๘๒
แบบสัมภาษณ์	๘๓
ประวัติย่อผู้วิจัย	๙๐

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓-๑	แสดงจำนวนศูนย์การเรือนรู่ฯ ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพบกไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	๕๑
๔-๑	แสดงลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรือนรู่ฯ	๕๗
๔-๒	แสดงลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรือนรู่ฯ	๕๘
๔-๓	แสดงกิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรือนรู่ฯ	๕๙
๔-๔	แสดงปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรือนรู่ฯ ประสบความสำเร็จ	๖๑
๔-๕	แสดงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรือนรู่ฯ	๖๒
๔-๖	แสดงรูปแบบศูนย์การเรือนรู่ฯ	๖๓
๔-๗	แสดงระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรือนรู่ฯ	๖๕

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่	
๒-๑ แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	๕๐
๔-๑ แสดงต้นแบบ “Model” รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ	๖๙
๕-๑ แสดงต้นแบบ “Model” รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ	๗๕

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏความหมายเป็นเชิงนัยครั้งแรกในพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมี พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนชาวไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้อง ตามหลักวิชาการ และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน จึงได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน รวมถึง หน่วยงานของกองทัพเช่นกัน

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเชื่อได้ว่าจะ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นอกจากนี้ ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด ยังมีนโยบายให้กองทัพให้ความเร่งด่วนสูงสุดในการพิทักษ์เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ถวายความปลอดภัย ป้องกันและปราบปรามการล่องละเมิดพระบรมเดชานุภาพ เผยแพร่พระเกียรติคุณ และพระราชกรณียกิจที่สำคัญในทุกโอกาส รวมทั้งเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการ พัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ (กรมยุทธการทหาร, ๒๕๖๑)

กองบัญชาการกองทัพไทยเป็นหน่วยงานของกองทัพ ที่ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งยังมีภารกิจเผยแพร่และส่งเสริมให้กับข้าราชการและ ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ด้วยการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ ของหน่วยงาน และศูนย์การเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เกษตรกรตัวอย่างดำเนินการ โดยเฉพาะศูนย์ประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เพื่อสาธิตการน้อมนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่างๆ มาประยุกต์ใช้จริง ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย มีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การดำเนินงาน และกิจกรรมที่ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ บุคลากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมและ บริบทของหน่วยงานนั้น ดังนั้น เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ควรศึกษาการพัฒนาในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินงาน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้นประสบความสำเร็จ

กระทรวงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับข้าราชการ ประชาชน และหน่วยงานอื่นที่สนใจ อีกทั้งผลที่ได้จากการศึกษายังสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ และเพื่อเป็นต้นแบบให้หน่วยงานอื่น ที่ต้องการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย
๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทำให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ
๓. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย
๔. เพื่อเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านประชากร
  - ๑.1 ทำการศึกษาเฉพาะศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย
  - ๑.2 ตัวแปรที่ใช้ทำการศึกษา ประกอบด้วย
    - ๑.๒.๑ ลักษณะพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ จำนวนบุคลากร ประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ จำนวนปีที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้
    - ๑.๒.๒ ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม รายได้ของ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเงินทุนในการผลิต
    - ๑.๒.๓ กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำ ประมง
    - ๑.๒.๔ ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน หน่วยทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัย ทางชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม
    - ๑.๒.๕ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย
    - ๑.๒.๖ รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการ กองทัพไทย ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแบบผสมผสาน เกษตร ประณีต ฯลฯ
    - ๑.๒.๗ ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นหลัก โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทยด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกลุ่มตัวอย่าง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep interview) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องของข้อมูลซึ่งสามารถนำผลที่ได้มาเป็นประโยชน์กับผู้สนใจต่อไป โดยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ระยะที่ ๒ สังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep interview) จากเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินงานที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ จากชุมชนบริเวณรอบศูนย์การเรียนรู้ฯ และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกิจกรรมที่ดำเนินงานภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน เกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

๒. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ประสบความสำเร็จ

๓. ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนใจสามารถนำข้อมูลมาปรับใช้เป็นต้นแบบในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานของตนเอง

๕. ต้นแบบ (Model) ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากงานวิจัยสามารถเป็นแหล่งที่ให้ความรู้และสามารถถ่ายทอดไปยังพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงได้อย่างถูกต้องต่อไป

คำจำกัดความ

ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย หมายถึง ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดสร้างหรือส่งเสริมให้จัดสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรแบบผสมผสานของศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคงและหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาทบทวนมีความสำคัญต่อการศึกษาในเรื่องนี้ในด้านวิชาการ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อความเป็นเหตุเป็นผลต่อการศึกษา ดังนั้น จึงได้ทบทวนวรรณกรรมและรวมทั้งงานวิจัยในเรื่องต่างๆ ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอันเนื่องมาจากการเผชิญสถานการณ์ โดยเฉพาะสถานการณ์ซ้ำ ๆ โดยที่ไม่ได้เป็นสัญชาตญาณ หรือเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการโดยปกติในทฤษฎีการเรียนรู้นั้นกล่าวถึงรูปแบบและคำที่ควรรู้ (ชวรินทร์ ชาญศิลป์, ๒๕๕๙) ได้แก่

๑.๑ Conditioning มี ๒ ประเภท ได้แก่

๑.๑.๑ Classical Conditioning (respondent conditioning) คือ การที่บุคคล (อาจเป็นคนหรือสัตว์) ได้รับสิ่งกระตุ้น (Stimulus) สองสิ่งในเวลาใกล้เคียงกันโดยที่สิ่งกระตุ้นหนึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองโดยธรรมชาติ (Unconditioned Stimulus) และอีกสิ่งกระตุ้นเป็นสิ่งที่ถ้ากระตุ้นโดยลำพังจะไม่มี การตอบสนอง (Conditioned stimulus) เมื่อได้รับสิ่งกระตุ้นควบคู่กันผ่านระยะเวลาหนึ่ง บุคคลจะตอบสนองต่อ Conditioned stimulus (CS) ได้โดยไม่ต้องมี Unconditioned stimulus (UCS) ร่วมด้วยตัวอย่างเช่น ในการทดลองของ Pavlov เขาให้อาหารสุนัขพร้อมเสียงกระดิ่งเมื่อสุนัขเห็นอาหารจะมีน้ำลายไหล (ขณะเดียวกันจะได้ยินเสียงกระดิ่งด้วย) ต่อมาพบว่าแม้สุนัขไม่เห็นอาหารแต่ได้ยินเสียงกระดิ่งก็จะมีน้ำลายไหลด้วยจากกรณีนี้ อาหาร คือ unconditioned stimulus (UCS) จะทำให้เกิดการตอบสนองโดยธรรมชาติอยู่แล้ว (Unconditioned Response = UCR) คือ น้ำลายไหล ส่วนเสียงกระดิ่งเป็น Conditioned Stimulus (CS) ซึ่งโดยปกติเมื่อได้ยินจะไม่มีน้ำลายไหล แต่เมื่อให้คู่กับอาหาร ต่อมาเพียงแต่ได้ยินเสียงกระดิ่งก็จะมีน้ำลายไหล ซึ่งตอนนั้นน้ำลายไหลจะเป็น Conditioned response (CR) คือการตอบสนองที่เกิดภายใต้เงื่อนไขถ้าดูแผนภูมิก็คือ

อาหาร (UCS) น้ำลายไหล (UCR)

เสียงกระดิ่ง (CS) + อาหาร (UCS) น้ำลายไหล (UCR)

เสียงกระดิ่ง (CS) น้ำลายไหล (CR)

Extinction คือ ภาวะหมดการตอบสนองต่อ conditioned Stimulus (CS) เนื่องจากมีการให้ CS อย่างซ้ำๆ โดยไม่ได้ให้ UCS ร่วมด้วย ทำให้ต่อมาไม่เกิดการตอบสนอง เช่น จากตัวอย่างเมื่อสักครู่ หากมีการสั่นกระดิ่งโดยไม่ให้อาหารสักกระยะหนึ่ง สุนัขจะไม่มีน้ำลายไหลอีก

แต่ภาวะดังกล่าวนี้หากให้พักโดยไม่กระตุ้นเลยระยะหนึ่งแล้วกระตุ้นใหม่ อาจมีการตอบสนองกลับคืน แต่ไม่มากเท่าเดิม

Stimulus generalization คือ การที่เมื่อเกิดการเรียนรู้ แบบ Classical Conditioning แล้วบางครั้งนอกจากจะตอบสนองต่อ Conditioned Stimulus แล้ว ยังตอบสนองต่อสิ่งเร้าอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น สุนัขที่มึนน้ำลายไหลเมื่อมีเสียงกระดิ่งแล้ว ยังตอบสนองต่อเสียงกริ่งที่คล้ายกระดิ่งด้วย

Discrimination คือ การเรียนรู้ของคนหรือสัตว์นั้น นอกจากตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่คล้ายกันได้แล้วนั้น ในทางกลับกันหากมีความสามารถจะแยกสิ่งเร้าที่แตกต่างกันก็ทำให้ตอบสนองไม่เหมือนกัน เช่น เด็กที่กลัวสุนัข จะไม่กลัวแมว แม้จะมีสีขาเหมือนกันแต่เด็กแยกได้ว่าสุนัขกับแมวแตกต่างกัน

ดังนั้นปฏิกริยาต่อสิ่งเร้าใดๆ นอกจากเกิดได้ตาม Classical Conditioning แล้ว แต่ยังมีความแตกต่างที่ขึ้นกับความสามารถของบุคคลในการที่จะ Discrimination และ generalization ด้วย

๑.๑.๒ Operant Conditioning ผู้ที่นำเสนอทฤษฎีนี้ คือ Skinner ทฤษฎีนี้จะกล่าวถึงการเรียนรู้ที่ได้มาจากการได้รับผลของการกระทำ เช่น หนูถูกจับไปทดลองให้วิ่งไปสำรวจที่ต่างๆ ในกรง เมื่อสำรวจเสร็จไปกดคันโยกจะมีเศษเนยแข็งหล่นลงมา หนูจะเรียนรู้ที่จะกดคันโยกอีก นอกจากอาหารแล้วสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ก็ถือว่าเป็นรางวัลที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ เช่น คำชม, การขยันเรียนแล้วได้ผลการเรียนดี เป็นต้น Operant conditioning ยังแบ่งเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑.๑.๒.๑ Primary reward conditioning เป็นการเรียนรู้ที่จะทำเพื่อให้ได้รับรางวัลแบบตรงไปตรงมา เช่น รางวัลที่เป็นวัตถุ อาหาร, ขนม

๑.๑.๒.๒ Escape conditioning เป็นการเรียนรู้ที่จะทำเพื่อให้พ้นจากที่ไม่อยากอยู่ เช่น หนูรู้ว่าถ้ากดคันโยกจะทำให้ประตูกรงเปิด ทำให้ออกจากกรงได้

๑.๑.๒.๓ Avoidance conditioning เป็นการเรียนรู้ที่จะหลีกเลี่ยงการได้รับสิ่งที่ไม่ชอบ เช่น การลงโทษ ตัวอย่างเช่น หนูที่กดคันโยกผิดจะถูกไฟช็อตก็จะไม่กดคันโยกนั้นอีก

๑.๑.๒.๔ Secondary reward conditioning เป็นการเรียนรู้ที่จะทำเพื่อให้ได้รับรางวัลคล้าย ข้อ ๒.๑ แต่รางวัลที่ได้ไม่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อบุคคล แต่จะนำไปใช้ทำประโยชน์ต่อไปได้ เช่น ลิขิตคันโยกที่ถูกต้องจะได้รับเหรียญ ซึ่งสามารถนำไปหยอดตู้ขายผลไม้ได้ เป็นต้น ความถี่ห่างของการให้รางวัลจะมีผลกับการตอบสนอง หากให้รางวัลทุกครั้งที่ทำได้จะเกิดการเรียนรู้เร็ว แต่การให้รางวัลนาน ๆ ครั้ง จะช่วยป้องกันเรื่องการเลิกทำ เช่น ผู้ติดการพนัน ถ้าหากไม่ชนะเลยก็จะเลิกเล่น แต่หากชนะบ้างก็ยังมีแรงจูงใจให้อยากเล่นต่อ

Positive reinforcement หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่การตอบสนองเกิดมากขึ้นเพื่อจะได้รับรางวัล

Negative reinforcement หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดการตอบสนองมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ เช่น นักเรียนขยันเพราะกลัวสอบตก แต่ negative reinforcement ไม่ใช่การลงโทษ การลงโทษเป็นกระบวนการทำให้ response ที่ไม่ต้องการลดลง

Shaping behavior เป็นการปรับพฤติกรรมบุคคลให้เป็นไปในทางที่เราต้องการโดยอาศัยความรู้เรื่องการเรียนรู้ เช่น จะฝึกให้แมวน้ำกตกริ่งด้วยจมูกจะเริ่มจากให้รางวัลเมื่อแมวนำเอาจมูกมาใกล้ๆ กริ่งก่อน แมวน้ำจะเริ่มรู้ว่าถ้าเอาจมูกมาบริเวณนี้จะได้รางวัล และต่อมาจะให้รางวัลเมื่อกตลูกกริ่งแมวน้ำจะเริ่มเรียนรู้การกตกริ่ง

การลงโทษ (punishment) เป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนรู้ที่บางทีอาจสับสนกับเรื่อง negative reinforcement ได้ การลงโทษเกิดขึ้นเมื่อเราต้องการให้พฤติกรรมบางอย่างลดลงหรือหมดไปโดยการใช้สิ่งเร้าที่ไม่น่าพอใจ เช่น การทำให้เจ็บ สถานการณ์ในห้องทดลองสำหรับเรื่องนี้ก็คือการที่หนูถูกไฟฟ้าช็อตทุกครั้งทีกดคาน หนูก็จะกดคานน้อยลงเรื่อยๆ จนหยุดกดในที่สุด

ตัวอย่างในชีวิตจริง ก็คือ การที่ครูตีมีนักเรียนทุกครั้งทีพูดคุยส่งเสียงดังในห้องเรียน โดยหวังว่านักเรียนก็คงจะลดหรือเลิกพฤติกรรมนั้น หรือเมื่อเราใส่เสื้อตัวใหม่ไปเที่ยวแต่ถูกเพื่อนล้อว่าเซย เราก็จะไม่ค่อยอยากใส่เสื้อตัวนั้นอีก

๑.๒ การเรียนรู้จากการสังเกต (observational learning)

คือ การเปลี่ยนพฤติกรรมหลังจากการสังเกตพฤติกรรมของคนอื่นๆ ที่เป็นตัวอย่าง หลักการของการเรียนรู้แบบนี้ได้มาจากการศึกษาของนักจิตวิทยาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทดลองของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ผู้พยายามศึกษาว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่หรือเปล่าการทดลองของแบนดูราทำโดยการเอาเด็กมาแบ่งออกเป็นสองกลุ่มแล้วให้แยกกันไปเล่นในห้องสองห้อง โดยแต่ละห้องให้มีผู้ใหญ่คนหนึ่งมาเล่นกับของเล่นบางชิ้น เช่น ค้อน กับตุ๊กตาล้มลุกตัวใหญ่ แต่ห้องแรกผู้ใหญ่จะเล่นแบบรุนแรง เช่น ชกต้อย เอาค้อนทุบตุ๊กตา ส่งเสียงก้าวร้าวกับตุ๊กตา ส่วนห้องที่สองผู้ใหญ่จะเล่นแบบธรรมดาเฉยๆ หลังจากนั้นให้ผู้ใหญ่ออกไปจากห้องแล้วสังเกตดูพฤติกรรมของเด็กในแต่ละห้องเปรียบเทียบกันดูว่าแตกต่างกันหรือไม่ พบว่าเด็กในห้องที่ผู้ใหญ่แสดงความก้าวร้าวให้เห็นจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กในห้องหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด

ข้อสรุปจากการทดลองหรือหลักการการเรียนรู้จากการสังเกตนี้ มีคนพยายามเอาไปอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมได้หลายแบบ โดยเฉพาะในเรื่องความก้าวร้าว เช่น ผลของการดูโทรทัศน์ (ที่มีรายการละครหรือภาพยนตร์ที่แสดงความก้าวร้าวมาก) ต่อพฤติกรรมของเด็ก หรือผลของการลงโทษอย่างก้าวร้าวรุนแรงต่อเด็ก เพราะจะทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อมีปัญหาที่ต้องใช้ความก้าวร้าวแก้ไข ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นได้

แบนดูราพบว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตนี้มีกระบวนการที่สำคัญอยู่ ๔ อย่าง คือ

- ๑.๒.๑ ความสนใจ (attention) การเรียนรู้โดยการสังเกตจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีความสนใจเพื่อสังเกตให้เห็นชัดเจนว่าเกิดอะไรขึ้น

- ๑.๒.๒ การเก็บรักษาข้อมูล (retention) หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว เรายังอาจจะไม่มีโอกาสได้นำเอามาใช้ได้ทันที อาจต้องรออีกหลายวันหรือเป็นปีกว่าจะมีโอกาสได้ใช้สิ่งที่ได้เห็นมาจึงจำเป็นจะต้องมีความสามารถที่จะเก็บข้อมูลนั้นไว้ในความจำก่อน

- ๑.๒.๓ การนำออกมาใช้ (reproduction) คนที่เก็บข้อมูลนั้นไว้จะต้องสามารถนำออกมาใช้ได้ ซึ่งอาจจะไม่ง่ายเสมอไปในกรณีที่เป็นพฤติกรรมที่ต้องใช้ทักษะที่ยากและละเอียดอ่อน อาจต้องอาศัยการฝึกหัดระยะหนึ่งก่อนก็ได้

๑.๒.๔ ต้องมีแรงจูงใจ (motivation) ผู้ที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นได้จะต้องมีแรงจูงใจให้ทำก่อนซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าจะเห็นว่าการกระทำนั้นจะเกิดผลประโยชน์แค่ไหนนั่นเอง

๑.๓ Cognitive Learning Theory

Cognition หมายถึงขบวนการรับประสบการณ์ต่าง ๆ ไปประมวลคิดและใช้ซึ่งเกี่ยวข้องกับความฉลาดใช้เป็นการเข้าใจเรื่องเหตุและผลการนำความรู้เรื่องนี้มาใช้ในการรักษาผู้ป่วยโดยการทำให้มองเห็นเป็นรูปธรรมถึงเหตุและผลที่ตามมา เช่น การฝึกคลายเครียด (relaxation) ให้แก่ผู้ป่วย โดยตรวจวัดความดันโลหิตและชีพจรไปด้วยกัน ผู้ป่วยจะพบว่าเมื่อฝึกแล้ว ความดันโลหิตลดลง และชีพจรเต้นช้าลง ทำให้ผู้ป่วยเรียนรู้ว่าการฝึกจะทำให้สุขภาพดีขึ้น

นอกจากนี้ในผู้ป่วยบางรายมี cognitive function ทำงานผิดปกติ (error) ก็มีอาการเจ็บป่วยได้ เช่น ผู้ป่วยที่มองตัวเองในแง่ร้าย เวลาเกิดเรื่องที่ไม่ดี มักจะโทษตัวเองเป็นต้นเหตุ (ทั้งที่จริงๆ แล้วอาจจะเป็นจากสิ่งอื่น) ทำให้เกิดอาการซึมเศร้าหากรักษาให้มี cognitive function ดีขึ้นไม่มองตนเองในแง่ลบ (มองตามความเป็นจริงเข้าใจเหตุและผลกระทบตามสภาพความเป็นจริง) แล้วอาการจะทุเลาขึ้น

๑.๔ Social Learning Theory

ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานว่าพฤติกรรมของคนถูกปรับได้โดยปฏิกริยาในสังคมและการเลียนแบบโดยคนจะเลียนแบบกันได้ แต่ต้องมีความเหมาะสมกับพื้นฐานดั้งเดิมของตน การเลียนแบบจึงจะเกิดขึ้นหากนำทฤษฎีเกี่ยวกับ operant และ classical conditioning มาช่วยก็จะพบว่าหากการเลียนแบบนั้น ได้รับแรงเสริมด้วย เช่น เป็นที่ชื่นชมก็จะทำให้การเลียนแบบเกิดขึ้นได้ง่ายสิ่งที่คนเราจะเลือกเลียนแบบขึ้นกับอายุ, เพศ, สถานะ ถ้าหากได้รูปแบบที่ดีเลียนแบบก็จะมี self-efficacy คือ สามารถปรับตัวเผชิญสถานการณ์และดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมได้

สมองกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ต้องอาศัยการจดจำประสบการณ์ต่าง ๆ ความจำจะอาศัยการทำงานของสมองส่วน hippocampus, cortex และ cerebellum การจัดเก็บความจำเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จำได้ดี การนำเรื่องที่จะจำไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่เคยจำไว้แล้วจะทำให้สามารถจัดเก็บได้ดีขึ้น

ความจำจะแบ่งเป็น Short-term และ Long-term memory

Long-term memory จะหมายถึง recent memory, remote memory และ secondary memory ส่วน Short term memory จะหมายถึง immediate memory, working memory, primary memory และ buffer memory ซึ่ง Short term memory จะถูกรบกวนด้วยความเครียด ปัญหาทางจิตหรือมีเรื่องต้องจำมาก ส่วน long term memory จะมีความสามารถในการจุความจำได้มากกว่า

ความเครียดหากไม่มากจะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น แต่ถ้าเครียดมากจะยับยั้งการเรียนรู้ เราจะจดจำได้ดีหากบันทึกความจำขณะที่กำลังมีความสุข และจะย้อนนึกถึง (recall) ได้ดี ในขณะที่กำลังมีความสุข คนเรามักจำเหตุการณ์ได้หลังจากอายุ ๓-๕ ปี ถ้าความจำของช่วงอายุก่อนหน้านั้นมักจะเป็นเรื่องที่มิเหตุการณ์รุนแรง หรือสัมพันธ์กับกลิ่น (เหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับกลิ่น เรามักจะจำได้ดี)

แรงจูงใจ (Motivation)

เป็นภาวะที่ทำให้บุคคลมีความพยายามจะปฏิบัติสิ่งใดสิ่งใดหนึ่ง อาจเป็นภาวะที่กำลังยากลำบาก เช่น กำลังหิวมีความพยายามหาอาหารเป็นความพยายามของบุคคล (คนหรือสัตว์) ที่จะรักษาสมดุลของชีวิต เช่น หิวน้ำก็พยายามหาน้ำ, เหงา ว่าเหว ก็พยายามทำสิ่งที่คนนึกถึงและยอมรับ (Social motives) แรงจูงใจของแต่ละคนขึ้นกับคุณค่า (value) ที่แต่ละคนกำหนดในใจ เช่น บางคนต้องการเรียนให้ได้เกรด A, บางคนต้องการเรียนให้ผ่าน เป็นต้น

๑.๕ ทฤษฎีจิตวิทยาามานุษยวิทยา (Humanistic Theory)

อธิบายว่า ทฤษฎีจิตวิทยาามานุษยวิทยา เป็นทฤษฎีจิตวิทยาร่วมสมัยในปัจจุบันมากที่สุดแนวความคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างมากในวงการจิตวิทยา เพราะได้เสนอภาพหรือความคิดเห็นในมนุษย์แตกต่างไปจากความคิดของ ทฤษฎีบุคลิกภาพที่ผ่านมา เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์หรือทฤษฎีพฤติกรรมนิยมเป็นต้นผู้คิดทฤษฎีนี้ ได้แก่ Abraham Maslow เป็นผู้ตั้งทฤษฎีนี้และได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งจิตวิทยาามานุษยนิยม ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น A Humanistic Theory of Personality (ทฤษฎีบุคลิกภาพมานุษยนิยม) และ Self-Actualization Theory (ทฤษฎีการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง) เป็นต้น ทฤษฎีมานุษยนิยมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงบุคลิกภาพโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์มีความดีและมีคุณค่าต่อการยอมรับมนุษย์มีความต้องการที่จะมุ่งไปสู่ ความเข้าใจในศักยภาพของตนเอง ถ้าสภาพสิ่งแวดล้อมของเขาดีพอหรือเอื้ออำนวย ดังนั้นทฤษฎีจึงมีแนวคิดพื้นฐานในเรื่องการศึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความบริบูรณ์ความเจริญงอกงามและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่ง Maslow กล่าวว่า มนุษย์จะไม่เข้าใจตนเองจนกว่าจะเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแสวงหาสิ่งต่อไปนี้คือความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ความบริบูรณ์งอกงาม เอกลักษณะและความเป็นตัวของตัวเอง และสิ่งสำคัญที่ทฤษฎีของ Maslow เน้นคือ เอกลักษณะของบุคคล ความสำคัญและความหมายของคุณค่าต่างๆ (values) ศักยภาพสำหรับการชี้นำตนเอง และความต้องการเจริญเติบโตของบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอิทธิพลสำคัญของความคิดในปัจจุบันเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

หลักเบื้องต้นของจิตวิทยาามานุษยนิยม (Basic Tenets of Humanistic Psychology)

คำว่า “จิตวิทยาามานุษยนิยม” (Humanistic psychology) ตั้งขึ้นโดยกลุ่มนักจิตวิทยาเมื่อประมาณต้นๆ ปี ๑๙๖๐ โดยมี Maslow เป็นหัวหน้ากลุ่มในสมัยนั้น ทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อวงการจิตวิทยาคือ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์และ

๑.๖ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (psychoanalysis and behaviorism)

แต่ Maslow ได้ตั้งทฤษฎีที่มีตัวแปรแตกต่างออกไปจากกลุ่มทฤษฎีทั้ง ๒ และเป็นทฤษฎีที่ไม่เหมือนกับทฤษฎีอื่นๆ จิตวิทยาามานุษยนิยมไม่ได้มีระบบหรือการรวบรวมเฉพาะสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่มันแสดงคุณลักษณะของความเคลื่อนไหวซึ่งเป็นการเข้ามารวมกันของความคิดหลายๆ อย่าง Maslow เรียกว่า “พลังที่ ๓ ของจิตวิทยา” (third force psychology) ถึงแม้ว่าการเคลื่อนไหวนี้จะแสดงความคิดเห็นได้กว้างขวางแต่ทั้งหมดแสดงถึงความคิดพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์ และความคิดพื้นฐานในทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาตะวันตก กลุ่มจิตวิทยาามานุษยนิยมเน้นอย่างมากในปรัชญาเรื่องอัตถิภาวนิยม (Existential) ซึ่งเป็นปรัชญาที่กล่าวว่า บุคคลมีความรับผิดชอบในตนเอง อิทธิพลจากปรัชญานี้มีต่อแนวความคิดทางจิตวิทยาได้พัฒนาขึ้นโดยนักคิดและนักเขียนหลายคน เช่น

Kierkegaard, Sartre, Camus, Binswanger, Boss และ Frankl ส่วนนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เช่น Rollo May ก็ได้รับอิทธิพลจากปรัชญานี้เช่นกัน

๑.๗ ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existential)

กล่าวถึง มนุษย์ในแง่ของความเป็นเอกัตบุคคลและปัญหาเกี่ยวกับความคงอยู่ของแต่ละบุคคล มนุษย์เป็นผู้ที่มีความสำนึกในตนเองอยู่ตลอดเวลาแม้กระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ที่ทุกคนต้องประสบคือความตาย ปรัชญาของลัทธินี้ไม่ยอมรับว่าบุคคลเป็นผลมาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรมหรือเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะชีวิตในตอนต้นๆ และเชื่อว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะเลือกทางเดินชีวิตของตนเองไม่มีสาเหตุหรือเหตุผลใดที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมมนุษย์ ทุกคนมีความรับผิดชอบต่องานของตนเอง และมีอิสรภาพที่จะเลือกในสิ่งที่ตนสนใจหรือต้องการ กล่าวได้ว่า “ชีวิตเป็นไปตามที่ตนสร้างขึ้น” มนุษย์เป็นผู้กำหนดว่าสิ่งใดที่เขาจะกระทำหรือสิ่งใดที่เขาจะไม่กระทำ มนุษย์มีอิสระที่จะเป็นในสิ่งที่เขาต้องการการมีอิสระในการเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ประกันว่าสิ่งที่เขาเลือกนั้นจะดีสำหรับเขา เพราะถ้าเช่นนั้นบุคคลก็จะไม่พบกับความผิดหวังหรือมีความวิตกกังวล หรือมีความเบื่อหน่าย หรือความรู้สึกผิดเกิดขึ้นแนวคิดที่สำคัญของกลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยมส่วนมาก นำมาใช้จากปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existential) คือ มนุษย์เป็นผู้ไม่อยู่นิ่ง มนุษย์จะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ เช่น เมื่อ ๔ ปีก่อน เป็นเด็กวัยรุ่มที่ร่าเริงสนุกสนานแต่เพียงไม่กี่ปีหลังจากนั้นเด็กวัยรุ่มเหล่านั้นก็กลายเป็นผู้จริงจัง และมีความรับผิดชอบต่องานในเวลาต่อมาทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์สามารถตระหนักในความรับผิดชอบและพยายามค้นหาศักยภาพแห่งตน เพื่อกระทำในสิ่งที่ตนเองสามารถจะกระทำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสามารถเผชิญกับความจริงของชีวิตได้ในทัศนะของกลุ่มอัตถิภาวนิยมและกลุ่มจิตวิทยามนุษยนิยมมีความสอดคล้องกันว่ามนุษย์เป็นผู้ค้นหาความเป็นจริงของชีวิตนอกเหนือไปจากความต้องการในการตอบสนองทางชีวภาพหรือการตอบสนองทางเพศและสัญชาตญาณของความก้าวร้าวแล้ว และถ้าบุคคลใดปฏิเสธการเจริญเติบโตหรือไม่ต้องการความเจริญก้าวหน้าแสดงว่าบุคคลนั้นไม่ยอมรับตนเองไม่ยอมรับในความสามารถที่ยินหยัดต่อสู้กับชีวิตด้วยตนเอง ซึ่งนักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษย์นิยมได้กล่าวว่าเป็นเรื่องเศร้าที่ทำให้ชีวิตมนุษย์ต้องบิดเบือนไปและเป็นสาเหตุให้ Maslow เริ่มสนใจกระบวนการของความเจริญเติบโตหรือการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงในธรรมชาติที่เกี่ยวกับมนุษย์

แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยม (existential) ได้เน้นมนุษย์ในเรื่องความรู้สึกและอารมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดได้ยากรวมทั้งเน้นประสบการณ์ส่วนตัวที่ทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ดังนั้นการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์จึงมุ่งอธิบายพฤติกรรมที่เกิดภายในจิต ซึ่งเขาถือว่าเป็นประสบการณ์ภายในหรือประสบการณ์ส่วนตัว ทฤษฎีบุคลิกภาพ Maslow มีแนวคิดสำคัญๆ ๕ เรื่อง ดังนี้

๑.๗.๑ เอกัตบุคคลเป็นบูรณาการโดยส่วนรวมทั้งหมด (The Individual as an Integrated whole) พื้นฐานสำคัญที่สุดของทฤษฎีจิตวิทยามนุษยนิยมคือ นักจิตวิทยาจะต้องศึกษาสิ่งที่ทำให้เกิดบูรณาการความเป็นเอกลักษณ์และการจัดระบบร่วมกันทั้งหมด Maslow รู้สึกรว่านักจิตวิทยาได้เสียเวลานับการวิเคราะห์ส่วนย่อยที่แตกแยกออกมาโดยไม่คิดถึงบุคคลโดยส่วนรวมทั้งหมดและขาดการระลึกถึงธรรมชาติของมนุษย์ อุปมาเสมือนการศึกษาต้นไม้โดยไม่มีความรู้เรื่องป่าเลยด้วยเหตุนี้ทฤษฎีของ Maslow จึงเป็นทฤษฎีเริ่มแรกที่พัฒนาขึ้นมาใหม่โดยต่อต้านทฤษฎีเหล่านี้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เพราะทฤษฎีพฤติกรรมนิยมได้เกี่ยวข้องกับเพียงเล็กน้อย หรือเพียงส่วนหนึ่งของพฤติกรรมและละเลยบุคคลในฐานะที่เป็นเอกภาพรวม

Maslow ได้กล่าวถึงทฤษฎีบุคลิกภาพที่ดีไว้ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

“ ทฤษฎีที่ดีนั้นต้องไม่กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์เฉพาะในเรื่อง ท้อง ปาก หรือ ความต้องการทางเพศ แต่จะต้องกล่าวถึงความต้องการทั้งหมดของตัวบุคคล เช่น John Smith ต้องการอาหารซึ่งมิใช่แต่เพียงเพื่อบำบัดความหิวเท่านั้น แต่เขาต้องการความพึงพอใจด้วย ดังนั้นเมื่อเกิดความหิว John Smith จึงมิได้ท้อหิวแต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นความหิวที่เกิดจากส่วนรวมของตัวเขาทั้งหมด” ดังนั้นสำหรับทฤษฎีบุคลิกภาพของ Maslow สนใจเรื่องศูนย์กลางคุณลักษณะของบุคลิกภาพจะต้องมีลักษณะเป็นเอกภาพและรวมเข้ามามีด้วยกันทั้งหมด มองบุคคลโดยส่วนรวมทั้งหมดและทำความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของมนุษย์แต่ละคน

๑.๗.๒ ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างผลการวิจัยพฤติกรรมของสัตว์กับพฤติกรรมมนุษย์ (Irrelevance of Animal Research) สิ่งหนึ่งที่สนับสนุนความคิดของนักจิตวิทยามนุษย์นิยมที่ว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ก็คือความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีมากกว่าสัตว์ ถึงแม้ว่ามนุษย์จะเป็นสัตว์ชนิดพิเศษก็ตาม ซึ่งความคิดนี้ค้านกันอย่างแรงกับกลุ่มพฤติกรรมนิยม ซึ่งให้ความสำคัญของมนุษย์ดำเนินไปอย่างเดียวกับโลกของสัตว์ Maslow ได้ให้ความเห็นว่ามนุษย์มีความเป็นเอกภาพและแตกต่างจากสัตว์ เขากล่าวว่ากลุ่มพฤติกรรมนิยมมีปรัชญาว่า “มนุษย์เป็นเอกัตบุคคลมีชีวิตอยู่เสมือนเครื่องจักรซึ่งประกอบไปด้วยพันธนาการที่เต็มไปด้วยเงื่อนไขหรือ ความไม่มีเงื่อนไข”

แนวคิดของ Maslow เชื่อว่าแท้จริงแล้วการวิจัยพฤติกรรมจากสัตว์ ไม่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์เนื่องจากสัตว์และการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ก็ไม่ได้ทำให้เราเข้าใจสิ่งต่อไปนี้ ความคิดของมนุษย์ ค่านิยมของมนุษย์ ความอายของมนุษย์ อารมณ์ขันของมนุษย์ ความกล้าหาญของมนุษย์ ความรักของมนุษย์รวมไปถึง งานศิลปะ ความรู้สึกอิฉาธิชา และที่สำคัญคือสัตว์ไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานในด้านการประพันธ์ ดนตรี วิทยาศาสตร์ และงานอื่นๆ อันเป็นผลมาจากสมองและจิตใจของมนุษย์ได้เลย และไม่พบเลยว่ามีตำราเล่มใดที่กล่าวขวัญหรือยกย่องในความสามารถของหนู นกพิราบ ลิง และแม้แต่ปลาโลมาว่ามันฉลาดเทียบเคียงมนุษย์ ฉะนั้นจะเอาพฤติกรรมสัตว์มาสรุปเป็นพฤติกรรมมนุษย์ไม่ได้

๑.๗.๓ ธรรมชาติภายในของมนุษย์ (Man's Inner Nature) ทฤษฎีของ Freud เชื่อว่ามนุษย์นั้นมีความชั่วร้ายเป็นพื้นฐาน แรงกระตุ้นของมนุษย์ถ้าไม่มีการควบคุมก็จะนำไปสู่การทำลายผู้อื่นและทำลายตนเองได้ ทักษะนี้จะถูกต้องหรือไม่ก็ตาม Freud มองว่า “คนมีความดีบ้างเล็กน้อย” อย่างไรก็ตามแนวคิดของทฤษฎีมานุษยนิยมเชื่อว่า แท้จริงแล้ว “มนุษย์เป็นคนดีหรืออย่างน้อยก็มีทั้งดีและเลวพอๆ กัน” ทั้งทฤษฎีกลุ่มจิตวิเคราะห์และทฤษฎีมานุษยนิยมต่างมีเจตคติแตกต่างกัน กลุ่มมานุษยนิยมจะมองว่า “ ความชั่วร้าย การทำลาย และแรงที่ผลักดันรุนแรงในตัวมนุษย์จะเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ชั่วร้ายมากกว่าจะเกิดจากสันดานของมนุษย์เอง”

๑.๗.๔ ศักยภาพในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Human Creative Potential) การสร้างสรรค์ของมนุษย์เป็นความคิดสำคัญของจิตวิทยามนุษย์นิยม โดย Maslow กล่าวยกย่องว่าบุคคลที่เขาศึกษาหรือสังเกตนั้นส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพประการแรกคือ เป็นผู้ที่มีลักษณะการสร้างสรรค์

หมายถึงการสร้างสรรคเป็นคุณลักษณะทั่วไปของธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นศักยภาพที่แสดงออก นับตั้งแต่เกิดมา และการสร้างสรรคถือว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่นๆ เหมือนกับที่ต้นไม้ผลิใบ หรือนกสามารถบิน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม Maslow ให้ความเห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ จะสูญเสียการสร้างสรรคไปเมื่อเขาเจริญเติบโต เพราะการเข้าสู่กรอบของสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียนมักจะทำให้การสร้างสรรคลบลบกันไปแต่ก็มีคนเป็นจำนวนน้อยที่ยัง รักษาไว้ได้ การสร้างสรรคที่สูญเสียไปนี้สามารถเรียกกลับคืนมาได้ในระยะต่อมาของชีวิต Maslow กล่าวว่าการสร้างสรรคเป็นศักยภาพของแต่ละบุคคลไม่ใช่เป็น ความสามารถพิเศษ เพราะ ความสามารถพิเศษ มีเฉพาะบางคนเท่านั้น ซึ่งแสดงออกเป็นผลงานที่มีคนเป็นจำนวนน้อยสามารถทำได้ เช่น ความสามารถพิเศษ ในการเป็นนักประพันธ์ ความสามารถพิเศษในการเป็นศิลปิน เป็นต้น ส่วน ความสามารถสร้างสรรค เป็นความสามารถทั้งหมดของมนุษย์ที่แสดงออกมาได้ในอาชีพต่างๆ เช่น ช่างสร้างบ้าน จ๊อกร์ ช่างทำรองเท้า นักเต้นรำ อาจารย์ในมหาวิทยาลัย เป็นต้น

๑.๗.๕ การให้ความสำคัญของจิตใจที่สมบูรณ์ (Emphasis on Psychological Health) Maslow กล่าวว่าการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ของนักจิตวิทยาที่ผ่านๆ มานั้นไม่มีวิธีการทาง จิตวิทยาวิธีใดที่จะศึกษาพฤติกรรมต่อไปนี้ได้ถูกต้องการทำหน้าที่ของการมีชีวิตอย่างสมบูรณ์ของ มนุษย์รูปแบบของชีวิตเป้าหมายของชีวิต โดยเฉพาะเขาวิจารณ์ทฤษฎีของ Freud ว่าเป็นทฤษฎีที่ หมกมุ่นในการศึกษาโรคประสาทและโรคจิตมากเกินไป และทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นการมองคนในด้านเดียว และขาดความเข้าใจที่แท้จริงคือ มองมนุษย์เฉพาะด้านความผิดปกติหรือความเจ็บป่วยของพฤติกรรม เท่านั้น (มนุษย์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในด้านที่ไม่พึงปรารถนาเพียงด้านเดียว มนุษย์มีทั้งที่ผิดปกติ และปกติถ้าสนใจมนุษย์ด้านผิดปกติเราก็จะพบความล้มเหลว และความไม่ดีต่างๆ ในตัวมนุษย์ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนี้ Maslow และผู้ร่วมงานในกลุ่มมานุษยนิยมของเขาจึงหันมาสนใจ “ธรรมชาติ ทางจิตที่ดีงามของมนุษย์” และการเข้าใจสภาพจิตดังกล่าว โดยจะศึกษากับคนปกติมากกว่าจะนำไป เปรียบเทียบกับผู้ที่มีความเจ็บป่วยทางจิตใจ Maslow เชื่อว่าเราจะไม่สามารถเข้าใจความเจ็บป่วยทาง จิตใจได้จนกว่าเราจะเข้าใจสภาพจิตใจที่มีความสมบูรณ์ Maslow ยอมรับว่าการศึกษาค้นพิการ บุคคลที่มีปัญหาทางจิต ผู้ที่ไม่มีวุฒิภาวะ (immature) และผู้ที่สติปัญญาอ่อนเป็นตัวอย่างการศึกษา ผู้มีความบกพร่องทางจิตได้ เขามีความเชื่อมั่นว่าการศึกษาในเรื่องความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualizing) จะเป็นการศึกษาบุคคลที่มีรากฐานกว้างขวางในศาสตร์ของจิตวิทยา กล่าวโดยสรุป จิตวิทยาในกลุ่มมานุษยนิยมพิจารณาว่า “การกระทำตนให้สมบูรณ์” (Self-fulfillment) เป็นเรื่อง สำคัญในชีวิตมนุษย์ และหลักการดังกล่าวนี้จะไม่สามารถพบจากการศึกษาบุคคลที่ผิดปกติได้เลย

๑.๘ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation)

Maslow เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้ แนวโน้มของบุคคลในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเองเป็นความจริงที่จะกล่าวว่าการบวกรวมการของแรงจูงใจเป็นหัวใจ ของทฤษฎีบุคลิกภาพของ Maslow โดยเขาเชื่อว่ามนุษย์เป็น “สัตว์ที่มีความต้องการ” (wanting animal) และเป็นที่ยากที่มนุษย์จะไปถึงขั้นของความพึงพอใจอย่างสมบูรณ์ ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ ของ Maslow เมื่อบุคคลปรารถนาที่จะได้รับความพึงพอใจและเมื่อบุคคลได้รับความพึงพอใจในสิ่งหนึ่ง

แล้วก็จะยังคงเรียกร้องความพึงพอใจสิ่งอื่นๆ ต่อไป ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ที่มีความต้องการจะได้รับสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ

Maslow กล่าวว่า ความปรารถนาของมนุษย์นั้นติดตัวมาแต่กำเนิดและความปรารถนาเหล่านี้จะเรียงลำดับชั้นของความปรารถนา ตั้งแต่ชั้นแรกไปสู่ความปรารถนาชั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ลำดับชั้น ความต้องการของมนุษย์ (The Need-Hierarchy Conception of Human Motivation) Maslow เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปไว้เป็นลำดับ ดังนี้

๑. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs)
๒. ความต้องการ ความปลอดภัย (Safety needs)
๓. ความต้องการ ความรักและ ความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs)
๔. ความต้องการได้รับ ความนับถือยกย่อง (Esteem needs)
๕. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs)

ลำดับชั้นความต้องการของมาสโล มีการเรียงลำดับชั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุด จะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อนบุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับดังจะอธิบายโดยละเอียดดังนี้

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุดและสังเกตเห็นได้ชัดที่สุดจากความต้องการทั้งหมดเป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจนความต้องการที่จะถูกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส แรงขับของร่างกายเหล่านี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกายและของอินทรีย์ ความพึงพอใจที่ได้รับในขั้นนี้จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่าและถ้าบุคคลใดประสบความล้มเหลวที่จะสนองความต้องการพื้นฐานนี้ก็จะไม่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามถ้าความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่ได้รับความพึงพอใจ บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งทำให้ความต้องการอื่นๆ ไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการระดับรองลงไป เช่น คนที่อดอยากหิวโหยเป็นเวลานานจะไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ต่อโลกได้ บุคคลเช่นนี้จะหมกมุ่นอยู่กับการจัดหาบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้มีอาหารไว้รับประทาน Maslow อธิบายต่อไปว่าบุคคลเหล่านี้จะมี ความรู้สึกเป็นสุขอย่างเต็มที่เมื่อมีอาหารเพียงพอสำหรับเขาและจะไม่ต้องการสิ่งอื่นใดอีก ชีวิตของเขากล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของการรับประทานสิ่งอื่นๆ นอกจากนี้จะไม่มีค่าสำคัญไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพ ความรัก ความรู้สึกต่อชุมชน การได้รับการยอมรับและปรัชญาชีวิต บุคคลเช่นนี้มีชีวิตอยู่เพื่อที่จะรับประทานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ตัวอย่าง การขาดแคลนอาหารมีผลต่อพฤติกรรม ได้มีการทดลองและการศึกษาชีวประวัติเพื่อแสดงว่าความต้องการทางด้านร่างกายเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และได้พบว่าเกิดความเสียหายอย่างรุนแรงของพฤติกรรมซึ่งมีสาเหตุจากการขาดอาหารหรือน้ำติดต่อกันเป็นเวลานาน ตัวอย่างคือเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในค่าย Nazi ซึ่งเป็นที่กักขังเชลย เชลยเหล่านั้นจะละทิ้งมาตรฐานทางศีลธรรมและค่านิยมต่างๆ ที่เขาเคยยึดถือภายใต้สภาพการณ์ปกติ เช่น ขโมยอาหารของคนอื่น หรือใช้วิธีการต่างๆ ที่จะได้รับอาหารเพิ่มขึ้น อีกตัวอย่างหนึ่งในปี ค.ศ.๑๙๗๐ เครื่องบินของสายการบิน Peruvian ตกลงที่ฝั่งอ่าวอเมริกาใต้ผู้ที่รอดตายรวมทั้งพระภิกษุ Catholic อาศัยการมีชีวิตอยู่รอดโดยการกินซากศพของผู้ที่ตายจากเครื่องบินตก จากปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์เกิดความหิวขึ้นจะมีอิทธิพลเหนือระดับศีลธรรมจรรยา

จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่ามนุษย์มีความต้องการทางด้านร่างกายเหนือความต้องการอื่นๆ และแรงผลักดันของความต้องการนี้ได้เกิดขึ้นกับบุคคลก่อนความต้องการอื่นๆ

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับความพึงพอใจแล้วบุคคลก็จะพัฒนาการไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป ซึ่งขั้นนี้เรียกว่าความต้องการความปลอดภัยหรือความรู้สึกมั่นคง (safety or security) Maslow กล่าวว่าความต้องการความปลอดภัยนี้จะสังเกตได้ง่ายในทารกและในเด็กเล็กๆ เนื่องจากทารกและเด็กเล็กๆ ต้องการความช่วยเหลือและต้องพึ่งพาศัยผู้อื่น ตัวอย่างทารกจะรู้สึกกลัวเมื่อถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังหรือเมื่อเขาได้ยินเสียงดังๆ หรือเห็นแสงสว่างมาก ๆ แต่ประสบการณ์และการเรียนรู้จะทำให้ความรู้สึกกลัวหมดไป ดังคำพูดที่ว่า “ฉันไม่กลัวเสียงฟ้าร้องและฟ้าแลบอีกต่อไปแล้ว เพราะฉันรู้ธรรมชาติในการเกิดของมัน” พลังความต้องการความปลอดภัยจะเห็นได้ชัดเจนเช่นกันเมื่อเด็กเกิดความเจ็บป่วย ตัวอย่างเด็กที่ประสบอุบัติเหตุขาหักก็ตระรู้สึกกลัวและอาจแสดงออกด้วยอาการผื่นร้ายและความต้องการที่จะได้รับความปกป้องคุ้มครองและการให้กำลังใจ Maslow กล่าวเพิ่มเติมว่าพ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างไม่กวัดขั้นและตามใจมากเกินไปจะไม่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าได้รับความพึงพอใจจากความต้องการความปลอดภัยการให้นอนหรือให้กินไม่เป็นเวลาไม่เพียงแต่ทำให้เด็กสับสนเท่านั้นแต่ยังทำให้เด็กรู้สึกไม่มั่นคงในสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเขา สัมพันธภาพของพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน เช่น ทะเลาะกันทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน พ่อแม่แยกกันอยู่ หย่า ตายจากไป สภาพการณ์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกที่ดีของเด็ก ทำให้เด็กรู้ว่าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่มั่นคงไม่สามารถคาดการณ์ได้และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัยความต้องการความปลอดภัยจะยังมีอิทธิพลต่อบุคคลแม้ว่าจะผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว แม้ในบุคคลที่ทำงานในฐานะเป็นผู้คุ้มครอง เช่น ผู้รักษาเงิน นักบัญชี หรือทำงานเกี่ยวกับการประกันต่างๆ และผู้ที่ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาลเพื่อความปลอดภัยของผู้อื่น เช่น แพทย์ พยาบาล แม้กระทั่งคนชรา บุคคลทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเฝ้าหาความปลอดภัยด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเองให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ทำให้บุคคลรู้สึก “ปลอดภัย” ความต้องการความปลอดภัยในเรื่องอื่นๆ จะเกี่ยวข้องกับการเผชิญกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ สงคราม อาชญากรรม น้ำท่วม แผ่นดินไหว การจลาจล ความสับสนไม่เป็นระเบียบของสังคม และเหตุการณ์อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกับสภาพเหล่านี้ Maslow ได้ให้ความคิดต่อไปว่าอาการโรคประสาทในผู้ใหญ่ โดยเฉพาะโรคประสาทชนิดย้ำคิด-ย้ำทำ (obsessive-compulsive neurotic) เป็นลักษณะเด่นชัดของการค้นหาความรู้สึกปลอดภัย ผู้ป่วยโรคประสาทจะแสดงพฤติกรรมว่าเขากำลังประสบเหตุการณ์ที่ร้ายกาจและกำลังมีอันตรายต่างๆ เขาจึงต้องการมีใครสักคนที่ปกป้องคุ้มครองเขาและเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็งซึ่งเขาสามารถจะพึ่งพาอาศัยได้

๓. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของเป็นความต้องการขั้นที่ ๓ ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายและความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้วบุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือกับผู้อื่น สมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับบุคคล กล่าวคือบุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดมากเมื่อถูกทอดทิ้งไม่มีใครยอมรับหรือถูกตัดออกจากสังคมไม่มีเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจำนวนเพื่อนๆ ญาติพี่น้อง สามีหรือภรรยาหรือลูกๆ ได้ลดน้อยลงไป นักเรียนที่

เข้าโรงเรียนที่ห่างไกลบ้านจะเกิดความต้องการเป็นเจ้าของอย่างยิ่ง และจะแสวงหาอย่างมากที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน Maslow คัดค้านกลุ่ม Freud ที่ว่าความรักเป็นผลมาจากการทดแทนสัญชาตญาณทางเพศ (sublimation) สำหรับ Maslow ความรักไม่ใช่สัญลักษณ์ของเรื่องเพศ (sex) เขาอธิบายว่าความรักที่แท้จริงจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดี ความสัมพันธ์ของความรักระหว่างคน 2 คน จะรวมถึงความรู้สึกนับถือซึ่งกันและกัน การยกย่องและความไว้วางใจแก่กัน

นอกจากนี้ Maslow ยังย้ำว่าความต้องการความรักของคนจะเป็นความรักที่เป็นไปในลักษณะทั้งการรู้จักให้ความรักต่อผู้อื่นและรู้จักที่จะรับความรักจากผู้อื่น การได้รับความรักและได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า บุคคลที่ขาดความรักก็จะรู้สึกว้าเหว่ไร้ค่ามีความรู้สึกอ้างว้างและเคียดแค้น กล่าวโดยสรุป Maslow มีความเห็นว่าบุคคลต้องการความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของและการขาดสิ่งนี้มักจะเป็นสาเหตุให้เกิดความข้องคับใจและทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวไม่ได้ และความยินดีในพฤติกรรมหรือ ความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจในลักษณะต่างๆ สิ่งที่ควรสังเกตประการหนึ่ง ก็คือมีบุคคลจำนวนมากที่มีความลำบากใจที่จะเปิดเผยตัวเองเมื่อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศตรงข้ามเนื่องจากกลัวว่าจะถูกปฏิเสธความรู้สึกเช่นนี้ Maslow กล่าวว่าสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในวัยเด็กการได้รับความรักหรือการขาดความรักในวัยเด็กย่อมมีผลกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะและการมีทัศนคติในเรื่องของความรัก Maslow เปรียบเทียบว่า ความต้องการความรักก็เป็นเช่นเดียวกับรถยนต์ที่สร้างขึ้นมาโดยต้องการก๊าซหรือน้ำมันนั่นเอง (Maslow 1970 : 170)

๔. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Self-Esteem needs) เมื่อความต้องการได้รับความรักและการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผลและทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจแล้ว พลังผลักดันในขั้นที่ ๓ ก็จะลดลงและมีความต้องการในขั้นต่อไปมาแทนที่ กล่าวคือมนุษย์ต้องการที่จะได้รับความนับถือยกย่องออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือตนเอง (self-respect) ส่วนลักษณะที่ ๒ เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (esteem from others)

๔.๑ ความต้องการนับถือตนเอง (self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็นอิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภาระกิจต่างๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง

๔.๒ ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (esteem from others) คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน และเป็นที่ยอมรับยินดี มีความต้องการที่จะได้รับความยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำซึ่งทำให้รู้สึกว่ามีคุณค่าว่า ความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง ก็เป็นเช่นเดียวกับธรรมชาติของลำดับขั้นในเรื่องความต้องการด้านแรงจูงใจตามทัศนะของ Maslow ในเรื่องอื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตนั้น คือ บุคคลจะแสวงหาความต้องการได้รับการยกย่องก็เมื่อภายหลังจาก ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจของเขาแล้ว และ Maslow กล่าวว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่บุคคลจะย้อนกลับจากระดับขั้นความต้องการในขั้นที่ ๔ กลับไปสู่ระดับขั้นที่ ๓

อีกถ้าความต้องการระดับขั้นที่ ๓ ซึ่งบุคคลได้รับไว้แล้วนั้นถูกกระทบกระเทือน หรือสูญสลายไปทันทีทันใด ดังตัวอย่างที่ Maslow นำมาอ้างคือหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเธอคิดว่า การตอบสนองความต้องการความรักของเธอได้ดำเนินไปด้วยดี แล้วเธอจึงทุ่มเทและเอาใจใส่ในธุรกิจของเธอ และได้ประสบความสำเร็จเป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงและอย่างไม่คาดฝันสามปีได้ผลจากเธอไป ในเหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏว่าเธอวางมือจากธุรกิจต่างๆ ในการที่จะส่งเสริมให้เธอได้รับความยกย่องนับถือและหันมาใช้ความพยายามที่จะเรียกร้องสามปีให้กลับคืนมา ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของเธอเป็นตัวตัวอย่างของ ความต้องการความรักซึ่งครั้งหนึ่งเธอได้รับแล้ว และถ้าเธอได้รับความพึงพอใจในความรักโดยสามปีหวนกลับคืนมาเธอก็จะกลับไปเกี่ยวข้องกับโลกธุรกิจอีกครั้งหนึ่งความพึงพอใจของความต้องการได้รับการยกย่องโดยทั่วไป เป็นความรู้สึกและทัศนคติของความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า การมีผลกำไร การมีความสามารถและความรู้สึกที่มีชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์และเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นต่อโลกในทางตรงกันข้ามการขาดความรู้สึกต่างๆ ดังกล่าวนี้ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกและทัศนคติของปมด้อยและความรู้สึกไม่พอเพียง เกิดความรู้สึกอ่อนแอและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นกรรับรู้ตนเองในทางนิเสธ (negative) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรู้สึกขลาดกลัวและรู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์และสิ้นหวังในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชีวิตและประเมินตนเองต่ำกว่าชีวิต ความเป็นอยู่กับการได้รับการยกย่องและยอมรับจากผู้อื่นอย่างจริงจังมากกว่าการมีชื่อเสียงจากสถานภาพหรือการได้รับการประจบประแจง การได้รับความนับถือยกย่องเป็นผลมาจากความเพียรพยายามของบุคคล และความต้องการนี้อาจเกิดอันตรายขึ้นได้ถ้าบุคคลนั้นต้องการคำชมเชยจากผู้อื่นมากกว่าการยอมรับความจริงและเป็นที่ยอมรับกันว่าการได้รับความนับถือยกย่องมีพื้นฐานจากการกระทำของบุคคลมากกว่าการควบคุมจากภายนอก

๕. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization needs) ถึงลำดับขั้นสุดท้าย ถ้าความต้องการลำดับขั้นก่อนๆ ได้ทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้น Maslow อธิบายความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงว่าเป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสมบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ท้าทายความสามารถและศักยภาพของเขา และมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง พลังแรงขับของเขาจะกระทำพฤติกรรมตรงกับความสามารถของตน กล่าวโดยสรุปการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ เช่น “นักดนตรีก็ต้องใช้ความสามารถทางด้านดนตรีศิลปินก็ต้องวาดรูปกวีจะต้องเขียนโคลงกลอน ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง” Maslow (1970 : 46) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะดำเนินไปอย่างง่ายหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดย ความเป็นจริงแล้ว Maslow เชื่อว่าคนเรามักจะกลัวตัวเองในสิ่งเหล่านี้ “ด้านที่ดีที่สุดของเราความสามารถพิเศษของเรา สิ่งที่ดีงามที่สุดของเรา พลังความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์” Maslow (1960 : 58)

ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงมีได้มีแต่เฉพาะในศิลปินเท่านั้นคนทั่วไป เช่น นักกีฬา นักเรียน หรือแม้แต่กรรมกรก็สามารถจะมีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงได้ถ้าทุกคนสามารถทำในสิ่งที่ตนต้องการให้ดีที่สุด รูปแบบเฉพาะของการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะมีความแตกต่างกันกว้างขวางจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง กล่าวได้ว่าเป็นคือระดับความต้องการที่แสดงความ

แตกต่างระหว่างบุคคลอย่างยิ่งใหญ่ที่สุด Maslow ได้ยกตัวอย่างของความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ในกรณีของนักศึกษาชื่อ Mark ซึ่งเขาได้ศึกษาวิชาบุคลิกภาพเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อเตรียมตัวเป็น นักจิตวิทยาคลินิก นักทฤษฎีคนอื่นๆ อาจจะอธิบายว่าทำไมเขาจึงเลือกอาชีพนี้ ตัวอย่าง เช่น Freud อาจกล่าวว่ามีสัมพันธภาพอย่างลึกซึ้งกับสิ่งที่เขาเก็บกดความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศไว้ตั้งแต่วัยเด็ก ขณะที่ Adler อาจมองว่ามีเป็นความพยายามเพื่อชดเชยความรู้สึกด้อยบางอย่างในวัยเด็ก Skinner อาจมองว่าเป็นผลจากการถูกวางเงื่อนไขของชีวิตในอดีต ขณะที่ Bandura สัมพันธ์เรื่องนี้กับตัวแปรต่างๆ ทางการเรียนรู้ทางสังคมและ Kelly อาจพิจารณาว่า Mark กำลังจะพุ่งตรงไปเพื่อที่จะเป็นบุคคลที่เขา ต้องการจะเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการมุ่งตรงไปสู่เป้าประสงค์ในอาชีพโดยความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง อย่างแท้จริงและถ้าจะพิจารณากรณีของ Mark ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นถ้า Mark ได้ผ่านกาเรียนวิชาจิตวิทยาจนครบ หลักสูตรและได้เขียนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกและในที่สุดก็ได้รับปริญญาเอกทางจิตวิทยาคลินิก สิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ Mark ต่อไปก็คือเมื่อเขาสำเร็จการศึกษาดังกล่าวแล้วถ้ามีบุคคลหนึ่งได้เสนองาน ให้เขาในตำแหน่งตำรวจสืบสวน ซึ่งงานในหน้าที่นี้จะได้รับค่าตอบแทนอย่างสูงและได้รับผลประโยชน์ พิเศษหลายๆ อย่างตลอดจนรับประกันการว่างและความมั่นคงสำหรับชีวิตเมื่อประสบเหตุการณ์ เช่นนี้ Mark จะทำอย่างไรถ้าคำตอบของเขาคือ “ตกลง” เขาก็จะย้อนกลับมาสู่ความต้องการระดับที่ ๒ คือความต้องการความปลอดภัยสำหรับการวิเคราะห์ ความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง Maslow กล่าวว่า “อะไรที่มนุษย์สามารถจะเป็นได้เขาจะต้องเป็นในสิ่งนั้น” เรื่องของ Mark เป็นตัวอย่างง่ายๆ ว่าถ้าเขา ตกลงเป็นตำรวจสืบสวน เขาก็จะไม่มีโอกาสที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงทำไมทุกๆ คนจึงไม่ สัมฤทธิ์ผลในการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Why Can't All People Achieve Self-Actualization) ตามความคิดของ Maslow ส่วนมากมนุษย์แม้จะไม่ใช้ทั้งหมดที่ต้องการแสวงหาเพื่อให้เกิดความ สมบูรณ์ภายในตน จากงานวิจัยของเขาทำให้ Maslow สรุปว่าการรู้ถึงศักยภาพของตนนั้นมาจากพลัง ตามธรรมชาติและจากความจำเป็นบังคับส่วนบุคคลที่มีพรสวรรค์มีจำนวนน้อยมากเพียง ๑% ของประชากร ที่ Maslow ประเมิน Maslow เชื่อว่าการนำศักยภาพของตนออกมาใช้เป็นสิ่งที่ยากมาก บุคคลมักไม่รู้ว่า ตนเองมีความสามารถและไม่ทราบว่าคุณภาพนั้นจะได้รับการส่งเสริมได้อย่างไร มนุษย์ส่วนใหญ่มักยังไม่มั่นใจในตัวเองหรือไม่มั่นใจในความสามารถของตนจึงทำให้หมดโอกาสเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มาบดบังพัฒนาการทางด้านความต้องการของบุคคล

อิทธิพลของวัฒนธรรม ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสังคมมีต่อ การเข้าใจตนเอง คือแบบพิมพ์ของวัฒนธรรม (cultural stereotype) ซึ่งกำหนดว่าลักษณะเช่นไรที่ แสดงความเป็นชาย (masculine) และลักษณะใดที่ไม่ใช่ความเป็นชาย เช่นจัดพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความเมตตากรุณา ความสุภาพและความอ่อนโยน สิ่งเหล่านี้วัฒนธรรมมีแนวโน้ม ที่จะพิจารณาว่า “ไม่ใช่ลักษณะของความเป็นชาย” (unmasculine) หรือ ความเชื่อถือของวัฒนธรรม ด้านอื่นๆ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่มีคุณค่า เช่น ยึดถือว่าบทบาทของผู้หญิงขึ้นอยู่กับจิตวิทยาพัฒนาการ ของผู้หญิง เป็นต้น การพิจารณาจากเกณฑ์ต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้เป็นเพียงการเข้าใจ “สภาพการณ์ที่ดี” มากกว่า เป็นเกณฑ์ของการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงประการสุดท้าย Maslow ได้สรุปว่าการไม่เข้าใจตนเอง อย่างแท้จริงเกิดจากความพยายามที่ไม่ถูกต้องของการแสวงหาความมั่นคงปลอดภัย เช่น การที่บุคคล สร้างความรู้สึกให้ผู้อื่นเกิดความพึงพอใจตนโดยพยายามหลีกเลี่ยงหรือขจัดข้อผิดพลาดต่างๆ ของตน บุคคลเช่นนี้จึงมีแนวโน้มที่จะพิทักษ์ความมั่นคงปลอดภัยของตน โดยแสดงพฤติกรรมในอดีตที่เคย

ประสบผลสำเร็จแสวงหาความอบอุ่นและสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมขัดขวางวิถีทางที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง แรงจูงใจเบื้องต้นและแรงจูงใจระดับสูง (Deficit Motivation versus Growth Motivation) ในระยะต่อมา Maslow ได้อธิบายความคิดของเขาเรื่องลำดับของแรงจูงใจเพิ่มขึ้นจากที่กล่าวมาแล้ว คือเขาได้แบ่งแรงจูงใจของมนุษย์ออกเป็น ๒ ชนิดใหญ่ ๆ ได้แก่ แรงจูงใจเบื้องต้น (deficit motive) และแรงจูงใจระดับสูง (growth motive)

๑. แรงจูงใจเบื้องต้น (Deficit motive or Deficiency or D motive)

คือแรงจูงใจที่อยู่ในลำดับต่ำเกี่ยวข้องกับสรีระภาพของอินทรีย์และความต้องการความปลอดภัย จุดมุ่งหมายของแรงจูงใจชนิดนี้ คือการขจัดไม่ให้อินทรีย์เกิดความตึงเครียดจากสภาพการขาดแคลน เช่น ความหิว ความกระหาย ความหนาว ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ในสภาพการณ์นี้แรงจูงใจเบื้องต้นจะทำให้เกิดแรงขับพฤติกรรมลักษณะของแรงจูงใจเบื้องต้นทำให้เกิดแรงจูงใจเบื้องต้น ๕ ประการดังนี้

๑.๑ การขาดแรงจูงใจเบื้องต้นทำให้บุคคลเกิดความเจ็บป่วยไม่สบาย ตัวอย่างเช่น ความหิวถ้ามนุษย์ไม่ได้รับประทานอาหารเขาก็จะเกิดความเจ็บป่วย

๑.๒ การเกิดขึ้นของแรงจูงใจเบื้องต้นจะป้องกันมิให้เกิดความเจ็บป่วย เช่น เมื่อหิวถ้าเรารับประทานอาหารอย่างเหมาะสมเราก็จะไม่เกิดความเจ็บป่วย

๑.๓ แรงจูงใจเบื้องต้นจะซ่อมแซมและรักษาความเจ็บป่วย หมายความว่า ไม่มีสิ่งใดๆ ที่จะรักษาความอดอยากได้เหมือนอาหาร

๑.๔ ภายใต้อิทธิพลของความซับซ้อนของสภาพการณ์ที่บุคคลเลือกได้โดยอิสระ แรงจูงใจเบื้องต้น จะได้รับการเลือกจากบุคคลที่ขาดแคลนมากกว่าคนที่ได้รับความพึงพอใจแล้ว เช่น คนที่อดอยากย่อมเลือกอาหารมากกว่าเรื่องเพศ

๑.๕ คนที่มีสุขภาพดีพฤติกรรมของเขาจะไม่ถูกควบคุมโดยแรงจูงใจเบื้องต้นทั้งนี้ เพราะคนที่มีสุขภาพดีก็เนื่องจากมีโอกาสที่จะได้รับสิ่งที่ต้องการอย่างพอเพียง ดังนั้น พฤติกรรมของเขาก็จะไม่ถูกควบคุมโดยการแสวงหาอาหาร เป็นต้น

๒. แรงจูงใจระดับสูง (Growth motive or Metaneeds or B motive)

แรงจูงใจระดับสูงจะตรงข้ามกับแรงจูงใจเบื้องต้น เพราะเป้าหมายของแรงจูงใจชนิดนี้เป็นเป้าหมายระยะไกลซึ่งเกี่ยวข้องกับพลังที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคล จุดประสงค์ของแรงจูงใจระดับสูงก็เพื่อจะปรับปรุงความเป็นอยู่โดยการเพิ่มพูนประสบการณ์ ซึ่งไม่เหมือนกับแรงจูงใจเบื้องต้น เพราะแรงจูงใจเบื้องต้นเกิดขึ้นเพื่อลดหรือเพิ่มความตึงเครียด ตัวอย่างของแรงจูงใจระดับสูง เช่น บุคคลที่เลือกเรียนวิชาอินทรีย์เคมีก็เพราะเขาต้องการที่จะทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับวิชานี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นแรงจูงใจระดับสูงมากกว่าจะเป็นแรงจูงใจเบื้องต้น แรงจูงใจระดับสูงจะแสดงออกอย่างเด่นชัดภายหลังที่แรงจูงใจเบื้องต้น แรงจูงใจระดับสูงจะแสดงออกอย่างเด่นชัด ภายหลังที่แรงจูงใจเบื้องต้นได้รับความพึงพอใจแล้ว เช่น บุคคลจะไม่มี ความสนใจที่จะเรียนวิชาอินทรีย์เคมีอย่างแน่นอนถ้าเขากำลังได้รับความอดอยากแทบจะสิ้นชีวิตแรงจูงใจระดับสูงและความเจ็บป่วยทางจิต (Metaneeds and Metapathologies)

หลังจากที่ Maslow ได้อธิบายถึงแรงจูงใจเบื้องต้นและแรงจูงใจระดับสูงแล้ว เขาได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องแรงจูงใจระดับสูง ซึ่งเป็นเสมือนสัญชาตญาณหรือเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่นเดียวกับแรงจูงใจเบื้องต้นและแรงจูงใจระดับสูง ถ้าบุคคลได้รับการตอบสนองจนเกิด

ความพึงพอใจแล้ว ก็จ้ะรักษาสภาพและพัฒนาให้เกิดสุขภาพจิตที่ดีหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าบุคคลอาจเกิดความเจ็บป่วยทางจิต (psychologically sick) เป็นความเจ็บป่วยที่เป็นผลมาจากความล้มเหลวในการบรรลุถึงความสมบูรณ์หรือความเจริญก้าวหน้า Maslow เรียก ความเจ็บป่วยนี้ว่า “metapathologies” ซึ่งเป็นสภาพของจิตใจที่มีอาการเฉยเมย (apathy) มีความผิดปกติทางจิต (alienation) เศร้าซึม (depress) เป็นต้น ความคับข้องใจของแรงจูงใจระดับสูงและความเจ็บป่วยทางจิตได้ดังต่อไปนี้

ความคิดเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (Maslow’s Basic Assumptions Concerning Human Nature) ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นของทฤษฎีบุคลิกภาพที่ว่าจิตวิทยามานุษยนิยมแตกต่างอย่างมากกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และทฤษฎีพฤติกรรมนิยมในเรื่องความคิดเห็นเบื้องต้นของธรรมชาติมนุษย์ และถ้าจะวิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมาแล้ว จะเห็นได้ว่าจิตวิทยามานุษยนิยมสร้างขึ้นมาจากค้ำยันอย่างรุนแรงกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์และทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ในความคิดเห็นเกี่ยวมนุษย์ความแตกต่างอย่างยิ่งก็คือเรื่อง “แรง” (force) เพราะทฤษฎีมานุษยนิยมจะแตกต่างอย่างเด่นชัดกับทฤษฎีของ Freud และ Skinner

ธรรมชาติของมนุษย์ตามทฤษฎีของ Maslow มี ๗ ประการดังนี้

๑. ความเป็นอิสระ-การถูกกำหนดมาแล้ว (Freedom-Determine)
๒. ความเป็นเหตุผล-ความไม่มีเหตุผล (Rationality-Irrationality)
๓. การรวมเข้าเป็นส่วนรวม-ประกอบด้วยส่วนย่อย (Holism-Elementalism)
๔. สิ่งที่ดีตัวมาแต่กำเนิด-สิ่งแวดล้อม (Constitutionalism - Environmentalism)
๕. ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง-ความไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลง (Changeability-Unchangeability)
๖. ความรู้สึกส่วนตัว-ความรู้สึกเป็นกลาง (Subjectivity-Objectivity)
๗. การกระทำ-การตอบสนอง (Proactivity-Reactivity) ดังจะอธิบายโดยละเอียดเป็นข้อๆ คือ

๗.๑ ความเป็นอิสระ-การถูกกำหนดมาแล้ว (Freedom- Determine) กลุ่มอัตถิภาวะนิยม Existentialists ยังไม่แน่ใจในการยอมรับความคิดเกี่ยวกับความเป็นอิสระของมนุษย์แต่แนวคิดจิตวิทยากลุ่มมานุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์สามารถที่จะเลือกวิถีทางของตนและมนุษย์มีรากฐานของความเป็นอิสระและรับผิดชอบพฤติกรรมของเขาเอง ซึ่งความเป็นอิสระนี้จะปรากฏชัดเจนในสิ่งที่บุคคลเลือกกระทำพฤติกรรมนั้นๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการของตน เช่น บุคคลจะเลือกสิ่งใดหรือเลือกอย่างไรที่จะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและสิ่งสำคัญก็คือบุคคลมีอิสระในการแสวงหาเพื่อมุ่งไปสู่การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และการที่บุคคลจะเลือกอะไรนั้นคือศักยภาพของตัวเอง และเขาจะพัฒนาศักยภาพนั้นได้อย่างไรก็ตัวเขาเองนั่นแหละที่เป็นตัวกำหนด ในทฤษฎีของ Maslow เชื่อว่าบุคคลที่อายุมากจะไปถึงขั้นของความต้องการก่อนผู้ที่มีอายุอ่อนกว่าและเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความมีอิสระก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย เช่น ในช่วงวัยทารกบุคคลจะยังไม่มียิสระอย่างแท้จริง เพราะในวัยนี้บุคคลยังถูกควบคุมด้วยความต้องการต่างๆ จากสภาพร่างกาย บุคคลยังไม่สามารถเลือกที่จะรับประทานอาหารเอง เลือกที่จะนอนหลับหรือการขับถ่าย แต่อย่างไรก็ตามศักยภาพของบุคคลได้มีอยู่โดยธรรมชาติ ในขณะที่บุคคลมีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นบุคคลก็จะเคลื่อน

ไปสู่ความต้องการตามลำดับขั้น และมีความเจริญเติบโตที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล โดยบุคคลจะมีอิสระที่จะสร้างสรรค์ตนเองและสร้างตนเองให้เป็นไปตามทิศทางที่ตนเองต้องการ ตลอดระยะเวลาของการเคลื่อนไปตามลำดับความต้องการของแต่ละบุคคลก็มีศักยภาพที่จะนำตัวเองไปตามวิถีทางของตนเอง นั่นก็คือความมีอิสระที่จะชี้นำตนเองนั่นเอง

๗.๒ ความเป็นเหตุผล-ความไม่มีเหตุผล (Rationality- Irrationality)

การพิจารณาว่ามนุษย์มีเหตุผลหรือไม่ตามความคิดของ Maslow นั้น สิ่งที่ควรพิจารณาก่อนก็คือความคิดของ Maslow ที่มีต่อการวิจัยสัตว์ Maslow กล่าวว่าการศึกษาวิจัยสัตว์ไม่มีเหตุผลพอเพียงที่จะนำมาอ้างอิงกับจิตวิทยาของมนุษย์ เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิเสธเรื่องนี้คือสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตขั้นต่ำซึ่งไม่สามารถจำประสบการณ์ในอดีตได้ สัตว์คิดได้เฉพาะเรื่องที่เป็นสิ่งแวดล้อมปัจจุบันและสำหรับเรื่องอนาคตแล้วสัตว์ไม่สามารถที่จะคิดได้เลย ดังนั้นทฤษฎีของ Maslow จึงยึดถือความมีเหตุผลของมนุษย์เป็นศูนย์กลางซึ่งถือว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ที่รู้จักเหตุผล มีสติ และรู้สำนึกในพฤติกรรมของตนเอง อย่างไรก็ตาม Maslow ยอมรับว่ามีพฤติกรรมบางอย่างที่แสดงถึงความไม่มีเหตุผลของมนุษย์ เช่น ขณะที่บุคคลมีความคิดขัดแย้งระหว่างความต้องการหรืออยู่ในภาวะที่ถูกบังคับ เป็นต้น ในสภาพการณ์เช่นนี้พฤติกรรมของบุคคลจะไม่คงเส้นคงวาและบางครั้งจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการของจิตไร้สำนึก (unconscious) Maslow เชื่อว่าการกระทำหรือพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกควบคุมโดยพลังที่มีเหตุผลและรู้สำนึก Maslow พิจารณาว่าบุคคลจะรู้สึกหรือสำนึกในตนเองและความรู้สึกหรือรู้สำนึกดังกล่าวนี้จะแสดงออกโดยประสบการณ์ทางความคิดของเขาซึ่งนับว่าเป็นข้อมูลที่เที่ยงตรงสำหรับการศึกษามนุษย์โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการของความไม่มีเหตุผลหรือความไม่รู้ตัวนั้นไม่ได้ควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ Maslow ได้เสนอภาพของมนุษย์ใหม่ว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้มีเหตุผลมีความรู้สึกตัวมีการรับรู้ในตนเอง ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ช่วยให้มนุษย์ตัดสินใจและค้นหาศักยภาพของตนเอง

๗.๓ การรวมเข้าเป็นส่วนรวม-ประกอบด้วยส่วนย่อย (Holism-Elementalism)

Maslow กล่าวว่ามนุษย์นั้นรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งร่างกายและจิตใจ หรือมนุษย์จะบูรณาการเข้าเป็นส่วนรวม Maslow ได้ยกตัวอย่างที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลดังนี้ ถ้า John Smith หิว “นั่นก็คือ John Smith ต้องการอาหารไม่ใช่ท้องของ John Smith ที่ต้องการอาหาร” (Maslow 1980 : 19-20) ในเรื่องอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน คือ John Smith ต้องการความปลอดภัย John Smith ต้องการได้รับความนับถือยกย่องและ John Smith ต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า Maslow รวมทุกๆ ด้านของบุคลิกภาพเข้ามาเป็นส่วนรวม และการศึกษาบุคคลโดยส่วนรวมทั้งหมดเท่านั้นจึงจะมีความเที่ยงตรงต้องการให้ข้อมูลทางจิตวิทยาบุคคลไม่ได้แบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆ ดังนั้นการเลือกศึกษาเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของบุคคลย่อมก่อให้เกิดความผิดพลาดได้

๗.๔ สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด-สิ่งแวดล้อม (Constitutionalism - Environmentalism)

กลุ่มอิตทิภาวนิยม (existentialist) เน้นถึงความเป็นอิสระที่บุคคลแสดงออก ทฤษฎีของ Maslow ก็ยอมรับในธรรมชาตินี้ของมนุษย์แต่สิ่งที่ควรพิจารณาคือ ถ้าบุคคลมีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะปรุงแต่งตัวเองและสร้างสรรค์แนวโน้มการกำหนดตัวเองได้ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้แล้วไม่ว่าสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือสิ่งแวดล้อมก็จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์

ดังนั้นถึงแม้ว่า Maslow จะยอมรับในความเป็นอิสระของมนุษย์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เขาก็ยังคำนึงถึงอิทธิพลของสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและสิ่งแวดล้อมว่าได้เข้ามามีบทบาทในการปรุงแต่งพฤติกรรมมนุษย์ระหว่างสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดกับสิ่งแวดล้อม Maslow มีความโน้มเอียงที่จะให้สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดมีความสำคัญกว่าเล็กน้อย เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย เห็นได้ชัดว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และความต้องการทางร่างกายเป็นพื้นฐานของลำดับขั้นความต้องการของแรงจูงใจของมนุษย์ และที่สำคัญกว่านี้คือ Maslow ถือว่าแรงจูงใจระดับสูง (B motive) และความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (self-actualization) เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โดย Maslow อาจใช้ชื่อต่างๆต่อไปนี้ เช่น “พลังที่ติดตัวมาแต่กำเนิด” (inborn urge) “สัญชาตญาณ” (instinct) และ “สันดานมนุษย์” (inherent in human) และ Maslow ยังพิจารณาลึกลงไปกว่านี้ว่าแรงขับที่มุ่งไปสู่การเข้าใจศักยภาพของตนเป็นสันดานของมนุษย์มากกว่าจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ หรือเป็นแรงขับที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนั่นเองในความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม Maslow ยอมรับว่าอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมจะมีต่อบุคคลในระยะเริ่มแรกของชีวิตและมีผลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพ แต่ดูเหมือนว่า Maslow จะให้ความสำคัญดังกล่าวนี้ในด้านที่ทำให้เกิดความเสียหายในด้านที่ทำลายพลังซึ่งทำให้เกิดความกระทบกระเทือนทางอารมณ์ในระยะต่อมามากกว่าจะให้ความสำคัญในด้านการสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาการ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าระหว่างสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดกับสิ่งแวดล้อม Maslow ให้ความสำคัญของสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบ้างแต่ก็ไม่สำคัญมากนักทั้งนี้เพราะว่าสิ่งที่เขาให้ความสำคัญก็คือเรื่องของความมีอิสระ (freedom)

๗.๕ ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง – ความไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลง (Changeability–Unchangeability) การจะเข้าใจความคิดของ Maslow ในเรื่องที่ว่าบุคคลมีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เราจำเป็นจะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่เราจำเป็นจะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความมีอิสระและแรงจูงใจระดับสูงในแนวคิดของทฤษฎีมานุษยนิยมตามที่กล่าวมาแล้วเสียก่อน Maslow เชื่อว่าบุคคลมีอิสระอย่างใหญ่หลวงที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายของตนเอง ส่วนแรงจูงใจระดับสูงซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางในทฤษฎีนี้เชื่อว่าบุคคลแสวงหาวิถีทางเพื่อความก้าวหน้าของตนตลอดเวลาและเพื่อการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงอันเป็นจุดยอดของพีระมิดลำดับขั้นของความต้องการความเป็นอิสระและแรงจูงใจระดับสูงจะเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันและปรากฏในบุคลิกภาพ คือขณะที่บุคคลมีความต้องการต่อเนื่องไปตามลำดับขั้นของความต้องการ เขาก็มีอิสระที่จะคิดและเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อให้ความต้องการในแต่ละขั้นของเขาได้รับการตอบสนอง บุคคลจึงมีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีทางของการมีชีวิตของตนเอง

๗.๖ ความรู้สึกส่วนตัว–ความรู้สึกเป็นกลาง (Subjectivity– Objectivity) Maslow มี ความเชื่อในเรื่องความรู้สึกส่วนตัวว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เขาเห็นว่าประสบการณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลเป็นข้อมูลที่สำคัญทางจิตศาสตร์ (Psychological science) เขากล่าวว่าเราจะไม่สามารถเข้าใจมนุษย์ได้ถ้าปราศจากการอ้างอิงถึงโลกส่วนตัวของเขา (private world) สำหรับจิตศาสตร์แล้วประสบการณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมีความสำคัญมากกว่าพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกต ในขณะที่ Maslow ได้แสดงลำดับขั้นของความต้องการว่าเป็นเรื่องปกติวิสัยของมนุษย์ เขาก็ยอมรับว่าความต้องการเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะในแต่ละคนจะแสดงออกในวิถีทางที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ตัวอย่าง เช่น Ann และ Betty ทั้ง ๒ คนต่างก็มีความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง

แต่ทั้ง ๒ คนนี้ต่างก็มีประสบการณ์ส่วนตัวและพยายามที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจในความต้องการนี้แตกต่างกัน เช่น Ann อาจแสดงตัวว่าเป็นแม่ที่ดีของลูกเพื่อให้คนอื่นยอมรับเธอในด้านของความเป็นแม่ แต่ Betty อาจได้รับความพึงพอใจที่จะได้รับการยกย่องจากการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ดังนั้นการจะเข้าใจบุคลิกภาพของบุคคลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของเขาซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำมาวิเคราะห์พฤติกรรม

๗.๗ การกระทำ-การตอบสนอง (Proactivity-Reactivity)

นักจิตวิทยาในกลุ่ม Maslowian ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก แต่เขาเชื่อว่ามนุษย์จะเป็นผู้กระทำ (act) มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายโต้ตอบ (react) ตัวอย่าง เช่น การที่บุคคลพยายามจะสนองความพึงพอใจในความต้องการต่างๆ เขาก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาเองหรือความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงก็ไม่ได้เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกอย่างหนึ่งอย่างใดมากระตุ้นมนุษย์จึงมีธรรมชาติที่จะแสดงพฤติกรรมมากกว่าจะเป็นฝ่ายโต้ตอบ

คุณลักษณะของผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Characteristics of Self-Actualizing People) Maslow ได้กำหนดคุณลักษณะของบุคคลที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงไว้ ๑๕ ข้อดังนี้

๑. มีความสามารถที่จะรับรู้ความเป็นจริงอย่างถูกต้อง (Efficient Perception of Reality) คุณลักษณะที่เด่นอย่างหนึ่งของผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงคือมีความสามารถที่จะรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ถูกต้องและตรงตามความจริงและจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงนั้นๆ อย่างมีความสุขโดยไม่มองว่าความเป็นจริงเหล่านั้นเป็นปัญหากับตน เขาจะไม่ยอมให้ความปรารถนาและความหวังของเขาบิดเบือนสิ่งที่เขาได้ประสบ เขาจะมีความเข้าใจผู้อื่นและสามารถตัดสินผู้อื่นได้อย่างรวดเร็วในพฤติกรรมต่างๆ เช่น การเสแสร้ง ความไม่จริงใจ ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ Maslow ค้นพบว่า ความสามารถที่จะรับรู้ความเป็นจริงอย่างถูกต้องจะเห็นได้ชัดเจนในบุคคลหลายๆ อาชีพ เช่น ศิลปิน นักดนตรี นักวิทยาศาสตร์ นักการเมือง และนักปรัชญา เป็นต้น บุคคลที่มีความสามารถรับรู้ความเป็นจริงอย่างถูกต้องจะเป็นคนที่มีความสุขทางจิตดี ไม่มีความวิตกกังวลไม่มองโลกในแง่ร้าย และมีความสามารถอดทนต่อความไม่สมหวังหรือความผันแปรไม่แน่นอนของสิ่งต่างๆ ได้ง่ายกว่าคนอื่น ๆ และเมื่อมีความผิดหวังใดๆ เกิดขึ้นก็จะยอมรับและไม่รู้สึกกระทบกระเทือนใจโดยจะอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสะดวกสบายใจ

๒. ยอมรับในตนเอง ยอมรับผู้อื่น และยอมรับธรรมชาติ (Acceptance of Self, others, and Nature) บุคคลที่มีสุขภาพจิตดีจะมีความรู้สึกยกย่องนับถือตนเองและผู้อื่น เป็นความรู้สึกยกย่องที่ไม่มากเกินไปจนเกินความเป็นจริง และมีความอดทนในข้อบกพร่องความผิดพลาดความอ่อนแอของตน และเป็นคนที่มืออิสระจากการถูกครอบงำในความรู้สึกผิด ความรู้สึกอาย ความรู้สึกท้อแท้ใจหรือ ความวิตกกังวล สำหรับการยอมรับในธรรมชาติ หมายถึงการยอมรับในธรรมชาตินั้นๆ เช่น ยอมรับว่าน้ำย่อมทำให้เปียกหินย่อมแข็ง ต้นไม้ใบไม้ย่อมมีสีเขียว เป็นต้น ลักษณะของบุคคลที่ยอมรับในตนเองแสดงออกและเห็นได้ชัดเจนในระดับการสนองความต้องการทางร่างกายคือจะเป็นคนที่รับประทานอาหารได้ นอนหลับสนิทและมีความสุขในเรื่องเพศ

๓. มีความคล่องตัว มีความเป็นธรรมชาติโดยไม่เสแสร้ง (Spontaneity, Simplicity, Naturalness) พฤติกรรมของผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะแสดงให้เห็นถึงความคล่องตัวและไม่มี การเสแสร้งทำ เขาจะแสดงออกถึงชีวิตภายในที่เป็นตัวของตัวเอง เช่น ความคิด และแรงกระตุ้นต่างๆ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ชื่นชมหรือประทับใจผู้อื่น หรือบางครั้งอาจดูเหมือนกับว่าเขาดี ความสุภาพ แต่พฤติกรรมต่างๆ ของเขาก็จะไม่ผิดไปจากขนบธรรมเนียมประเพณี

๔. ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem Centering) เมื่อมีปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพการทำงานในหน้าที่ ฯลฯ เขาจะไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางหรือเอาแต่ใจตน ในการแก้ปัญหาเหล่านั้น แต่จะแก้ปัญหาให้ตรงสาเหตุโดยไม่เข้าข้างตนเองนอกจากนี้การทำงานของเขาจะมีหลักการว่ามีชีวิตอยู่เพื่องานมากกว่าที่จะทำงาน เพื่อให้มีชีวิตอยู่คือมีแนวโน้มที่จะอุทิศตนเอง ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

๕. มีความสันโดษมีความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสงบเรียบร้อย (Detachment : Need for Privacy) เป็นผู้ที่ไม่สร้างความผูกพันหรือพึ่งพาอาศัยผู้อื่นมากนัก ซึ่งมีลักษณะเช่นนี้ทำให้ ผู้อื่นมองว่าเป็นคนไว้ตัวทำตัวห่างเหิน หยิ่ง หัวสูง และเย็นชา ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่มีความเข้าใจตนเอง อย่างแท้จริง ไม่มีความต้องการสร้างมิตรภาพกับผู้อื่นมากเกินไป เขาจะเชื่อมั่นในความสมบูรณ์ภายใน ตัวของเขาเองและไม่รู้สึกเดือดร้อนที่จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

๖. เป็นตัวของตัวเองมีอิสระจากวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (Autonomy : Independence of Culture and Environment) ผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะไม่สร้าง เงื่อนไขให้ ความพึงพอใจของตนเองขึ้นอยู่กับวัตถุและสิ่งแวดล้อมของสังคม เขาเชื่อมั่นในศักยภาพ ของตนเองที่มีต่อความเจริญเติบโตและการพัฒนาการในลักษณะเช่นนี้ เขาจึงไม่เรียกร้องสิ่งแวดล้อม พิเศษที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้บุคคลที่มีสุขภาพจิตดีย่อมต้องการนำตนเองและต้องการความอิสระ เขาจะมองตนเองว่าเป็นผู้บังคับบัญชาหรือปกครองตนเอง เขาจะมีความกระตือรือร้นมีความ รับผิดชอบและมีวินัยในตนเองในอันที่จะกำหนดวิถีชีวิต หรือจุดมุ่งหมายของเขาและมีความเชื่อมั่นใน ตนเองในด้านความคิดเห็นต่างๆ โดยจะให้ความสำคัญน้อยมากในเรื่องความมีหน้ามีตา การได้รับ เกียรติยศ หรือการเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป แต่เขากลับให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาตนและการ เจริญเติบโตของจิตใจ

๗. มีความรู้สึกชื่นชมยินดีอยู่เสมอ (Continued Freshness of Appreciation) Maslow พบว่า ผู้ที่มีสุขภาพจิตดีและมีวุฒิภาวะจะมีความชื่นชมในชีวิตความเป็นอยู่ของตนโดยไม่ รู้สึกเบื่อหน่ายหรือท้อแท้สิ้นหวัง เขาจะมองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความสุขสดชื่น เห็นความสดชื่น สวยงามของสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น เห็นความสวยงามของพระอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้า เห็นความ น่ารักของดอกไม้ที่กำลังแย้มบาน กล่าวได้ว่าชั่วทุกขณะของเขาจะเป็นชีวิตที่ตื่นตื่นร่าเริงและมีความหมายตลอดเวลา

๘. มีความรู้สึกล้ำลึกกับธรรมชาติ (Peak of Mystic Experience) ความรู้สึกล้ำลึก กับธรรมชาติหมายถึง ความรู้สึกที่ตัวเองผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติหรือกับโลก ซึ่งบางครั้งอาจทำให้สูญเสียความรู้สึกตัว เช่น การแสดงออกถึงการหยั่งรู้และค้นพบสิ่งที่แอบแฝงลึกลับ ทำให้บางครั้งดูเหมือนว่าเขาไม่ได้อยู่ในความเป็นจริงของโลกในปัจจุบัน

๙. สนใจสังคม (Social Interest) เขาจะมีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ และมีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีทัศนคติต่อตัวเองว่าเสมือนเป็นพี่ที่จะให้ ความอบอุ่นและคุ้มครองน้องๆ

๑๐. สร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations) บุคคลที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงมีแนวโน้มที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ลึกซึ้งและสนิทสนมเป็นเพื่อนสนิทเพียง ๒-๓ คน เขาไม่ต้องการเพื่อนมากแต่ต้องการเพื่อนแท้และมีแนวโน้มที่จะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลที่มีลักษณะและมีความสามารถพิเศษคล้ายคลึงกับส่วนใหญ่บุคคลเหล่านี้จะมีความรู้สึกอ่อนโยนกับเด็กและมักจะทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจได้ง่าย เขาเป็นคนที่มีความเมตตา กรุณาและจะแสดงความรู้สึกไม่พอใจอย่างเปิดเผยกับคนที่หลอกลวงหรือไม่จริงใจกับเขา

๑๑. มีความเป็นประชาธิปไตย (Democratic Character Structure) จะเป็นผู้ที่มีค่านิยมของความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ไม่มีอคติ มีความเคารพต่อผู้อื่น มีความเต็มใจที่จะเรียนรู้จากบุคคลใดก็ได้ที่มีความสามารถจะเป็นครูเขา Maslow พบว่าผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะไม่แบ่งแยกว่ามนุษย์นั้นไม่เท่าเทียมกัน

๑๒. รู้ความแตกต่างระหว่างวิธีการและเป้าประสงค์ (Discrimination between Means and Ends) เขาจะยึดมั่นในหลักศีลธรรมจรรยาอย่างมั่นคงในการกระทำทุกอย่าง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่ตั้งงามและไม่มีความรู้สึกสับสนหรือความคิดขัดแย้งว่าสิ่งใดถูกหรือผิดสิ่งใดดีหรือเลวเขาสามารถที่จะวิเคราะห์ระหว่างสิ่งที่เขาพยายามค้นหาเกี่ยวกับวิธีการที่จะประสบความสำเร็จและรู้สึกมีความสุขที่จะแสดงพฤติกรรมอันถูกต้องเหมาะสมอันจะนำไปสู่เป้าประสงค์

๑๓. มีอารมณ์ขันอย่างมีสันติ (Sense of Philosophical Humor) เขาจะมีอารมณ์ขันอย่างมีความคิด เช่น ไม่ขบขันในสิ่งโหดร้ายทารุณ หรือขบขันในสิ่งที่เป็นข้อบกพร่องหรือเป็นปมด้อยของผู้อื่น และไม่สร้างสถานการณ์ขบขันที่จะทำให้ผู้อื่นอับอายหรือเจ็บปวด ส่วนการ แสดงอารมณ์ขันนั้นจะใช้การยิ้มมากกว่าหัวเราะ

๑๔. มีความสามารถในการสร้างสรรค์ (Creativeness) Maslow พบว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะมีในคนที่เข้าใจตนเองอย่างแท้จริงมากกว่าบุคคลอื่นๆ ความคิดสร้างสรรค์ของเขาจะแสดงออกในการดำเนินชีวิตประจำวันทุกๆ ไป และแสดงออกในบุคลิกภาพ หรือในผลงานต่างๆ เช่น บทกวี ศิลปะ ดนตรี งานทางด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

๑๕. การต่อต้านวัฒนธรรมภายนอกที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมภายในตน (Resistance to Enculturation) บุคคลที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะมีความพร้อมที่จะเผชิญกับวัฒนธรรมหรือประสบการณ์ใหม่ๆ จากสิ่งแวดล้อมของเขาและสามารถที่จะบูรณาการประสบการณ์ใหม่ให้สอดคล้องกับตนหรืออาจจะรับวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้นอย่างไรก็ตามบุคคลเหล่านี้จะมีความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ตรงกับปทัสถานทางวัฒนธรรม เช่น เขาอาจมีความพอใจที่จะทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งขัดแย้งกับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การกระทำของเขาจะขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี หรือไม่มีขอบเขตจำกัดของพฤติกรรมนั้นๆ โดยแท้จริงแล้ว เขายังมีข้อจำกัดที่จะอยู่ในกฎเกณฑ์แต่จะมีค่านิยมของตนเองที่จะเลือกประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองพึงพอใจ Maslow เชื่อว่าการพัฒนาตนเพื่อไปสู่ความต้องการขั้นสูงสุด คือการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง สามารถเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกคนโดยไม่จำเป็นต้องมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แม้ว่า จะเป็น

ความจริงที่ว่าสติปัญญามีส่วนช่วยในการพัฒนาแต่ก็มีข้อบกพร่องที่สำคัญ อย่างไรก็ตามบุคคลที่พัฒนามาถึงจุดสูงสุดของความต้อการก็มีได้หมายความว่าเขาจะเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์แบบทุกอย่าง เพราะเขาก็ยังเป็นบุคคลธรรมดาที่ยังมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนคนทั่วๆ ไป เช่น มีความรู้สึกเสียใจ โกรธ กลัว มีความระแวงสงสัย หรือมีความรู้สึกอ่อนไหวที่อาจทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย เห็นแก่ตัว ใจน้อย หรือเศร้าซึม แต่เขาสามารถระงับและขจัดอารมณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดีไม่ให้เห็นออกมาอย่างไม่สมเหตุผล ดังนั้นผู้ที่เข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจึงไม่ใช่บุคคลที่มีความสุขสมบูรณ์ในชีวิตหรือประสบความสำเร็จในความปรารถนาทุกอย่างหรือมีความสามารถปรับตัวได้ดียิ่ง แต่สิ่งสำคัญของบุคคลเหล่านี้ คือมีความเข้าใจตนเอง เข้าใจโลกและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะชี้้นำการดำเนินชีวิตของตนได้ประสบความสำเร็จและความสำเร็จได้ดีกว่าคนอื่นๆ

กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพ (The Process of Personality Development) การพัฒนาบุคลิกภาพในทัศนะของ Maslow คือการได้รับความพึงพอใจจากความต้องการขั้นต่ำไปสู่ความต้องการขั้นต่ำไปสู่ความต้องการขั้นสูงตามลำดับ การผ่านพ้นความต้องการแต่ละขั้นนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น สิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความหวาดหวั่นและไม่สนองความต้องการต่างๆ ย่อมจะส่งเสริมความเจริญเติบโตของบุคลิกภาพและนำไปสู่การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงในทัศนะของ Maslow สิ่งแวดล้อมสำคัญมากในความต้องการเบื้องต้น ตัวอย่างที่แสดงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เช่น เป็นที่เข้าใจชัดเจนว่าความต้องการต่างๆ ต่อไปนี้ ความปลอดภัย ความรักและความเป็นเจ้าของ เป็นความต้องการที่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากบุคคลอื่นที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ ต่อมาในความต้องการระดับสูงซึ่งบุคคลจะอาศัยสิ่งแวดล้อมน้อยลงแต่จะใช้ประสบการณ์ภายในตนเพื่อชี้้นำพฤติกรรม ดังนั้นในความต้องการระดับสูง พฤติกรรมจึงถูกกำหนดโดยธรรมชาติภายในของบุคคล เช่น ความสามารถ ศักยภาพ ความสามารถพิเศษ และแรงกระตุ้นทางการสร้างสรรค์ เมื่อถึงระยะนี้ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งว่าบุคคลต้องการรางวัลหรือความเห็นชอบจากผู้อื่นลดน้อยลงเป็นการเปลี่ยนการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปสู่การเรียนรู้โดยวิธีรับรู้ด้วยตนเอง (associative learning to perceptual learning) การเรียนรู้โดยวิธีรับรู้ด้วยตนเองจะเป็นการเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ มีความสามารถในการหยั่งเห็น (insight) มีความสามารถเข้าใจตนเอง และไปสู่พัฒนาการของบุคลิกภาพขั้นสุดท้าย คือมีความเข้าใจตนเองและโลกอย่างแท้จริงซึ่งจะช่วยให้การดำเนินชีวิต เป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จทฤษฎีบุคลิกภาพของ Maslow เป็นทฤษฎีที่ให้ความรู้และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมนุษย์แตกต่างไปจากทฤษฎีที่ตั้งขึ้นในระยะแรกๆ ของการศึกษาในเรื่องนี้ เป็นทฤษฎีที่มองมนุษย์ในมิติใหม่ว่ามนุษย์นั้นมีความดี มีความงาม มีคุณค่า และมีความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองซึ่งนับว่าเป็นความคิดเห็นที่มีประโยชน์ในการศึกษาจิตวิทยาบุคลิกภาพทำให้เข้าใจพฤติกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาบุคลิกภาพให้ไปสู่จุดมุ่งหมายสุดท้ายคือบุคลิกภาพที่สมบูรณ์แบบหรือในทัศนะของ Maslow คือการพัฒนาบุคคลไปสู่การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงนั่นเอง

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

จอยซ์ และเวล (Joyce and Weil, 2000 : 120) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรมีทฤษฎีรองรับ

๒. เมื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แล้วก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลายต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบและตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ตามสถานการณ์ต่างๆ จริงและนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข

๓. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แล้วอาจจะออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวางหรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

คลาร์ค (Clark, 2003 : 121-122) กล่าวถึง แนวคิดในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในแนวทางของ ADDIE Model ซึ่งประกอบด้วย Analyze (การวิเคราะห์) Design (การออกแบบ) Development (การพัฒนา) Implementation (การนำไปใช้) และ Evaluation (การประเมิน) โดย ปรับเป็นลักษณะกิจกรรมแบบย่นไต่เวียน (Spiral activities) ที่เป็นวัฏจักรต่อเนื่อง (Dymamic) คือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เน้นที่ความสำคัญของการประเมินและข้อปรับปรุงแก้ไขตามผลการประเมินนั้นในทุกขั้นตอนและบันทึกระยะของการดำเนินการเพื่อการรวบรวมข้อมูลในการประเมินและการปรับปรุงการดำเนินงานที่ละเอียด ทัวถึงและครอบคลุม และอาจมีการซ้ำวงจรเพื่อยืนยันความถูกต้องและเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้กับบริบทที่ศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ (Analyze) เป็นระยะของการสร้างความเข้าใจในการดำเนินการและเข้าใจในบริบทของสิ่งที่จะดำเนินการอันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เช่น การวิเคราะห์นักศึกษา วิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์เป้าหมายการเรียนรู้ หรือความคาดหวังในตัวนักศึกษา เอกสารการเรียนรู้ ภาระงาน แหล่งความรู้และศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เป็นระยะของการเตรียมการเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน

๒. การออกแบบ (Design) เป็นระยะของการใช้หนทาง วิธีการ หรือกลยุทธ์ศาสตร์ต่างๆที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดสำหรับการจัดเรียงลำดับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ให้สัมพันธ์กันและเป็นระยะของการศึกษาและตัดสินใจเลือกวิธีการหรือรูปแบบที่สามารถทำให้นักศึกษาบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ได้ ซึ่งผู้ออกแบบต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการแนวทฤษฎีการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ และการออกแบบเนื้อหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา รวมทั้งการประเมินที่เหมาะสมหมายความว่าต้องออกแบบให้ครบตามองค์ประกอบของรูปแบบการสอน ในแนวทางที่ผู้ออกแบบเลือกและตัดสินใจที่จะนำมาใช้ นอกจากนี้การสร้างสรรค์เครื่องมือ การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินนักศึกษา ประเมินขั้นตอนหรือสื่อต่างๆ ควรได้รับการออกแบบในระยะนี้ การออกแบบการสอนขึ้นอยู่กับความเชื่อในทฤษฎีและหลักการในการเรียนรู้ที่ต่างกัน จึงส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อนั้นๆ ดังนั้นในการศึกษาในเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การออกแบบการสอน หรือการออกแบบการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา จึงเป็นสิ่งที่นักออกแบบต้องให้ความสำคัญ การออกแบบการสอนที่ดีจึงต้องศึกษาให้ชัดเจนในเรื่องกระบวนการเรียนรู้และการเรียนรู้ของแต่ละทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการบ่งบอกถึงหลักการของรูปแบบการสอนที่เหลืออยู่ให้สัมพันธ์กันต่อไป โดยองค์ประกอบที่เหลืออยู่เหล่านั้น ได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

๓. การพัฒนา (Development) เป็นระยะการสร้างและพัฒนาสื่อ ปรับปรุงการเรียนการสอนยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ให้นักศึกษาบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ ในระยะนี้จะเข้าสู่การสร้างและพัฒนาในรูปแบบในแนวทางที่ได้ออกแบบไว้ รวมทั้งมีการสร้างสาระและกระบวนการสื่อการเรียนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยพัฒนาแนวทางที่ได้ออกแบบไว้รวมทั้งมีการสร้างสาระและกระบวนการสื่อการเรียนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยพัฒนาขึ้นให้ครบองค์ประกอบของรูปแบบการสอน หลังจากนั้นอาจมีการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนที่ได้สร้างขึ้น

๔. การนำไปใช้ (Implementation) เป็นระยะของการจัดการ การดำเนินการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและการยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบการสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อบกพร่อง อันจะนำไปสู่หนทางในการแก้ไขให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๕. การประเมิน (Evaluation) เป็นการศึกษาข้อบกพร่องของการพัฒนารูปแบบการสอน ซึ่งสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินการและสามารถประเมินเพื่อปรับปรุงรูปแบบทั้งก่อนระหว่างและหลังดำเนินการ หรือถ้ามีความจำเป็นก็สามารถดำเนินการซ้ำอีกครั้งหลังจากปรับปรุงแก้ไขแล้ว

ทิศนา แคมมณี (๒๕๕๘ : ๒๔๕) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัย หรือการสังเกตสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒. การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่นๆ ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับข้อมูล พื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลสูงสุด

๓. การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่างๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงานหรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔. การประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปจะใช้วิธีการต่อไปนี้

๔.๑ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่างๆ

๔.๒ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ โดยการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

๕. การปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มี ๒ ระยะ คือ

๕.๑ ระยะก่อนนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง

๕.๒ ระยะหลังนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวชี้้นำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

สรุปได้ว่า การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้” ซึ่งจะครอบคลุมกิจกรรมทั้ง ๒ ด้าน คือ ๑. การสร้างและหาประสิทธิภาพรูปแบบ ๒. การทดลองและศึกษาผลการใช้รูปแบบ

แนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของแนวความคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในขณะนั้นคือ ดร.สีปพนนท์ เกตุทัต จึงได้เริ่มเชิญชวนผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมกันพิจารณากลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในโอกาสต่างๆ และใช้เวลาประมาณ ๖ เดือน สรุปออกมาเป็นนิยามความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้อันเชิญมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ และฉบับที่ ๑๐ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำไปเป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ขอพระกรุณาฯ ไว้เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ต่อมาในปี ๒๕๔๖ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง มี ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน โดยยึดหลักคำนิยามนี้ในการขับเคลื่อน

หลักคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านพระราชทานเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๐ นั้น แท้จริงแล้วได้มีพระราชกระแสรับสั่งและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องความพอเพียง พออยู่ พอกิน การพึ่งตนเอง การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน การเสียสละแบ่งปันส่วนต่างๆ มาก่อนหน้านี้ ตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ ทรงมีพระราชดำรัสว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน” และทรงมีพระราชดำรัสอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้ง กระทั่งในปี ๒๕๔๔ มีพระราชดำรัสว่า “มีความคิดอันนี้ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ มีความคิดที่ว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข” จึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดพอเพียง เพราะฉะนั้นการขับเคลื่อนจึงเน้นที่การทำให้เกิดการปฏิบัติทั้งกาย วาจา ใจ ที่อยู่บนหลักความพอเพียง (รณชัย ทิพย์อุทัย ๒๕๕๔: ๑๑-๑๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียง ความพอมีพอใช้ เนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ดังนี้ “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นอันพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และ

ของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด” (<http://www.sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm>)

จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา จะพบว่าพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและทรงเตือนสติประชาชนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อว่าเศรษฐกิจพอเพียง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ๒๕๔๘ : ๒๖-๒๗)

จिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา (๒๕๕๓: ๑๗) ประธานคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้อธิบายถึงการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ว่า เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึงการใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือเงื่อนไขความรู้ หมายถึงความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือการยึดถือคุณธรรมต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญต้องไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพ มีเสรีภาพ ไม่ผูกอยู่กับสิ่งใด โดยยึดหลักเส้นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต

บุญเสริม บุญเจริญผล (๒๕๔๓: ๓) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเป็นวิธีการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว โดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนั้นการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค ลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ต้องพึ่งตัวเองให้มากที่สุด
๒. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด
๓. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง แสวงหาความพอเหมาะพอดีได้ดุลยภาพ

๔. ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันและกัน ไม่ต่างคนต่างอยู่โดยไม่เหลียวแล

ประเวศ วะสี (๒๕๔๒: ๔-๖) ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึงการที่มนุษย์เรามีความพอเพียง ในอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน

๑. พอเพียงสำหรับทุกคน
๒. จิตใจพอเพียง
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง
๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
๕. ปัญญาพอเพียง
๖. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง
๗. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขูดขาก เตี้ยจนเดี้ยงวราย

ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือความปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่นๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือ เศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

จากแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีแนวทางที่มุ่งให้คนไทยดำรงตนโดยยึดหลักของความสมถะ พึงพอใจกับสิ่งที่เป็นอยู่ไม่อคติกับบุคคลที่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ซึ่งแนวทางพระราชดำรัสล้วนแต่เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทอัน ได้แก่ การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่าอุ้มชูตัวเองให้ได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้เคยบอกว่าคุณพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนรอบตัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเองสำหรับครอบครัวอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลสักเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยจริงอาจจะล้าสมัย เพราะว่าคนอื่นเขาจะต้องมีเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจการพอเพียง รู้สึกไม่หรูหราแต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าการผลิตที่พอเพียงทำได้ (กรมการปกครอง, ๒๕๔๑: ๔-๕)

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นั้น ครอบคลุมเนื้อหาสาระของการดำเนินชีวิตในวงกว้าง ทั้งในส่วนของเศรษฐกิจพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจชุมชนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๗ ดังนี้

“คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขาจะว่าเมืองไทยว่าล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีทันสมัย แต่เราอยู่อย่างพอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำพอควรพออยู่พอกินมีความสงบไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้... คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็มีโลกน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้ามีความคิดอันนี้มีความคิดว่าอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข” สมพร เทพสิทธิธา (๒๕๔๙: ๒๓-๒๕)

ปริญานูช พิบูลสรารุช (๒๕๔๙: ๑๕) ได้สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

๑. แนวคิดหลักเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

๒. เป้าหมาย มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๓. หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

๔. เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

๔.๑ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

๔.๒ การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบรู้

๕. อัตลักษณ์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ว. วชิรเมธี (๒๕๕๐) กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันยังมีบุคคลจำนวนมากมีความสับสนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งท่านได้อธิบายว่ามีเอกลักษณ์บางประการที่จะทำให้เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้นชัดเจนมากขึ้น

๕.๑ เน้นทางสายกลาง (ไม่ปิดประเทศ หรือเปิดเสรีเกินไป)

๕.๒ เน้นความรู้จักพอประมาณ (รู้จักศักยภาพที่แท้จริงของตน/ชุมชน/องค์กร/ประเทศ)

๕.๓ เน้นความมีเหตุผล (เน้นความจำเป็น ไม่ใช่ความอยาก)

๕.๔ เน้นภูมิคุ้มกัน (รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และสามารถรับมือความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี)

๕.๕ เน้นการพึ่งตนเอง (ไม่เน้นการนำเข้าไปเสียทุกอย่าง/วิชาการ-เทคโนโลยีสินค้าเงินตรา)

๕.๖ เน้นประโยชน์สุขของตนเองและของประชาชนร่วมกัน (พระปฐมบรมราชโองการ)

๕.๗ ไม่ปฏิเสธเงินแต่ใช้เงินทำงานไม่ใช่เป็นนาย (ไม่ปฏิเสธเมกะโปรเจกต์)

๕.๘ คำนึงถึงหลักความสมดุลระหว่างความมั่นคงทางวัตถุ (Material Wealth) คู่กับความมั่นคงทางจิตใจ (Spiritual Wealth)

๕.๙ สนใจความ “อยู่เย็นเป็นสุข” มากกว่า “มั่งมีศรีสุข”

๕.๑๐ เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับ “จริยธรรม” ทุกขั้นตอน

๕.๑๑ เป็นระบบเศรษฐกิจที่มองมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ไม่ใช่แค่ทรัพยากรมนุษย์

๓. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สังคมไทยจะยั่งยืนได้ด้วยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้องและนำไปปฏิบัติได้อย่างแพร่หลายและกว้างขวาง นอกจากนี้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังก่อให้เกิด

การพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติแบบบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพึ่งตนเอง ความมีจริยธรรม โลกาภิวัตน์และการบริหารประเทศ ซึ่งล้วนเกี่ยวกับการตัดสินใจในทุกระดับ ในทุกภาคทุกส่วนชุมชน ประชาชน ธุรกิจเอกชน ภาควิชาการและการเมืองให้ถูกทิศทางอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

วิรัช นิภาวรรณ (๒๕๕๐: ๒๑-๖๐) ได้ศึกษาหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้ประมวลและสรุปสาระสำคัญเป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนจำนวน ๘ ประการดังนี้

๑. ความพอเพียง หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภค โดยยึดถือทางสายกลางความพอประมาณและความพอดีในเวลาเดียวกัน และก้าวให้ทันในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งหมายความว่าความรวมถึงความพอเพียงในด้านต่างๆ กล่าวคือ

๑.๑ ด้านจิตใจ คือ รู้จักพอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ยึดมั่นในทางสายกลาง

๑.๒ ด้านสังคม คือ การมุ่งให้เกิดความสงบสุขประชาชน มีเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามัคคี ร่วมมือ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันโดยปราศจากการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบ

๑.๓ ด้านวัฒนธรรม คือ การสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัดอดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุขและบริโภคนิยม

๑.๔ ด้านเศรษฐกิจสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพพึ่งตนเองได้ พ้นจากความยากจน มีรายได้เพิ่มสูงขึ้นและพ้นจากการเป็นหนี้สิน

๑.๕ ด้านเทคโนโลยี หมายถึง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชน

๑.๖ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดีคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุดพร้อมกับอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชน ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ตลอดจนอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ในการตัดสินใจปฏิบัติและประเมินผลด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอดทน ความเพียรและสติปัญญา

๓. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชน มีการเตรียมความพร้อมรู้เท่าทันต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

๔. การพึ่งตนเอง หมายถึง ประชาชนและชุมชนสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือชุมชนอื่นจนเกินจำเป็น โดยเน้นความสามารถของประชาชนและชุมชน ในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อเลี้ยงประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ประชาชนหรือชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของ กล่าวคือ

๔.๑ ด้านจิตใจ คือ การทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี มีจิตเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๔.๒ ด้านสังคม พิจารณาถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของแต่ละชุมชน เชื่อมโยง เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงและเป็นอิสระ

๔.๓ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาชนในชุมชนอย่างฉลาด และหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดหลักการของความยั่งยืน

๔.๔ ด้านเทคโนโลยี จะพิจารณาถึงการเลือกใช้เทคโนโลยี ที่สอดคล้องกับพื้นฐาน ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ความต้องการและสภาพแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งควรพัฒนาเทคโนโลยีจาก ภูมิปัญญาของชุมชนเอง

๔.๕ ด้านเศรษฐกิจ คือ การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชน โดยยึดถือหลักการ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน มุ่งเน้นการผลิตที่เพียงพอกับความต้องการบริโภคหากเหลือจึงจะจำหน่าย ทั้งนี้ จะต้องมีการประหยัดลดค่าใช้จ่ายยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ และสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในชุมชน ของตนเอง

๕. การเสริมสร้างคุณภาพคน หมายถึง การเสริมสร้างจิตใจของประชาชนและชุมชน ในระดับชาติ เช่น การมีคุณธรรม การละความชั่วและทำความดี การไม่เบียดเบียน มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร ความอดทน ความรอบคอบเป็นต้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จของชุมชนที่ ได้กำหนดไว้

๖. การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชน ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม เพื่อให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่มีเสถียรภาพและนำมาซึ่งการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

๗. การสร้างเครือข่าย หมายถึง ประชาชนและชุมชนร่วมมือกัน สร้างเครือข่ายที่ เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยอาศัยหลักการเชื่อมโยง ที่ไม่เบียดเบียนแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๘. ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชนและ ชุมชนยึดถือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์และ กระแสท้องถิ่นนิยม มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต มีการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้มี ประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของท้องถิ่นที่ดีงาม ซึ่งหลักการที่สำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงในชุมชน ๘ ประการ

๔. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของ เจ้าหน้าที่รัฐ

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันนั้น สามารถ ดำเนินการได้ทั้งระดับบุคคล ระดับองค์กร ระดับชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ การศึกษา การน้อมนำแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ รวมทั้งถ้าหากผู้นำในชุมชนมีความเข้มแข็ง เจ้าหน้าที่รัฐให้ การส่งเสริม สนับสนุนประชาชนอย่างจริงจัง จะทำให้ดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของตน ด้วยความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นผู้ให้บริการแก่สังคม มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ราชการบนพื้นฐานของความพอเพียง มีเหตุมีผล มีความพอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์และหมั่นเสริมสร้างความรู้ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีแล้ว การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในนโยบาย แผนงานหรือโครงการต่างๆ ก็จะทำให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้ประชาชนหรือชุมชน น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ในที่สุดตามหลักการพัฒนาว่า

“ช่วยเหลือประชาชน/ชุมชน เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้” (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ๒๕๕๐: ๒๕-๒๗)

วิรัช นิภการรณ (๒๕๕๐: ๒๑๒-๒๑๓) ได้ระบุถึงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเจ้าหน้าที่รัฐ ๗ ประการ คือ

๑. ให้บริการประชาชนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละอดทน ประหยัด อดออม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่หน่วยงานราชการอื่นๆ

๒. มีจิตสำนึกที่ดีต่อการให้บริการแก่ประชาชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทางราชการและต่อประชาชนโดยรวม

๓. วางตัวให้เหมาะสม ไม่ใช่ชีวิตให้หุรหุราโอ้อ่าเกินฐานะ รู้จักประหยัด เป็นแบบอย่างที่ดีต่อประชาชนและต่อหน่วยงานอื่น

๔. ไม่ใช่ตำแหน่งของตนเองไปแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตนเองและผู้อื่นไม่ก้าวก่ายแทรกแซงการปฏิบัติราชการของผู้อื่น และไม่ยอมให้บุคคลในครอบครัวและผู้ใกล้ชิดก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่ราชการของตนเอง

๕. พบปะ เยี่ยมเยียน และช่วยเหลือประชาชนอย่างสม่ำเสมอ รับฟังเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชน เพื่อหาทางช่วยเหลือเร่งด่วน และอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

๖. ไม่ปิดเป็นข้อมูล และข่าวสารของทางราชการ เพื่อให้ผู้อื่นหรือประชาชนเกิดความเข้าใจผิด โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

๗. แสดงความรับผิดชอบ หากมีข้อผิดพลาดขึ้นจากการทำงาน เช่น ลาออกจากตำแหน่ง เป็นต้น

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรุงเทพมหานคร (๒๕๔๙) ได้แนะนำแนวทางการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประพฤติดำเนินปฏิบัติเป็นแผนสำหรับปฏิบัติในแต่ละวัน แต่ละเดือนแต่ละปี และวิธีการทำต่อเนื่องไปจนกลายเป็นนิสัยประจำตัว ดังนี้

๑. เจ็ดวิธีมีเงินออม

๑.๑ กำหนดเป้าหมายการเก็บออม (ออมแต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินเก็บออมเท่าไร)

๑.๒ กำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย (แต่ละวัน แต่ละเดือนจะมีเงินเท่าไรเมื่อต้องใช้เงินก้อนใหญ่)

๑.๓ ประหยัดรายจ่าย (จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่ายเพื่อให้มีเงินเหลือมากขึ้น)

๑.๔ จ่ายคู้มูลค่า (จ่ายเท่าเดิมแต่ได้ประโยชน์มากขึ้น)

๑.๕ ใช้เท่าที่จำเป็น (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ)

๑.๖ พังระวางค่าใช้จ่ายที่มักจะนึกไม่ถึง (ค่าธรรมเนียมรายเดือน รายปี ค่าภาษี ค่าดอกเบี้ย บัตรเครดิต ค่าปรับจ่ายหนี้)

๑.๗ ไม่ก่อหนี้โดยไม่จำเป็นและเกินกำลัง (หนี้มีได้แต่ต้องไม่เกินกำลังและต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็ว)

๒. เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย หลักง่ายๆในการออม ฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ ช่วยลดรายจ่ายสบายกระเป๋า

๒.๑ การลงทุนทำมาค้าขาย

๒.๒ หาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยอาจไม่ต้องลงทุนทั้งทุนทั้งแรง

๒.๓ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเป้าหมายในการเพิ่ม

๒.๔ จัดทุกครั้งที่จ่าย หลักง่ายๆในการบริหารเงิน

๓. บ้านเรือนน่าอยู่ หมายถึง บ้านและครอบครัวที่มีความพอเพียงและความพอดี

๔. เกษตรยั่งยืนหรือเกษตรประณีต คือ การทำเกษตรที่มีกิจกรรมเกื้อกูลกันในพื้นที่อันจำกัด เพื่อให้เพียงพอต่อการยังชีพและมีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี มีวิธีการดังนี้

๔.๑ แบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เลี้ยงสัตว์

๔.๒ เน้นกิจกรรมที่เกื้อกูลกันของพืชและสัตว์ ให้เกิดระบบนิเวศที่สมดุลรวมไปถึง

แผนการปรับปรุงดิน แผนการตลาด แผนเวลา

แนวทางการพัฒนาคนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการฝึกให้คิด พูด ทำ อย่างพอดีพอเหมาะพอควรบนหลักเหตุผลไม่ประมาท โดยใช้สติและปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอุ้มชูตัวเองและครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุขรู้จักสามัคคี อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน และมีค่านิยมที่ดีงามร่วมรักษาคุณค่าของความเป็นไทย การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่น และสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๕๐ : ๒) ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจนำไปสู่การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

เกษรา จูทอง (๒๕๕๔: ๑๖-๑๗) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุลทั้ง ๓ คุณลักษณะ คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันมาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบระมัดระวังพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะพอควรและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่มี องค์ประกอบครอบคลุมทั้ง ๕ ประการ คือ

๑. ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม และนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

๒. ด้านสังคม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รู้จักฝึกฝนกำลัง มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

๓. ด้านเศรษฐกิจ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน สมควรตามอัตภาพ ฐานะของตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพะ) ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทนใช้ชีวิตเรียบง่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีรายได้สมดุลกับรายจ่ายรู้จักการใช้จ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น ประหยัด รู้จักการเก็บออมเงินและแบ่งปันผู้อื่น

๔. ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและภูมิวิเวศ พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๕. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

แนวความคิดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรแบบผสมผสาน

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๔๕) ได้ให้ความหมายการเกษตรทฤษฎีใหม่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร โดยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ประการหลัก คือ

๑. สามารถใช้ที่ดินทำการเกษตรกรรมอย่างพึ่งพาตนเองได้
๒. มีผลผลิตทางการเกษตรอย่างเพียงพออุปโภค-บริโภคในชีวิตประจำวัน
๓. สามารถทำการเกษตรกรรมได้อย่างยั่งยืน หมุนเวียนต่อเนื่องตลอดไป

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตฯ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ มีใจความบางตอนที่แผงไว้ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

“ทฤษฎีใหม่ มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็วโดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี ฉะนั้นจึงได้มีการสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่”

๑. แนวทางปฏิบัติตามแนวพระราชดำริระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่

การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดินและน้ำของเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนน้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน อัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ ซึ่งหมายถึง

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง: ประมาณ ๓๐% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอด จนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่างๆ

พื้นที่ส่วนที่สอง: ประมาณ ๓๐% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อให้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย

พื้นที่ส่วนที่สาม: ประมาณ ๓๐% ให้ทำนาปลูกข้าวเพื่อเป็นอาหารประจำวันสำหรับให้เพียงพอตลอดปี เป็นการลดค่าใช้จ่ายและให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้

พื้นที่ส่วนที่สี่: ประมาณ ๑๐% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรียนอื่นๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานหลักสำคัญในการดำเนินตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นวิธีที่สามารถใช้ได้กับเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนน้อยประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ ซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยการถือครองที่ดินของเกษตรกรไทย และให้เกษตรกรมีความพอกินพออยู่โดยเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความสามัคคีในท้องถิ่น การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการด้านการผลิต การตลาด การศึกษา สังคมและศาสนา จนถึงขั้นการดำเนินการจัดหาทุนในการดำเนินกิจการให้ก้าวหน้าต่อไป

ขั้นตอนที่สมบูรณ์ของการเกษตรทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานขั้นตอนที่สมบูรณ์ของการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ประกอบด้วยขั้นตอนที่ลำดับความก้าวหน้า ๓ ขั้นตอน เมื่อปี ๒๕๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพิมพ์ลงไปในเครื่องคอมพิวเตอร์ ส่วนพระองค์ บรรยายเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่หนึ่ง

๑.๑ เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกร ที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็กๆ

๑.๒ หลักสำคัญให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวได้ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อนทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

๑.๓ มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา ๕ ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

๑.๔ เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่าต้องมีน้ำ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น ๕ ไร่ ต้องมี ๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร แต่แปลง ๑๕ ไร่ ทำนา ๕ ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ ๕ ไร่ จะต้องมีน้ำ ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อปี จึงได้ตั้งสูตรคร่าวๆ ว่า แต่แปลงประกอบด้วยนา ๕ ไร่ และพืชไร่ ๕ ไร่ สระน้ำ ๓ ไร่ ลึก ๔ เมตร จุประมาณ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ ๒ ไร่ รวมทั้งหมด ๑๕ ไร่

๑.๕ อุปสรรคสำคัญที่สุดคืออ่างเก็บน้ำหรือสระที่รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ ๑ เซนติเมตร โดยเฉลี่ย ในวันที่ฝนไม่ตกหมายความว่าในปีหนึ่งถ้านับว่าแห้ง ๓๐๐ วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง ๓ เมตร ในกรณีนี้ ๓/๔ ของ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้จะเหลือ ๔,๗๕๐ ลูกบาศก์เมตร จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ มีความจำเป็นที่จะมีแหล่งน้ำเพิ่มเติม สำหรับโครงการวัดมงคลชัยพัฒนาได้สร้างอ่างเก็บน้ำจุ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยง ๓,๐๐๐ ไร่

๑.๖ ถ้าอ่างเก็บน้ำจุ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ ๘๐๐ ไร่ โครงการวัดมงคล มีพื้นที่ ๓,๐๐๐ ไร่ แบ่งเป็น ๒๐๐ แปลง อ่างนี้จึงเลี้ยงได้ ๔ ไร่ต่อแปลง ถ้าพึ่งสระในแปลงเลี้ยงได้ ๔.๗๕ ไร่ จึงเห็นได้ว่าหมิ่นเหม่มาก ถ้าคำนึงว่า ๘.๗๕ ไร่ นั้น จะทำเกษตรกรรมอย่าง

สมบูรณ์ได้อีก ๖.๒๕ ไร่ จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง แต่ถ้าค่านึงว่าในระยะที่ไม่มีความจำเป็นที่จะใช้น้ำ หรือมีฝนตกน้ำฝนที่ตกมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและในสระสำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการอ่างและสระ จะทำหน้าที่เฉลี่ยน้ำฝน จึงเข้าใจว่าในระบบนี้ น้ำจะพอ

๑.๗ ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก จากทางราชการ จากทางมูลนิธิและทางเอกชน แต่ค่าดำเนินการ ไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

๒. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

เมื่อตั้งศูนย์บริการที่วัดมงคลชัยพัฒนา และแปลงตัวอย่างที่ "ทางดิสโก้" สำเร็จแล้วเกษตรกรก็เริ่มเข้าใจวิธีการ จึงขอให้ดำเนินการในที่ดินของตนเมื่อได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงใน

๒.๑ การผลิต พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ

๒.๒ การตลาด ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต

๒.๓ การเป็นอยู่ กะป็น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

๒.๔ สวัสดิการ สาธารณสุข เงินกู้

๒.๕ การศึกษา โรงเรียนทุนการศึกษา

๒.๖ สังคมและศาสนา

๓. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

๓.๑ ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงินอย่างธนาคารและกับแหล่งพลังงานก็คือ พวกบริษัทน้ำมันตั้งและบริหารโรงสี ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ช่วยการลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกร และฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์

๓.๒ เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง ไม่ถูกกดราคา ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าว บริโภคในราคาต่ำซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง

๓.๓ เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคในราคาต่ำ เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง

๓.๔ ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร

ระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์

การที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้น ก็คือ สระเก็บกักน้ำจะต้องทำหน้าที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความ สามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำให้ เต็มอยู่เสมอ ดังเช่นในกรณีของการทดลองที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งในหลวงทรงเสนอ วิธีการดังนี้

"ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่ เต็มอ่างเล็ก อ่างเล็ก เต็มสระน้ำ"

จากภาพสี่เหลี่ยมเล็ก คือ สระน้ำของเกษตรกรที่จะได้จากอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ซึ่งได้ทำระบบส่งน้ำไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ถ้าในอ่างห้วยหินขาว มีปริมาณไม่เพียงพอ หากโครงการ พัฒนากลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริเสร็จสมบูรณ์ก็สามารถรับน้ำมาเติมโดยวิธีการผันน้ำ จากป่าสัก (อ่างใหญ่) ต่อลงมายังอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) จากนั้นก็จะส่งต่อไปยัง สระน้ำของเกษตรกร ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริได้รับการพิสูจน์และยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหมู่เกษตรกรไทยแล้วว่า พระราชดำริของพระองค์เกิดขึ้นด้วยพระอัจฉริยภาพอันสูงส่งที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วยเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งกล่าวถึงประเด็นหลักของการแก้ปัญหาสรุปออกเป็น ๕ ประเด็น คือ

๒.๑ ประเด็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่นอกเขตชลประทาน
ให้สามารถมีแหล่งน้ำใช้ได้ตลอดทั้งปี

มนต์ชัย จงกล (๒๕๔๕) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการใช้ น้ำของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ในพื้นที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ในลุ่มน้ำคลองพะยังตอนบน จำนวน ๖ แปลงเพาะปลูก พบว่าขนาดสระน้ำ ๓๐% ของพื้นที่สามารถใช้น้ำอย่างเพียงพอ โดยน้ำสูญเสียจากการระเหยมากที่สุด และมากกว่าการใช้น้ำของข้าวและพืชไร่ รองลงมาน้ำสูญเสียจากการรั่วซึม

๒.๒ ประเด็นการแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการที่ดินและการพัฒนาที่ดิน
ให้ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่มีผลผลิตทางการเกษตรที่พอเพียงต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และเหลือเพื่อจำหน่ายในโอกาสต่อไป

อนุพงษ์ (๒๕๔๒) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวนบพในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งมีพื้นฐานด้วยการบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวนบพในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ

ประพันธ์ศักดิ์ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ไปสู่การปฏิบัติ คือ ๑. ปัจจัยด้านหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ๒. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ๓. ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ๔. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และผลผลิตในท้องถิ่น และ ๕. ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดอกไม้ (๒๕๔๖) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษารูปแบบและโครงสร้างของระบบนิเวศเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการจัดการเกษตรที่ยั่งยืนของเกษตรกรในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้มีข้อสรุปในการบริหารจัดการที่ดินเพื่อการปลูกพืชโดยหลีกเลี่ยงผลกระทบโครงสร้างของระบบนิเวศเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการจัดการเกษตรที่ยั่งยืน คือหลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

๒.๓ ประเด็นการแก้ปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมถดถอยของทรัพยากร ให้สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนได้ยิ่งทำการเกษตรยิ่งทวีความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนแผ่นดินตามวิถีเกษตรธรรมชาติ

อุศนีย์ รูปทอง (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพของพื้นที่และทัศนคติที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาพื้นที่ขยายผลตำบลเขาหินพัฒนาและตำบลฝั่งรวงอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่า ตัวอย่างพื้นที่ในกรณีศึกษาที่แสดงถึงศักยภาพของพื้นที่ที่ดีขึ้น ส่งผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

สุพัตรา สมานประธาน (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑ พบว่า สามารถพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาเป็นพื้นที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืนได้ คือสภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับทำการเกษตรได้ดีขึ้นกว่าเดิม

๒.๔ ประเด็นการแก้ปัญหาด้านสังคมเศรษฐกิจ ความยากจน ความมั่นใจในการประกอบอาชีพ การไม่ละทิ้งถิ่นฐานและความเข้มแข็งของชุมชน ความร่วมมือระหว่างกันและกันในชุมชน เบลญจวรรณ สุรินทร์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรกระแสหลักและเกษตรกรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ราคาผลผลิตทางการเกษตร ตามทฤษฎีใหม่ที่มีความหลากหลาย มีทางเลือกทางการตลาดชุมชน จะมีราคาที่ดีกว่าผลผลิตเกษตรกรกระแสหลัก

นฤมล ตันติพงษ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการธุรกิจของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปริมาณการนำผลผลิตทางการเกษตรจะมีมากขึ้นด้วยการจัดการธุรกิจของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ร่วมมือกัน

๒.๕ ประเด็นการแก้ปัญหาเรื่องของการเผยแพร่ โฆษณา องค์กรความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งพาตนเองได้ และการเกษตรแบบยั่งยืนให้แก่เกษตรกร

ดวงหทัย วงษ์ราช (๒๕๔๒) ได้ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของเกษตรกรในเขตอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ทำให้เกษตรกรส่วนมากมีองค์ความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี

เจียรธิดา มฤคทัต (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง การเปิดรับสื่อความรู้ ทักษะคติและการปฏิบัติตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร : กรณีศึกษาจังหวัดอยุธยา พบว่า ทำให้เกษตรกรส่วนมากมีความสนใจและมีความรู้ความเข้าใจอย่างมีทัศนคติที่ดี

อัญชุลี แยมจินดา (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พบว่า ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งมีองค์ความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

๓. ระบบเกษตรผสมผสาน

เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) ระบบเกษตรที่มีการปลูกพืชและมีการเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่กันอย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเกิดการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์ เศษซากและผลพลอยได้จากการปลูกพืชจะเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ ในทางตรงกันข้ามผลที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์ก็จะเป็นประโยชน์ต่อพืชด้วยเช่นกัน

๓.๑ ความหมายของระบบเกษตรผสมผสาน และระบบไร่นาสวนผสม

ระบบเกษตรกรรมที่จะนำไปสู่การเกษตรยั่งยืน โดยมีรูปแบบที่ดำเนินการมีลักษณะใกล้เคียงกัน และทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสับสนในการให้ความหมายและวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องได้แก่ระบบเกษตรผสมผสานและระบบไร่นาสวนผสม ในที่นี้จึงขอให้คำจำกัดความรวมทั้งความหมายของคำทั้ง ๒ คำ ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ระบบเกษตรผสมผสาน (Integrated Farming System) เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชหรือการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกันภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์

ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันนี้อาจจะอยู่ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับพืช พืชกับสัตว์ หรือสัตว์กับสัตว์ก็ได้ ระบบเกษตรผสมผสานจะประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีการวางรูปแบบ และดำเนินการ โดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรม แต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม มีการใช้แรงงาน เงินทุน ที่ดิน ปัจจัย การผลิตและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จักนำวัสดุเหลือใช้จากการผลิตชนิดหนึ่งมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์กับการผลิตอีกชนิดหนึ่งกับการผลิตอีกชนิดหนึ่งหรือหลายชนิดภายในไร่นาแบบครบวงจร ตัวอย่างกิจกรรมดังกล่าว เช่น การเลี้ยงไก่ หรือสุกรบนบ่อปลา การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ เป็นต้น

๓.๑.๒ ระบบไร่นาสวนผสม (Mixed/Diverseified/Polyculture Farming System) เป็นระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลายๆ กิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคหรือลดความเสี่ยงจากราคาผลิตผลที่มีความไม่แน่นอนเท่านั้น โดยมีได้มีการจัดการให้กิจกรรมการผลิตเหล่านั้นมีการผสมผสานเกื้อกูลกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิต และคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเหมือนเกษตรผสมผสานการทำไร่นาสวนผสมอาจมีการเกื้อกูลกันจากกิจกรรมการผลิตบ้าง แต่กลไกการเกิดขึ้นนั้นเป็นแบบ “เป็นไปเอง” มิใช่เกิดจาก “ความรู้ความเข้าใจ” อย่างไรก็ตามไร่นาสวนผสมสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกรผู้ดำเนินการให้เป็นการดำเนินการในลักษณะของระบบเกษตรผสมผสานได้

๓.๒ หลักการของ "เกษตรผสมผสาน"

หลักการพื้นฐานของระบบเกษตรกรรมแบบผสมผสานมีอยู่อย่างน้อย ๒ ประการสำคัญๆ คือ

๓.๒.๑ ต้องมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ ๒ กิจกรรมเป็นต้นไป โดยการทำการเกษตรทั้งสองกิจกรรมนั้น ต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นควรประกอบไปด้วยการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และสามารถผสมผสานระหว่างการปลูกพืชต่างชนิด หรือการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกันได้

๓.๒.๒ การเกื้อกูลประโยชน์ระหว่างกิจกรรมเกษตรต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในระบบเกษตรแบบผสมผสานนั้น เกิดขึ้นทั้งจากวงจรการใช้แร่ธาตุอาหารรวมทั้งอากาศ และพลังงาน เช่น การหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ให้เป็นประโยชน์กับพืชและให้เศษพืชเป็นอาหารสัตว์ โดยที่กระบวนการใช้ประโยชน์จะเป็นไปทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น ผ่านการหมักของจุลินทรีย์เสียก่อน

ทั้งนี้ ลักษณะการผสมผสานในระบบเกษตร สามารถแบ่งออกได้ เช่น

๑. การปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการอาศัยหลักการความสัมพันธ์ระหว่างพืช สิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศตามธรรมชาติมาจัดการและปรับใช้ในระบบการเกษตร ตัวอย่างเช่น การปลูกตาลโตในนาข้าว การปลูกพริกไทยร่วมกับมะพร้าว การปลูกพืชไร่ผสมกับถั่ว การปลูกทุเรียนร่วมกับสะตอ การปลูกกระถางในสวนยาง เป็นต้น โดยที่ยังมีความหลากหลายของพืชปลูกมากเท่าใด ก็จะสามารถเพิ่มเสถียรภาพให้กับระบบมากขึ้นเท่านั้น

๒. การผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ หลักการผสมผสานเป็นไปเช่นเดียวกับการผสมผสานระหว่างพืช เนื่องจากสัตว์ชนิดหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับสัตว์อีกชนิดหนึ่งและเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น พืช และจุลินทรีย์ ตัวอย่างของระบบการผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงหมูควบคู่กับปลา การเลี้ยงเป็ดหรือไก่อ่วมกับปลา การเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การผสมผสานการเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถสร้างระบบที่สมบูรณ์ ได้เหมือนกับการผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมที่ควรดำเนินการในการทำ “เกษตรผสมผสาน” โดยปลูกพืชผักผสมผสานหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน

ต่อไปนี้เป็นแบบอย่างกับเกษตรกรได้ โดยจัดพื้นที่แปลงเกษตรให้เหมาะสมในพื้นที่ที่จำกัด เช่น พื้นที่ ๖ ไร่ ๒ งาน แบ่งดังนี้

๑. จัดเป็นที่อยู่อาศัย (ปลูกบ้าน, คอกสัตว์) ประมาณ ๑ ไร่
๒. ขุดสระ ๓ บ่อ ไว้เก็บน้ำใช้ในการเกษตรช่วงฤดูแล้งและเลี้ยงปลา ประมาณ ๒.๕ ไร่
๓. ปลูกไม้ผล / ไม้ยืนต้นตามคันคูและคันแดนรอบ ประมาณ ๑ ไร่
๔. เป็นแปลงนาข้าว ประมาณ ๑.๕ ไร่
- ๕ เป็นแปลงผักถาวร ประมาณ ๒ งาน

กิจกรรมในแปลง ดำเนินกิจกรรมเกษตรกรรมยั่งยืนแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการทำเกษตรที่เอื้อต่อธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ไม่ใช่สารเคมีในการเกษตร ใช้จุลินทรีย์ชีวภาพเป็นตัวนำทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/ทำน้ำหมักสมุนไพรไล่แมลง ทำน้ำหมักจุลินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เมาถ่านสกัดน้ำส้มควันไม้ เพาะเห็ดขอนจากขอนไม้ ปลูกพืชผักปลอดสารเลี้ยงสัตว์ ซึ่งดำเนินการเกษตร ๔ ด้านหลัก ดังนี้

๑. ด้านพืช ได้แก่ ทำนาปี เก็บไว้บริโภคในครัวเรือนใช้สายพันธุ์ท้องถิ่น (อนุรักษ์พันธุกรรม)

๑.๑ ปลูกไม้ผล ไม้บริโภคและขายเพิ่มรายได้ เช่น มะม่วง มะพร้าว น้อยหน่า พุทรา ขนุน มะขามมะขามเทศ ส้มโอ ละมุด ฝรั่ง แก้วมังกร มะยม ทับทิม เป็นต้น

๑.๒ ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอยเป็นบ้านาณูชีวิต เช่น ประดู่ พยุง คุณจามจุรี สะเดา ชี่เหล็ก ยูคาลิปตัส สักทอง ทุเรียน ชาติ กระบก กระถินณรงค์ ยางนา กฤษณา เป็นต้น

๑.๓ ปลูกพืชผัก ไม้บริโภคให้เพียงพอในครัวเรือนตลอดทั้งปี และขายเพิ่มรายได้ เช่น เพก้า ผักต้ว ผักเม็ก ไม้ต่างๆ หวาย หนาดน้อย แค มะละกอ มะกรูด มะกร่ำ มะรุม มะนาว มะกอก กระถิน กล้วย ผักหวานบ้าน ผักก้านตง ผักอ่อมแซบ ผักพาย ดีปลาช่อน แป๊ะตำปึง ตำลึง ขจร ชะอม ข่า ตะไคร้ พริก มะเขือ มะเขือพวง แมงลัก มะเขือเทศ โหระพา กระเพรา บวบต่างๆ น้ำเต้า ถั่วฝักยาว ข้าวโพด ฟักทอง หน่อไม้ฝรั่ง เสาวรส และผักต่างๆ ฯลฯ

๑.๔ ปลูกพืชสมุนไพร เป็นส่วนสำคัญกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนแบบผสมผสานที่เป็นอินทรีย์ จำเป็นต้องมีสมุนไพรเพื่อป้องกันและใช้ขับไล่แมลงพร้อมกับป้องกันและรักษาโรคต่างๆ เช่น ว่านต่างๆ ฯลฯ ขมิ้น อือทือ หญ้าหนวดแมว ตำแยแมว โตไม้รูดส้ม โล่ตีน หนอนตาย ยาก กลอย มะเกลือ ตะไคร้หอม สบู่ดำ บอระเพ็ด โพล ฟ้าทะลายโจน ฯลฯ

๑.๕ ปลูกไม้ดอก/ไม้ประดับ เพื่อขายเพิ่มรายได้ ประดับสวยงาม เป็นมงคลแก่ครอบครัว เช่น ดาวเรือง สร้อยทอง พุทธรักษา ซาฮกเกี้ยน เทียนทอง หมากนวล ไม้มงคลต่างๆ ฯลฯ ปลูกพืชปุ๋ยสด เช่น โสน ถั่วพุ่ม ถั่วพริ้ว ปอเทือง เป็นต้น เพื่อเป็นการปรับปรุงบำรุงดินให้ดีขึ้น

๒. ด้านสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงหมูหลุม ไม้กำจัดขยะ กำจัดวัชพืช (เศษอาหาร, เศษพืชผัก) ขายเพิ่มรายได้ใช้มูลทำปุ๋ยชีวภาพ ทำก๊าซชีวภาพหุงต้มในครัวเรือน

เลี้ยงเป็ด ไก่ ไ่ว์บริโภคเพียงพอในครัวเรือนตลอดทั้งปี และขายเพิ่มรายได้ ใช้มูลทำปุ๋ยชีวภาพ/ทำก๊าซชีวภาพหุงต้มในครัวเรือนเลี้ยงจิ้งหรีด ไ่ว์บริโภคเพียงพอในครัวเรือนตลอดทั้งปี และขายเพิ่มรายได้ ใช้มูลทำปุ๋ยชีวภาพ/ ทำก๊าซชีวภาพหุงต้มในครัวเรือน

๓. ด้านประมง ได้แก่ เลี้ยงปลา/กบ ในบ่อดิน บ่อพลาสติก และในนาข้าว ไ่ว์บริโภคเพียงพอในครัวเรือนตลอดทั้งปี และขายเพิ่มรายได้

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ใช้จุลินทรีย์ในการเกษตร รถหรือฉีดพ่นพืชผัก/ต่อซังก่อนไถกลบ กำจัดกลิ่นเหม็นในห้องน้ำห้องส้วม ร่องระบายน้ำ คลอง ป้องกันน้ำเสียในบ่อปลา/กบ/คอกสัตว์/ ผสมอาหารให้สัตว์กินในสัดส่วนที่พอเหมาะป้องกันโรค ฯลฯ ทำความสะอาดบริเวณบ้าน จัดภูมิทัศน์ให้ดูดีอยู่เสมอ

๓.๓ แนวทางจัดการดิน

"ต้นไม้อะไรจะงาม ดินต้องดี" ต้องมีการตรวจวิเคราะห์ดินทุกปี เพื่อให้ทราบธาตุอาหารอะไร มีค่า PH เท่าไหร่และอินทรีย์วัตถุในดินมีมากหรือน้อยจะได้ปรับปรุงบำรุงดินได้ถูกต้อง

๓.๔ แนวทางการสร้างรายได้รายวัน

สามารถเก็บผลผลิตได้ทุกวันเช่นการปลูกพืชหมุนเวียน (สัปดาห์ละ ๑๐ แปลง) การเพาะเห็ดหมุนเวียน (เดือนละ ๕๐๐ ก้อน) การปลูกพืชไร่หมุนเวียน (เดือนละ ๑-๒ ไร่) ไม้ดอกหมุนเวียน (๒ สัปดาห์/แปลง) และการผลิตไม้ประดับหมุนเวียน (สัปดาห์ละ ๑๐๐ ต้น)

๓.๕ แนวทางการสร้างรายได้รายเดือน

ปลูกพืชที่เก็บผลผลิตได้เดือนละครั้ง มะพร้าว กล้วย มะละกอ ชมพู ฝรั่ง เป็นต้น

๓.๖ แนวทางการสร้างรายได้รายปี

ปลูกพืชที่เก็บผลผลิตได้ปีละครั้ง เช่น ส้มโอ มะม่วง ลำไย กระท้อน ทำนาข้าว เลี้ยงเป็ดและเลี้ยงไก่

๓.๗ แนวทางการปลูกพืชระยะยาวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

๓.๗.๑ ปลูกพืชระยะยาวสร้างมูลค่า ไม้ป่าต่างๆ เช่น สัก ยางนา พะยูง

๓.๗.๒ ปลูกพืชเป็นแนวรอบพื้นที่เพื่อป้องกันลม และได้ประโยชน์จากเนื้อไม้ในอนาคต

๓.๘ แนวทางการตลาด

๓.๘.๑ ขายตรง

๓.๘.๒ สมัครสมาชิกโรงงาน

๓.๘.๓ การรวมกลุ่มเกษตรกร

๓.๘.๔ จัดอบรม SML OTOP และถ่ายทอดเทคโนโลยี

๓.๙ ประโยชน์จากการทำเกษตรผสมผสาน

๓.๙.๑ ลดความเสี่ยง ความแปรปรวน ลม ไฟ อากาศ

๓.๙.๒ ลดความเสี่ยง ความแปรปรวน ราคาผลผลิต

๓.๙.๓ ลดความเสี่ยง ความแปรปรวน ระบาดศัตรูพืช

๓.๙.๔ เพิ่มรายได้กระจายรายได้ตลอดปี รายวัน รายเดือน รายปี

๓.๙.๕ มีความหลากหลายของพืช โดยรักษาระบบนิเวศในพื้นที่

๓.๙.๖ ช่วยการกระจายรายได้ ให้มีการจ้างแรงงานลดปัญหาการว่างงาน

๓.๙.๗ เกิดการหมุนเวียนกิจกรรมต่างๆ ไร่นา สามารถใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๙.๘ อาหารเพียงพอบริโภคในครัวเรือน

๓.๙.๙ ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในกลุ่มเกษตรกร

๓.๑๐ ข้อจำกัดของเกษตรผสมผสาน

๓.๑๐.๑ เกษตรกรมีที่ดิน แรงงาน ทุน เหมาะสมกับการเกษตรที่เลือก

๓.๑๐.๒ มีความขยัน อดทน

๓.๑๐.๓ มีการวางแผนจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม

๓.๑๐.๔ มีระบบการตลาดที่ดี

๓.๑๑ สรุปเกษตรผสมผสาน

ระบบเกษตรผสมผสาน สามารถใช้เป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกร ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเกษตรกรแต่ละราย คือต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๓.๑๑.๑ ต้องขยัน

๓.๑๑.๒ มีแรงงานครอบครัวเพียงพอ

๓.๑๑.๓ มีที่ดินเป็นของตัวเอง

๓.๑๑.๔ เกษตรกรต้องมีความพร้อมในการจัดการ ได้แก่ หาความรู้ ข้อมูล มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบสังเกต ช่างจดจำ และมีความตั้งใจจริงจึงจะประสบความสำเร็จ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้

จุฑาภรณ์ ธรรมจารี (๒๕๕๐) การรับรู้ศักยภาพไปสู่องค์กรการเรียนรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กรของพนักงานระดับปฏิบัติการ กรณีศึกษากลุ่มธุรกิจโรงพยาบาลเอกชน ๔ แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อรูปแบบองค์กรการเรียนรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น ๒ กลุ่ม คือการศึกษาเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างคือ พนักงานระดับปฏิบัติการ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๑๐ คน และศึกษาเชิงปริมาณใช้วิธีการสุ่มหลายขั้นตอน (Multiple Random Sampling) โดยคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมใช้เกณฑ์ของเครจซีและมอร์ได้กลุ่มตัวอย่าง ๓๗๕ คน ผลการวิจัยพบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๖๖ จำนวน ๖๒ คน พบว่า มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเรียนรู้เป็นทีมคิดอย่างเป็นระบบมีค่าเฉลี่ยอยู่สูง โดยใฝ่เรียนรู้มีค่าสูงสุดอยู่ที่ ๐.๗๔๙ ด้านการเรียนรู้ร่วมกันค่าเฉลี่ยสูงสุด ๐.๗๔๐

จิตตา ยุติ (๒๕๔๘) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน บริษัทพูนทรัพย์แคน จำกัด ผลงานวิจัยพบว่า ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานมาก ส่วนปัจจัยค้ำจุนด้านการบังคับบัญชาด้านความสัมพันธ์ร่วมงานและด้านความมั่นคงในงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานมากเช่นกัน

ชุลีพร เอี่ยมอานวย (๒๕๔๘) ทำการศึกษา การศึกษาความคิดเห็นของพนักงานต่อศักยภาพการพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานต่อศักยภาพการพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพนักงานมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้านพลวัตการเรียนรู้ และด้านการประยุกต์ใช้

เทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการปรับเปลี่ยนองค์การ ด้านการจัดการความรู้และด้านการเพิ่มสมาชิกองค์การ อยู่ในระดับปานกลาง

พรสินทร์ กาญจนพัชชี (๒๕๕๑) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในองค์การภาครัฐและเอกชน จากการศึกษา พบว่า ด้านการมุ่งสู่ความเป็นเลิศอยู่ในระดับสูงทั้งสององค์การด้านวิสัยทัศน์และมุมมองที่เปิดกว้างอยู่ในระดับสูงทั้งสององค์การ ด้านวิสัยทัศน์ร่วมอยู่ในระดับสูงทั้งสององค์การด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมอยู่ในระดับสูงทั้งสององค์การด้านการคิดอย่างเป็นระบบอยู่ในระดับสูงทั้งสององค์การ และจากการเปรียบเทียบระดับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ทางสถิติพบว่าทั้งสององค์การมีระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในระดับสูงทั้งสององค์การ

พรเทพ ชูศรี (๒๕๔๓) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินสภาวะความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของพนักงาน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โครงสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๘ ประการ ประกอบด้วย การเรียนรู้กลยุทธ์ การเรียนรู้วัฒนธรรม การเรียนรู้เชิงระบบ การเรียนรู้ภาวะผู้นำ การเรียนรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้กระบวนการงาน การเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ความเป็นเจ้าของธุรกิจ ศึกษาหลักการอำรรักษาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่า ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มีสภาวะความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ในขั้นวิเคราะห์ ได้แก่ การเรียนรู้ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ร่วมกัน และมีสภาวะความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ อยู่ในขั้นชำนาญการ ได้แก่ การเรียนรู้กลยุทธ์ การเรียนรู้วัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงระบบ การเรียนรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้กระบวนการงาน การเรียนรู้ความเป็นเจ้าของธุรกิจ การพัฒนาพนักงานและทีมงาน การสนับสนุนทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานการปรับสภาวะแวดล้อมของธนาคารและการประกาศเกียรติคุณ

พิบูล ทีปะปาล (๒๕๕๐ : ๓๔) ได้กล่าวถึงตัวแปรพื้นฐานที่เป็นต้นเหตุทำให้บุคคลและพฤติกรรมบุคคลในองค์การแตกต่างกัน ๓ เรื่อง คือ ๑. ลักษณะทางด้านชีวประวัติของบุคคล (Biographical Characteristics) ๒. ความสามารถ (Ability) ๓ การเรียนรู้ (Learning) ซึ่งปัจจัยที่มีผลกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำปัจจัยที่ค้นคว้าจะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานแผนกไฟฟ้า และInstrument

วรรณา ตั้งถาวรสิริกุล (๒๕๔๙) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัทสุขุมวิททราเวล จำกัด พบว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศสถานภาพ ระดับการศึกษาตำแหน่ง และรายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานไม่ต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ พนักงานที่มีอายุต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ พนักงานที่มีอายุต่ำกว่าหรือเทียบเท่า ๓๓ ปี มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานน้อยกว่าพนักงานที่มีอายุมากกว่า ๓๓ ปีขึ้นไป

วิมลรัตน์ อ่องล่อง (๒๕๔๖) ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มการพยาบาล การปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วยกับประสิทธิผลของหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลสังกัดกรมสุขภาพจิต ผลการวิจัย พบว่า ๑. ประสิทธิภาพของหอผู้ป่วย ตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลจิตเวช สังกัดกรมสุขภาพจิตอยู่ในระดับสูง ๒. การพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มพยาบาล มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับประสิทธิผลของหอผู้ป่วย ตามการรับรู้ของพยาบาล

ประจำการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓. การปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลของหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สุพรรณิ กุลภา (๒๕๔๘) ศึกษาเรื่อง ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนตาม การรับรู้ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย ผลการวิจัยพบว่า ๑. ข้าราชการครู มีการรับรู้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของ การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีค่ามาก ๓ อันดับแรก พบว่า ด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านการมีแบบแผนความคิด ๒. ข้าราชการครูมีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า ๒๐ ปี และมีประสบการณ์ทำงาน ๒๐ ปีขึ้นไปมีการรับรู้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน ๓. ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีการรับรู้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

เสาวภา พลาติศัยเลิศ (๒๕๔๘) ได้สรุปว่าประสิทธิภาพในการทำงาน หมายถึงความ พร้อมและความพยายามและรวมไปถึงความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จโดยการประเมิน ประสิทธิภาพในการทำงานนั้น ไม่สามารถทำได้โดยตรงเนื่องจากหน่วยในการจัดสิ่งที่ลงทุนไป เช่น เงิน ความพยายาม แรงงานนั้น เป็นคนละหน่วยในการวัดผลลัพธ์ คือผลการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงใช้ วิธีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งหมายถึงการวัดผลลัพธ์ที่ได้ตรงตามเป้าหมายหรือไม่

Katz and Kahn (๑๙๗๘) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงาน โดยกล่าวว่าประสิทธิภาพเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประสิทธิผล ประสิทธิภาพของ องค์กรหากวัดจากปัจจัยนำเข้าเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ได้รับ จะทำให้การวัดประสิทธิภาพ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง นอกจากนี้ยังได้ให้คำนิยามประสิทธิภาพขององค์กรว่า เป็นการบรรลุ เป้าหมาย (Goal Attainment) ขององค์กร ขณะเดียวกันปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมาย ขององค์กรนั้น ได้แก่ การได้รับการฝึกอบรม ประสบการณ์ และ ความรู้สึกผูกพันที่มีต่อองค์กร

Katz and Kahn (๑๙๗๘) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีที่ศึกษาองค์กรในระบบเปิด (Open System) ได้ทำการศึกษาเรื่องราวของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้ให้ ความหมาย ว่าประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ขององค์กรในการ บรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้น ปัจจัยต่างๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ความรู้สึกผูกพัน ซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “เรื่องการพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย” ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ผกาพันธ์ อินจำปา (๒๕๕๔) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงของครอบครัวบุคลากรโรงพยาบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวบุคลากรโรงพยาบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๓ ครอบครัว เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชนิดตอบ

ด้วยตนเอง ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง โดยอายุ ทักษะติดต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัว และปัจจัยที่ทำนาย การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัว ได้แก่ อายุ ทักษะติดต่อปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว และสัมพันธภาพในครอบครัว ตามลำดับ โดยร่วมกัน ทำนายความแปรปรวนของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรเสริมสร้าง สัมพันธภาพในครอบครัว และทักษะติดต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผู้บริหารองค์กรจัดสวัสดิการ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ปลดหนี้ และส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสม

ณัฐวุฒิ บำรุงแจ่ม (๒๕๕๐) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการ ดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจ เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาว่านักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ในระดับใด ผลการศึกษา พบว่า

๑. ด้านความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้น กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงทำให้สามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๔๒ รองลงมา คือ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการเดินสายกลาง เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๓๓ และความพอเพียง คือไม่ฟุ้งเฟ้อ หรือกระเปียดกระเสียด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๓๒ ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักความพอประมาณ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในเรื่องปริมาณการบริโภคของตัวเองมากที่สุด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๒๗ รองลงมาคือระดับรายได้ที่ได้รับ เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๐๔

๒. ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักความมีเหตุผล พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจ ในเรื่องการยึดหลักประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกับเพื่อนมากที่สุด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๐๙ รองลงมาคือ การวางแผนการใช้จ่ายของตัวเองในชีวิตประจำวัน เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๐๕

๓. ด้านการดำเนินชีวิตโดยการสร้างภูมิคุ้มกัน พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจ ในเรื่องการสร้างครอบครัวให้อบอุ่นเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเบื้องต้นมากที่สุด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๕๔ รองลงมาคือ เรื่องการหมั่นฝึกสมาธิให้มั่นคง เที่ยงธรรม และตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรมเป็นการเตรียม ความพร้อมให้กับตนเอง เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๔๖

๔. ด้านการดำเนินชีวิตตามหลักด้านความรู้และคุณธรรม พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่าง มีความเข้าใจในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้ โดยการติดตามข่าวสาร ทำให้ท่านรู้เท่าทันสถานการณ์ในปัจจุบัน มากที่สุด เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๔๖ รองลงมาคือ เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีการดำเนิน ชีวิตที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ เฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก ๒.๔๒

๕. ด้านความเข้าใจต่อหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่าง มีความเข้าใจในระดับปานกลาง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ด้านการนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในระดับมากนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สลิน สุวรรณวงศ์ (๒๕๕๒) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล รูปแบบของการได้รับความรู้และปัจจัยอื่นๆ กับระดับความรู้ของเกษตรกรและศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดและแบบปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างได้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ อำเภอ จำนวน ๒๒๕ ราย ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก เนื่องจากได้รับการอบรมจากศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียง โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่ได้เข้าร่วมโครงการศูนย์การเรียนรู้การเกษตรพอเพียงดังนี้ เกษตรกรที่มีอายุน้อย จะมีระดับความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก เกษตรกรที่มีรายได้รวมมากจะมีระดับความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้น้อย เกษตรกรที่มีระยะเวลาในการรับรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากจะมีความรู้มากกว่าเกษตรกรที่มีระยะเวลาในการรับรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงน้อย เกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในด้านเนื้อหาที่มีความเข้าใจยากมากเท่าใดจะมีความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีปัญหาน้อย

ปวีณา กองฤทธิ์ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมผู้บริโภคในเขตจตุจักรและเขตบางเสน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๓๖-๔๐ ปี ระดับการศึกษา ปวช/ปวส อาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีรายได้เฉลี่ย ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน และปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และมีปัจจัยส่วนบุคคลหลายด้านที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับพฤติกรรมผู้บริโภคต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิวรรธน์ มลมีศรเอี่ยม (๒๕๕๓) ได้ศึกษาพฤติกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มจากจำนวนประชากร ๔๐๐ คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประชาชนตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ระดับ ๐.๙๑๒๖ ทดสอบสมมติฐานโดยค่า t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนตำบลถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยมีพฤติกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด รองลงมาคือด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม และด้านการเรียนรู้มีระดับคะแนนเท่ากัน ด้านความคิด และด้านการดำเนินชีวิต ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนตำบล ถลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำแนกตามอายุ พบว่าไม่แตกต่างกัน และจำแนกตามสมาชิก ในครัวเรือน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการดำเนินชีวิต ด้านความคิด ด้านการเรียนรู้ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ไม่แตกต่างกัน

เกษรา จูทอง (๒๕๕๔) ได้ศึกษาเรื่องการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน : กรณีศึกษาประชาชนในเขตตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จำนวน ๔๐๐ คน สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และสถิติอนุมาน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามด้วยการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

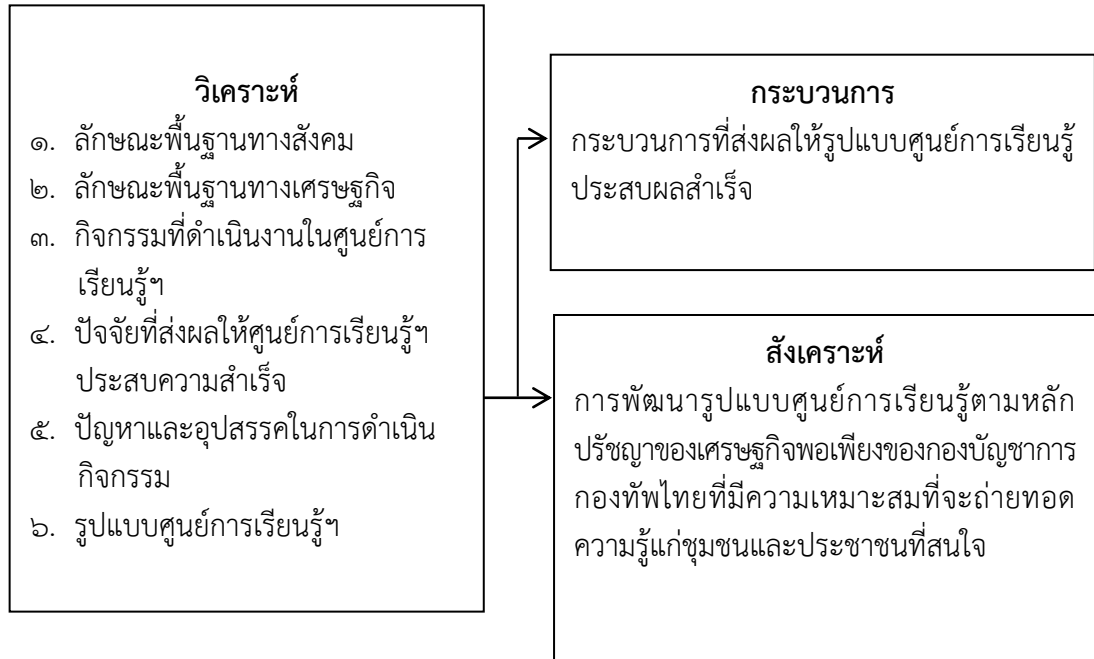
ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันกับความรู้และความเข้าใจแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจด้านหลักความพอประมาณ ด้านหลักความมีเหตุผล ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านเงื่อนไขความรู้ และด้านเงื่อนไขคุณธรรม ของประชาชนในเขตตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นภาพรรณ วงศ์มณี (๒๕๕๓) ได้ศึกษาเรื่อง การนำแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนทรายทอง ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๔๕ ครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้บรรยายลักษณะและทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทดสอบค่า t-test และ F-test ทดสอบหาความแตกต่างรายคู่ ทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการนำแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวม ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี แตกต่างกันไปตามระดับความรู้ และความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภาพที่ ๒-๑ แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทย ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นหลัก โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทย

ระยะที่ ๒ สังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทย

โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep interview) จากเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินงานที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ จากชุมชนบริเวณรอบศูนย์การเรียนรู้ฯ และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกิจกรรมที่ดำเนินงานภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน

ประชากร (population)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในเรื่องนี้ คือ ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร พื้นที่ สนภ. ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ นทพ. ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จำนวน ๖๐ ศูนย์การเรียนรู้ฯ (ดังแสดงตารางที่ ๓-๑)

ตาราง ๓-๑ แสดงจำนวนศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑

หน่วยงาน	จำนวนศูนย์การเรียนรู้ฯ (ศูนย์ฯ)
๑. นพค.สนภ.๑ นทพ	๑๒
๒. นพค.สนภ.๒ นทพ	๑๒
๓. นพค.สนภ.๓ นทพ	๑๒
๔. นพค.สนภ.๔ นทพ	๑๒
๕. นพค.สนภ.๕ นทพ	๑๒
รวม	๖๐

ที่มา : หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา, ๒๕๖๑

กลุ่มตัวอย่าง และการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (sampling)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ฯ พื้นที่ สนภ. ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ นทพ. ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จำนวน ๑๐ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งถือเป็นตัวแทนประชากรของศูนย์การเรียนรู้ฯ ในแต่ละภูมิภาคของกองบัญชาการกองทัพไทย เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ฯ ในแต่ละภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกันทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิสังคม จึงใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (sampling) พื้นที่ สนภ. ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ นทพ. พื้นที่ละ ๒ ศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้เหมาะสมกับเวลา แรงงานและงบประมาณที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งเนื้อหาแบบสัมภาษณ์เป็น ๘ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางสังคมบางประการของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจบางประการของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๔ คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ

ตอนที่ ๕ คำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๖ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแบบผสมผสาน เกษตรประณีต ฯลฯ

ตอนที่ ๗ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องการให้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและชุมชนในพื้นที่

ตอนที่ ๘ คำถามเกี่ยวกับระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้องกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการศึกษาจากตำรา เอกสารและผลงานวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบเนื้อหาคำถามของแบบสัมภาษณ์

๑.๒ จัดทำแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งประกอบด้วยคำถามและคำตอบที่ต้องการ เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องที่ศึกษาและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ครบถ้วน

๑.๓ นำแบบสัมภาษณ์ทดสอบกับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของคำถามว่าแต่ละข้อคำถามนั้น ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความเข้าใจตรงกันหรือไม่ และต้องการเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์จากผู้ให้การทดสอบ เพื่อหาความแม่นยำตรงตามเนื้อหา (content or subject validity) และความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์และข้อมูล โดยการหาความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือแบบมาตรฐาน โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (coefficient alpha ; α) โดยใช้สูตรของ (Cronbach, 1970 อ้างถึงใน สำเร็จ จันทรสุวรรณ และสุวรรณ บัวทวน, ๒๕๓๗) คือ

สูตรการคำนวณหาความเชื่อมั่น (α)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum Si^2}{St^2} \right]$$

เมื่อ	α	=	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	K	=	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
	$\sum Si^2$	=	ผลรวมของความแปรปรวนแต่ละข้อ
	St^2	=	ความแปรปรวนของคะแนนรวม

โดยมีขั้นตอนในการคำนวณ คือ

๑. ทำการทดสอบเครื่องมือโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Sciences) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ จัดประเภทข้อมูลเฉพาะส่วนที่เป็นระดับความพึงพอใจเข้าตาราง

๒. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์ alpha (α)

๓. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างให้มีความสมบูรณ์

๔. นำผลการทดสอบแบบสัมภาษณ์เสนอที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้าง (construct) ให้มีความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบพบกันโดยตรง (face-to-face interview) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามเวลาที่กำหนด

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติด้วยโปรแกรม SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Sciences) เครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์มีดังนี้

๓.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

๓.๒ การวิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินงานภายในของศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

๓.๓ การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

๓.๔ การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จ โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

๓.๕ การวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

๓.๖ การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ จากแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ส่วนการแบ่งระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้นใช้วิธีการนำค่าเฉลี่ยของระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่มาตรฐานที่ใช้ค่าเฉลี่ยกลาง (Mid-point) เป็นเกณฑ์ (สำเร็จ จันทรสวรรณ และสุวรรณ บัวทวน, ๒๕๓๗) โดยกำหนดค่าเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๒๖-๔.๐๐ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับดีมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๒๕ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับดี

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๗๖-๒.๕๐ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับพอใช้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๗๕ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับปรับปรุง

การแปลผลคะแนน พิจารณาระดับความพึงพอใจต่อการดำเนินงานและให้บริการของเกษตรกร ใช้การแบ่งระดับแบบอิงเกณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ย ซึ่งอยู่ระหว่าง ๑-๔ คะแนน และแบ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเป็น ๔ ระดับโดยคำนวณช่วงคะแนนพิสัย จากสูตร ดังต่อไปนี้

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{๔}$$

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{๔ - ๑}{๔}$$

$$\text{ช่วงคะแนน} = ๐.๗๕$$

ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ในการวิเคราะห์ค่าคะแนนเฉลี่ย ได้ให้ค่าคะแนน มาตราประมาณค่า (rating scale) ดังนี้

มีการดำเนินงานในระดับดีมาก ให้ค่าคะแนน = ๔

มีการดำเนินงานในระดับดี ให้ค่าคะแนน = ๓

มีการดำเนินงานในระดับพอใช้ ให้ค่าคะแนน = ๒

มีการดำเนินงานในระดับปรับปรุง ให้ค่าคะแนน = ๑

๓.๗ การสังเคราะห์การพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กิจกรรม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ ประสบความสำเร็จ รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ และระดับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งจากการสังเคราะห์ข้อมูลจะทำให้ได้รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การรายงานผลการวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กองบัญชาการกองทัพไทย โดยแบ่งออกเป็น ๗ หัวข้อ ได้แก่ ๑. ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๒. ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓. กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๔. ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหน่วยทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ ๕. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กองบัญชาการกองทัพไทย ๖. รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กองบัญชาการกองทัพไทย ๗. ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งรายละเอียดของผลการศึกษาในแต่ละส่วนมีดังต่อไปนี้

ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมจากศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กองบัญชาการกองทัพไทย ในหน่วยงานพื้นที่ สำนักงานพัฒนาภาค ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ จำนวน ๑๐ ศูนย์การเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดลักษณะพื้นฐานทางสังคมบางประการของเกษตรกรดังนี้ (ตารางที่ ๔-๑)

๑. จำนวนสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ มีสมาชิก ๕-๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐ รองลงมาร้อยละ ๓๐ เท่ากัน มีจำนวนสมาชิก ๗-๑๕ คน และ ๑๖-๒๒ คน สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ มีจำนวนต่ำสุด ๔ คน สูงสุด ๒๒ คน โดยมีจำนวนสมาชิกศูนย์การเรียนรู้ เฉลี่ย ๑๑ คน

๒. จำนวนปีที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ ๔๐ ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ระหว่าง ๑-๗ ปี รองลงมาร้อยละ ๓๐ เท่ากัน ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ระหว่าง ๘-๙ ปี และ ๑๐-๑๓ ปี จำนวนปีที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ต่ำสุด ๔ ปี สูงสุด ๑๓ ปี จำนวนปีที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ เฉลี่ย ๘.๒ ปี

๓. จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมในปีที่ผ่านมา พบว่า มีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชม ๑-๖๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐ รองลงมาเท่ากับร้อยละ ๓๐ มีจำนวน ๖๐๑-๑,๐๐๐ คน และ ๑,๐๐๑-๒,๐๐๐ คน โดยมีผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ ต่ำสุด ๖๒ คน สูงสุด ๒,๐๐๐ คน มีจำนวนผู้ที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์ฯ ในปีที่ผ่านมาเฉลี่ย ๗๘๘.๓ คน

๔. จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งแต่ก่อตั้ง พบว่า มีผู้เข้าเยี่ยมชมทั้งหมด ๒,๐๐๑-๔,๕๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐ รองลงมาร้อยละ ๓๐ เท่ากัน มีจำนวนระหว่าง ๑-๒,๐๐๐ คน และ ๔,๕๐๑-๑๐,๐๐๐ คน โดยมีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่ำสุด ๓๗๐ คน สูงสุด ๙,๙๘๖ คน มีจำนวนผู้ที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดเฉลี่ย ๓,๖๓๒.๗ คน

ตาราง ๔-๑ แสดงลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ฯ	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ
๑. จำนวนสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ฯ		
ไม่เกิน ๖ คน	๔	๔๐
๗-๑๕ คน	๓	๓๐
มากกว่า ๑๕ คน	๓	๓๐
๒. จำนวนปีที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ		
ไม่เกิน ๗ ปี	๔	๔๐
๘-๙ ปี	๓	๓๐
มากกว่า ๑๐ ปี	๓	๓๐
๓. จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ในปีที่ผ่านมา		
ไม่เกิน ๖๐๐ คน	๔	๔๐
๖๐๑-๑,๐๐๐ คน	๓	๓๐
มากกว่า ๑,๐๐๐ คน	๓	๓๐
๔. จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์		
ไม่เกิน ๒,๐๐๐ คน	๓	๓๐
๒,๐๐๑-๔,๕๐๐ คน	๔	๔๐
มากกว่า ๔,๕๐๐ คน	๓	๓๐

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ที่มาของแหล่งเงินทุนในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๐ ใช้แหล่งเงินทุนจากหน่วยงานทหารในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ รองลงมา ร้อยละ ๒๐ ได้แหล่งเงินทุนจากรายได้ของผลผลิตในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ

๒. จำนวนรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่อปี พบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ มีรายได้ไม่เกิน ๖๕,๐๐๐ บาท และ ๖๕,๐๐๑-๙๐,๐๐๐ บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ ๔๐ เท่ากัน รองลงมา ร้อยละ ๒๐ ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีรายได้ระหว่าง ๙๐,๐๐๑-๑๕๐,๐๐๐ บาทต่อปี โดยจำนวนรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ

ต่ำสุดคือ ไม่มีรายได้ สูงสุด ๑๕๐,๐๐๐ บาทต่อปี โดยจำนวนรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เฉลี่ย ๖๓,๓๖๕ บาทต่อปี

๓. แหล่งเงินทุนหมุนเวียน พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ร้อยละ ๗๐ มีหน่วยงานทหารเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน รองลงมา ร้อยละ ๓๐ มีรายได้จากผลผลิตเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน

๔. จำนวนเงินทุนหมุนเวียน พบว่า จำนวนเงินทุนหมุนเวียนของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่เกิน ๒๕,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๔๐ รองลงมา มีจำนวนเงินทุนหมุนเวียน ระหว่าง ๒๕,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท และ ๕๐,๐๐๑-๔๐๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๓๐ เท่ากัน โดยมีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนสูงสุด ๔๐๐,๐๐๐ บาท ต่ำสุดคือ ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน และมีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนเฉลี่ย ๗๓,๖๐๐ บาท

๕. ขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม พบว่า ขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ร้อยละ ๔๐ มีขนาดพื้นที่ ๗-๑๕ ไร่ รองลงมาเท่ากับ ร้อยละ ๓๐ มีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม ๒-๖ ไร่ และ ๑๖-๑๐๐ ไร่ มีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมสูงสุด ๑๐๐ ไร่ ต่ำสุด ๒ ไร่ โดยมีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมเฉลี่ย ๒๐.๓๐ ไร่ (ตารางที่ ๔-๒)

ตาราง ๔-๒ แสดงลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ฯ

สภาพทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ฯ	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ
๑. ที่มาของแหล่งเงินทุนในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ		
รายได้จากหน่วยงานทหาร	๘	๘๐
รายได้จากผลผลิต	๒	๒๐
๒. จำนวนรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่อปี		
ไม่เกิน ๖๕,๐๐๐ บาท	๔	๔๐
๖๕,๐๐๑-๙๐,๐๐๐ บาท	๔	๔๐
มากกว่า ๙๐,๐๐๐ บาท	๒	๒๐
๓. แหล่งเงินทุนหมุนเวียน		
รายได้จากหน่วยงานทหาร	๗	๗๐
รายได้จากผลผลิต	๓	๓๐
๔. จำนวนเงินทุนหมุนเวียน		
ไม่เกิน ๒๕,๐๐๐ บาท	๔	๔๐
๒๕,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท	๓	๓๐
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๓	๓๐
๕. จำนวนพื้นที่ดำเนินกิจกรรม		
ไม่เกิน ๖ ไร่	๔	๔๐
๗-๑๕ ไร่	๓	๓๐
มากกว่า ๑๕ ไร่	๓	๓๐

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. การปลูกพืช พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดปลูกพืชผักสวนครัว เช่น คื่นช่าย ผักบุ้ง กวางตุ้ง พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ถั่วฝักยาว กระเพรา โหระพา ต้นหอม เห็ด กุยช่ายขาว เป็นต้น และไม้ผล ได้แก่ กล้วย มะนาว มะกรูด ฝรั่ง พืชข้าว มะม่วง มะพร้าว มะเฟือง ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ ส้มโอ แก้วมังกร หม่อน เป็นต้น เท่ากันร้อยละ ๑๐๐ รองลงมา ร้อยละ ๑๐ ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง เป็นต้น

๒. การเลี้ยงสัตว์ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่เลี้ยงไก่ คิดเป็นร้อยละ ๘๐ รองลงมาเลี้ยงเป็ด ร้อยละ ๗๐ และเลี้ยงกบ ร้อยละ ๖๐ ตามลำดับ

๓. การทำประมง พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ เกือบทั้งหมด เลี้ยงปลากินพืช ได้แก่ ปลาหมอ ปลานิล ปลาแรด เป็นต้น ร้อยละ ๙๐ รองลงมา ร้อยละ ๗๐ เลี้ยงปลากินเนื้อ ได้แก่ ปลาดุก (ตารางที่ ๔-๓)

ตาราง ๔-๓ แสดงกิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ*
๑. ปลูกพืช		
ผักสวนครัว	๑๐	๑๐๐
พืชไร่	๑	๑๐
ไม้ผล	๑๐	๑๐๐
๒. เลี้ยงสัตว์		
ไก่	๘	๘๐
เป็ด	๗	๗๐
หมู	๕	๕๐
กบ	๖	๖๐
โค	๔	๔๐
๓. การทำประมง		
ปลากินพืช	๙	๙๐
ปลากินเนื้อ	๗	๗๐

*หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหน่วยทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๖๑
ประสบความสำเร็จ มีดังนี้ (ตารางที่ ๔-๔)

๑. ปัจจัยทางกายภาพ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดมีการคมนาคมที่สะดวก คิดเป็น
ร้อยละ ๑๐๐ รองลงมา ร้อยละ ๙๐ ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีแหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ และ ร้อยละ ๘๐ ศูนย์
การเรียนรู้ฯ มีดินที่อุดมสมบูรณ์ ตามลำดับ

๒. ปัจจัยทางชีวภาพ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมด มีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและ
แมลง และมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เท่ากัน

๓. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เท่ากัน
คือ ได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ และมี
ตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต รองลงมา มีแหล่งเงินทุนที่ให้อัตราดอกเบี้ยต่ำ คิดเป็นร้อยละ ๘๐

๔. ปัจจัยทางสังคม พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมด มีเจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อ
ประชาสัมพันธ์ที่ดี และมีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ เท่ากันคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ รองลงมา คือมี
หน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เท่ากันคิดเป็น
ร้อยละ ๙๐

ตาราง ๔-๔ แสดงปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จ	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ*
๑. ปัจจัยทางกายภาพ		
มีการคมนาคมสะดวก	๑๐	๑๐๐
แหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ	๙	๙๐
ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	๘	๘๐
๒. ปัจจัยทางชีวภาพ		
การมีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและแมลง	๑๐	๑๐๐
การมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง	๑๐	๑๐๐
๓. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
การได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ	๑๐	๑๐๐
มีเงินทุนหมุนเวียน	๑๐	๑๐๐
มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ	๑๐	๑๐๐
มีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต	๑๐	๑๐๐
มีแหล่งเงินกู้ที่ให้ดอกเบี้ยต่ำ	๘	๘๐
๔. ปัจจัยทางสังคม		
เจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง	๑๐	๑๐๐
มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี	๑๐	๑๐๐
มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ	๑๐	๑๐๐
มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ	๙	๙๐
ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๙	๙๐

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๖๑ สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ปัจจัยทางกายภาพ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ ๒๐ มีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ รองลง มีปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ส่วนประเด็นเหลือ ได้แก่ การคมนาคมเข้าสู่ศูนย์การเรียนรู้ ยากลำบากไม่เป็นปัญหาของศูนย์การเรียนรู้

๒. ปัจจัยทางชีวภาพ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ ๑๐ มีปัญหาเกิดโรคและแมลงระบาด ส่วนประเด็นที่เหลือ ได้แก่ การขาดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่ดี ไม่เป็นปัญหาของศูนย์การเรียนรู้

๓. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การขาดการสนับสนุนงบประมาณ การขาดแหล่งเงินทุน การขาดเงินทุนหมุนเวียน และการจัดทำบัญชีครัวเรือน ไม่เป็นปัญหาของศูนย์การเรียนรู้

๔. ปัจจัยทางสังคม พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ ๑๐ มีปัญหาขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และไม่ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนประเด็นอื่นที่ศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ และขาดสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี ไม่เป็นปัญหาสำหรับการดำเนินงานของศูนย์ฯ (ตารางที่ ๔-๕)

ตาราง ๔-๕ แสดงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ*
๑. ปัจจัยทางกายภาพ		
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	๒	๒๐
แหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ	๑	๑๐
๒. ปัจจัยทางชีวภาพ		
เกิดโรคและแมลงระบาดอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑๐
๓. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
-	-	-
๔. ปัจจัยทางสังคม		
ขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม	๑	๑๐
ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ	๑	๑๐
ไม่ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๑	๑๐

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

รูปแบบการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กองบัญชาการกองทัพไทย

ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ รองลงมาร้อยละ ๗๐ มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ร้อยละ ๖๐ มีการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรอินทรีย์ และร้อยละ ๒๐ ดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรประณีต ตามลำดับ โดยประเภทกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมด คือ การปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ (ตารางที่ ๔-๖)

ตาราง ๔-๖ แสดงรูปแบบศูนย์การเรียนรู้การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ	จำนวน (N=๑๐)	ร้อยละ*
๑. รูปแบบการดำเนินกิจกรรม		
เกษตรผสมผสาน	๑๐	๑๐๐
เกษตรทฤษฎีใหม่	๗	๗๐
เกษตรอินทรีย์	๖	๖๐
เกษตรประณีต	๒	๒๐
๒. ประเภทกิจกรรม		
พืชกับสัตว์	๑๐	๑๐๐

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ศึกษาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ใน ๓๖ ประเด็น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านโครงสร้างการจัดสร้างภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับดี ๕ ประเด็น จาก ๑๕ ประเด็นที่ศึกษา คือ การจัดสร้างฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ($\bar{x} = ๓.๒๐$) บอร์ดอธิบายองค์ความรู้ อันได้แก่ ต้นทุน วิธีการ และผลที่ได้รับ ($\bar{x} = ๓.๑๐$) การให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต ($\bar{x} = ๓.๐๐$) การให้ความรู้เกี่ยวกับ

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{x} = ๓.๑๐$) การจัดจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ($\bar{x} = ๓.๐๐$) ส่วนประเด็นที่เหลือศูนย์ฯ มีวิธีดำเนินการในระดับดีมาก

๒. ด้านฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้แบ่งฐานการเรียนรู้ ออกเป็น ๔ ฐาน ดังนี้

๒.๑ ฐานองค์ความรู้ด้านกสิกรรม พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับพอใช้ ๒ ประเด็น จาก ๕ ประเด็นที่ศึกษา คือ การปลูกพืชไร่ ($\bar{x} = ๒.๔๐$) และการเพาะเห็ด ($\bar{x} = ๒.๓๐$) ส่วนประเด็นที่เหลือศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับดีมาก

๒.๒ ฐานองค์ความรู้ด้านปศุสัตว์ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับพอใช้ จำนวน ๒ ประเด็น คือ การเลี้ยงเป็ดเนื้อและเป็ดไข่ ($\bar{x} = ๒.๕๐$) และการเลี้ยงกบ ($\bar{x} = ๒.๒๐$) จากจำนวน ๔ ประเด็นที่ศึกษา มีการดำเนินงานระดับดี ๑ ประเด็น คือ การเลี้ยงสุกรแบบหมุนเวียน ($\bar{x} = ๓.๒๐$) และมีการดำเนินงานระดับดีมาก ๑ ประเด็น คือ การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองและไก่ไข่ ($\bar{x} = ๓.๓๐$)

๒.๓ ฐานองค์ความรู้ด้านประมง พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับดีมาก จำนวน ๑ ประเด็น คือ การเลี้ยงปลาในกระชัง ในสระน้ำ บ่อพลาสติก ($\bar{x} = ๓.๕๐$)

๒.๔ ฐานองค์ความรู้ด้านการลดต้นทุนการผลิตและการถ่ายทอดความรู้ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดี จำนวน ๒ ประเด็น จาก ๖ ประเด็นที่ศึกษา คือ การปลูกพืชอาหารสัตว์และการทำอาหารสัตว์ ($\bar{x} = ๓.๑๐$) และการให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืชและสัตว์ ($\bar{x} = ๓.๒๐$) ส่วนประเด็นที่เหลือศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก

๓. ด้านการเก็บข้อมูลและการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดี จำนวน ๓ ประเด็น จากจำนวน ๕ ประเด็นที่ศึกษา คือ การออกแบบแบบสอบถามความเข้าใจจากความพึงพอใจจากผู้เข้าเยี่ยมชม ($\bar{x} = ๓.๒๐$) การติดตามจำนวนผู้นำความรู้จากศูนย์เรียนรู้ฯ ไปใช้ประโยชน์จริง ($\bar{x} = ๓.๐๐$) และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ($\bar{x} = ๓.๑๐$) ส่วนประเด็นที่เหลือศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมาก (ตารางที่ ๔-๗)

โดยสรุปภาพรวมแล้วศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมากอย่างไรก็ตาม ศูนย์ฯ มีการดำเนินงานในระดับพอใช้ในหลายประเด็นซึ่งศูนย์ฯ ควรนำมาเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานและให้บริการแก่ประชาชน คือ การเลี้ยงเป็ดเนื้อเป็ดไข่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น การเพาะเห็ด และการเลี้ยงกบ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๐ ๒.๔๐ ๒.๓๐ และ ๒.๒๐ ตามลำดับ

ตาราง ๔-๗ แสดงระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ (n = 189)		
	mean	S.D.	ความหมาย
๑. ด้านโครงสร้างการจัดสร้างภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ			
๑. บอร์ดอธิบายความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๓.๗๐	๐.๔๘	ดีมาก
๒. ป้ายโครงการศูนย์การเรียนรู้	๓.๖๐	๐.๕๒	ดีมาก
๓. บอร์ดแผนผังแสดงการจัดพื้นที่สาธิตภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ	๓.๕๐	๐.๗๑	ดีมาก
๔. การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การปลูกหญ้าแฝก	๓.๕๐	๐.๗๑	ดีมาก
๕. การให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิต	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๖. การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการแบบอินทรีย์/ชีวภาพ	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๗. การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า การไม่ใช้สารเคมี	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๘. ระบบการจัดการน้ำ	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๙. บอร์ดแผนผังทำเนียบกำลังพลดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๑๐. พื้นที่หรือห้องที่ใช้สำหรับบรรยายผู้เยี่ยมชม / ฝึกอบรม	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๑๑. การจัดสร้างฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ	๓.๒๐	๐.๖๓	ดี
๑๒. บอร์ดอธิบายองค์ความรู้ อันได้แก่ ต้นทุน วิธีการ และผลที่ได้รับ	๓.๑๐	๐.๕๗	ดี
๑๓. การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๓.๑๐	๐.๕๗	ดี
๑๔. การให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต	๓.๐๐	๐.๖๗	ดี
๑๕. การจัดจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ	๓.๐๐	๐.๖๗	ดี
๒. ฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ			
ด้านกิจกรรม			
๑. การปลูกพืชผักหมุนเวียน/พืชสวนครัว (จำนวน ๓ ชนิดขึ้นไป)	๓.๖๐	๐.๕๖	ดีมาก
๒. การปลูกพืชสวน ไม้ผลผสมผสาน (ไม้ผล ,พืชแซมรวม ๒ ชนิดขึ้นไป)	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๓. การปลูกพืชสมุนไพร (จำนวน ๕ ชนิดขึ้นไป)	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๔. การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น (ผลผลิตที่ได้ต่อพื้นที่)	๒.๔๐	๐.๗๙	พอใช้

๕. การเพาะเห็ด (ปริมาณผลผลิต, คุณภาพ)	๒.๓๐	๙๔๙	พอใช้
ด้านปศุสัตว์			
๑. การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง / ไก่ไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๒. การเลี้ยงสุกรแบบหมูหลุม (ปริมาณผลผลิต/ตัว, การจัดการฟาร์ม)	๓.๒๐	๐.๙๒	ดี
๓. การเลี้ยงเป็ดเนื้อ / ไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)	๒.๕๐	๑.๑๐	พอใช้
๔. การเลี้ยงกบ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)	๒.๒๐	๑.๐๘	พอใช้

ตาราง ๔-๗ แสดงระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ (n = 189)		
	mean	S.D.	ความหมาย
ด้านประมง	๓.๕๐	๐.๗๑	ดีมาก
๑. การเลี้ยงปลาในกระชัง/ในสระน้ำ/บ่อพลาสติก (ปริมาณผลผลิตที่ได้)			
ด้านลดต้นทุนการผลิตและการถ่ายทอดความรู้	๓.๖๐	๐.๕๒	ดีมาก
๑. วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้ความรู้	๓.๕๐	๐.๗๑	ดีมาก
๒. การจัดทำและแนะนำการทำบัญชีครัวเรือน(อุปกรณ์, การถ่ายทอดความรู้)	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๓. การทำปุ๋ยชีวภาพ/สารสกัดป้องกันศัตรูพืช/น้ำส้มควันไม้ (วิธีให้ความรู้)	๓.๓๐	๐.๘๒	ดีมาก
๔. การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สูงสุด (การจัดการ)	๓.๒๐	๐.๖๓	ดี
๕. การให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืช / สัตว์ (วิธีการถ่ายทอดความรู้)	๓.๑๐	๐.๘๘	ดี
๖. การปลูกพืชอาหารสัตว์ / การทำอาหารสัตว์ (การจัดการ)			
๓. การเก็บข้อมูล และการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้	๓.๔๐	๐.๗๐	ดีมาก
๑. การเก็บข้อมูลจำนวนคนที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้	๓.๓๐	๐.๖๘	ดีมาก
๒. การเก็บข้อมูลผลผลิตแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการ	๓.๒๐	๐.๗๙	ดี
๓. การออกแบบสอบถามความเข้าใจหรือพึงพอใจของผู้เข้าเยี่ยมชม	๓.๑๐	๐.๗๔	ดี
๔.การจัดทำเอกสารหรือเผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์	๓.๐๐	๑.๐๕	ดี
๕. การติดตามจำนวนผู้นำความรู้จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปใช้ประโยชน์จริง	๓.๒๖	๐.๗๓	ดีมาก
ภาพรวมระดับการดำเนินงานในทุกด้าน			

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

หมายเหตุ

- ค่าคะแนนเฉลี่ยคำนวณจากการให้คะแนนตอบดังนี้
  - มีการดำเนินงานในระดับดีมาก = ๔
  - มีการดำเนินงานในระดับดี = ๓

มีการดำเนินงานในระดับพอใช้ = ๒

มีการดำเนินงานในระดับปรับปรุง = ๑

๒. การแปลความหมายใช้เกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๒๖-๔.๐๐ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับดีมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๒๕ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับดี

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๗๖-๒.๕๐ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับพอใช้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๗๕ หมายถึง มีการดำเนินงานในระดับปรับปรุง

การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

๑. การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

การพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และประยุกต์ใช้หลักพอประมาณ มีเหตุผล มีค้ำกันในตัวที่ดี ประกอบกับ เงื่อนไขความรู้ คู่คุณธรรม ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาสังเคราะห์ได้เป็น “ต้นแบบ” (Model) เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ

๒. ความพร้อมของปัจจัย

การพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ต้องมีความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแต่ละปัจจัยสามารถประยุกต์และปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมในแต่ละภูมิสังคม

๒.๑ ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ มีการคมนาคมสะดวก แหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ ดินมีความอุดมสมบูรณ์

๒.๒ ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ การมีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและแมลง การมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง

๒.๓ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ มีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต มีแหล่งเงินทุนที่ให้ดอกเบี้ยต่ำ

๒.๔ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓. การบริหารจัดการที่ดี

แนวทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้นนั้นจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งควรประกอบไปด้วยส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ด้านโครงสร้างการจัดสร้างภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้แก่ บอร์ดอธิบายความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ป้ายโครงการศูนย์การเรียนรู้ฯ บอร์ดแผนผังแสดงการจัดพื้นที่สาธิตภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การปลูกหญ้าแฝก การให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิต การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการแบบอินทรีย์และชีวภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า การไม่ใช้สารเคมี ระบบการจัดการน้ำ บอร์ดแผนผังทำเนียบกำลังพลดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ พื้นที่หรือห้องที่ใช้สำหรับบรรยายผู้เยี่ยมชม และฝึกอบรม การจัดสร้างฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ บอร์ดอธิบายองค์ความรู้อันได้แก่ ต้นทุน วิธีการ และผลที่ได้รับ การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต การจัดจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ

๓.๒ ฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ สามารถแบ่งออกได้เป็นด้านกิจกรรม ได้แก่ การปลูกพืชผักหมุนเวียนและพืชสวนครัว (จำนวน ๓ ชนิดขึ้นไป) การปลูกพืชสวนไม้ผลผสมผสาน (ไม้ผล ,พืชแซมรวม ๒ ชนิดขึ้นไป) การปลูกพืชสมุนไพร (จำนวน ๕ ชนิดขึ้นไป) การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น (ผลผลิตที่ได้ต่อพื้นที่) การเพาะเห็ด (ปริมาณผลผลิต, คุณภาพ) ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองและ ไก่ไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม) การเลี้ยงสุกรแบบหมูหลุม (ปริมาณผลผลิตต่อตัว, การจัดการฟาร์ม) การเลี้ยงเป็ดเนื้อและเป็ดไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม) การเลี้ยงกบ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม) ด้านประมง ได้แก่ การเลี้ยงปลาในกระชัง ในสระน้ำ บ่อพลาสติก (ปริมาณผลผลิตที่ได้) ด้านลดต้นทุนการผลิตและการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้ความรู้ การจัดทำและแนะนำการทำบัญชีครัวเรือน (อุปกรณ์, การถ่ายทอดความรู้) การทำปุ๋ยชีวภาพ สารสกัดป้องกันศัตรูพืชน้ำส้มควันไม้ (วิธีให้ความรู้) การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สูงสุด (การจัดการ) การให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืชและสัตว์ (วิธีการถ่ายทอดความรู้) การปลูกพืชอาหารสัตว์และการทำอาหารสัตว์ (การจัดการ) เพื่อลดต้นทุนการผลิต

๓.๓ การเก็บข้อมูลและการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้แก่ การเก็บข้อมูลจำนวนคนที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อได้ทราบถึงผลตอบรับจากการดำเนินงาน การเก็บข้อมูลผลผลิตแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการ การออกแบบสอบถามความเข้าใจหรือพึงพอใจของผู้เข้าเยี่ยมชมเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การจัดทำเอกสารหรือเผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์ การติดตามจำนวนผู้นำความรู้จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปใช้ประโยชน์จริง เพื่อให้ทราบถึงการนำไปพัฒนาต่อยอดต่อไป

๔. ผลการดำเนินงานที่พึงประสงค์

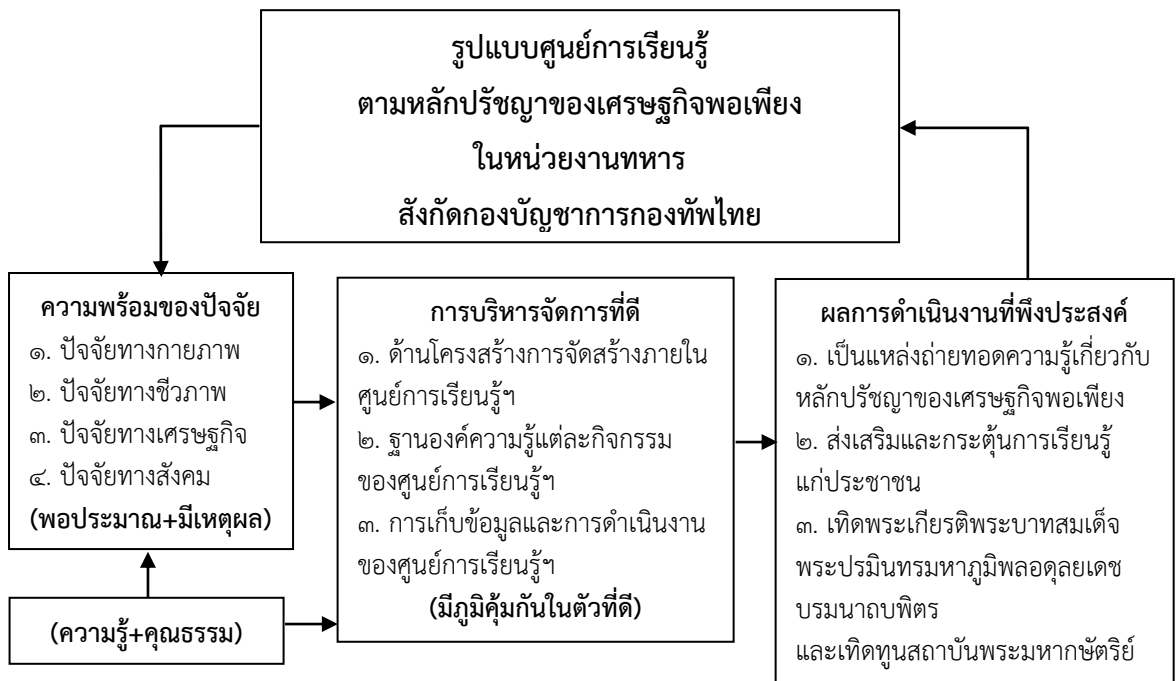
ผลการดำเนินงานที่พึงประสงค์เปรียบเสมือนเป้าหมาย (goal) สำคัญในการพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ดังนี้

๔.๑ เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสิทธิภาพสูงให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง

๔.๒ เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้แก่ประชาชน เนื่องจากการสาธิตการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ จึงสามารถช่วยกระตุ้นและเสริมสร้างการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

๔.๓ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และเทิดทูนพิทักษ์ รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ตามนโยบายของผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรัฐบาล

แผนภาพ ๔-๑ แสดงต้นแบบ “Model” รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในหน่วยงานทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ของกองบัญชาการกองทัพไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. วิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ๒. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทำให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ ๓. ศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ๔. เสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย สรุปได้ดังนี้

๑. การวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

๑.๑ สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของศูนย์การเรียนรู้ฯ จากผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีสมาชิกจำนวน ๕-๖ คน (ร้อยละ ๔๐) ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ระหว่าง ๑-๗ ปี (ร้อยละ ๔๐) ในปีที่ผ่านมา มีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมไม่เกิน ๖๐๐ คน (ร้อยละ ๔๐) มีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งแต่ก่อตั้งทั้งหมด ๒,๐๐๑-๔,๕๐๐ คน (ร้อยละ ๔๐) มีจำนวนผู้ที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดเฉลี่ย ๓,๖๓๒.๗ คน ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๐) ใช้แหล่งเงินทุนจากหน่วยงานทหารในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยมีรายได้ไม่เกิน ๖๕,๐๐๐ บาท และ ๖๕,๐๐๑-๙๐,๐๐๐ บาทต่อปี (ร้อยละ ๔๐) ซึ่งรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เฉลี่ย ๖๓,๓๖๕ บาทต่อปี ซึ่งรายได้ทั้งหมดของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้มาจากการจำหน่ายผลผลิตภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งจากการขายผลผลิตสดและการแปรรูปผลผลิตในรูปแบบต่างๆ มีหน่วยงานทหารเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน (ร้อยละ ๗๐) มีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่เกิน ๒๕,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๔๐) มีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ระหว่าง ๗-๑๕ ไร่ (ร้อยละ ๔๐)

๑.๒ กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดปลูกพืชผักสวนครัว เช่น คะน้า ผักบุ้ง กวางตุ้ง พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ถั่วฝักยาว กระเพรา โหระพา ต้นหอม เห็ด กุยช่ายขาว เป็นต้น และไม้ผล ได้แก่ กล้วย มะนาว มะกรูด ฝรั่ง พักข้าว มะม่วง มะพร้าว มะเฟือง ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ ส้มโอ แก้วมังกร หม่อน เป็นต้น เท่ากัน (ร้อยละ ๑๐๐) รองลงมา (ร้อยละ ๑๐) ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง เป็นต้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่เลี้ยงไก่ (ร้อยละ ๘๐) โดยไก่ที่เลี้ยงมีทั้งไก่เนื้อและไก่ไข่ มีวิธีการเลี้ยงทั้งแบบปล่อยธรรมชาติ กึ่งขังกึ่งปล่อยและเลี้ยงแบบกรงตับศูนย์การเรียนรู้ฯ เกือบทั้งหมด เลี้ยงปลาในบ่อได้แก่ ปลาหมอ ปลานิล ปลาแรด เป็นต้น (ร้อยละ ๙๐) มีการเลี้ยงทั้งในกระชังสำหรับหน่วยงานที่ไม่มีพื้นที่มากนัก บ่อดิน และบ่อซีเมนต์ ทั้งยังมีการเพาะพันธุ์ปลาแจกจ่ายให้ประชาชนในพื้นที่การปล่อยลงในแหล่งน้ำสาธารณะ และทำส่งโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กและนักเรียนในพื้นที่อีกด้วย

๑.๓ รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษาพบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมดมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน (ร้อยละ ๑๐๐) รองลงมา มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ (ร้อยละ ๗๐) และมีการดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรอินทรีย์ (ร้อยละ ๖๐) โดยประเภทกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งหมด คือการปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ ๑๐๐)

๑.๔ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษา พบว่า ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นปัญหาปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๒๐) และปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ ๑๐) ส่วนปัจจัยอื่นที่เป็นปัญหาแม้มีไม่มากนักแต่ก็ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ เช่น มีปัญหาเกิดโรคและแมลงระบาด (ร้อยละ ๑๐) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และไม่ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ร้อยละ ๑๐) เท่ากัน

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นปัญหาปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๒๐) อาจเป็นเพราะก่อนที่จะทำการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่ามาก่อนจึงขาดการบำรุงและอนุรักษ์ดินส่งผลให้ดินขาดธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืช อีกทั้งก่อนการผลิตนั้นยังขาดการตรวจสอบ วิเคราะห์คุณภาพดิน และปรับปรุงบำรุงดิน ทำให้ใส่ธาตุอาหารที่ไม่จำเป็นสำหรับพืชมากเกินไปก็เป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๔๙) ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ รัชกาลที่ ๙ ทรงให้ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรดินของประเทศ ด้วยทรงเห็นว่าดินเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญเช่นเดียวกับน้ำ ทรงริเริ่มโครงการจัดการและพัฒนาที่ดิน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๑ เพื่อพลิกฟื้นแผ่นดินที่แห้งแล้งขาดความอุดมสมบูรณ์ให้สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารได้ ทรงแนะนำให้มีการใช้วิธีการทดลองต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์และบำรุงรักษาดิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิธีการตามธรรมชาติที่เป็นหนทางสร้างความสมดุลของสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้น ดังนั้น พระราชดำริเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาดิน จึงเป็นการแก้ไขปัญหาดินเฉพาะที่สอดคล้องกับพื้นที่นั้นๆ โดยนำความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมาใช้ให้เกิดผลอย่างชัดเจน และปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ ๑๐) อาจเป็นเพราะที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นพื้นที่ห่างไกลจากเขตชลประทานจึงไม่สามารถนำน้ำจากระบบชลประทานมาใช้ได้ และสระกักเก็บน้ำยังมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจากต้องอาศัยน้ำฝนในการทำการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับ อิศฎิณี อินทรภูมิกุล (๒๕๕๓) ที่ศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรชาวไร่อ้อยในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการดำเนินงานและบริการของสมาคมชาวไร่อ้อยอีสานกลาง พบว่า ปัญหาในการผลิตอ้อยของเกษตรกรชาวไร่อ้อยในจังหวัดขอนแก่นด้านกายภาพคือฝนไม่ตกตามฤดูกาล (ร้อยละ ๗๕.๗) เพราะเกษตรกรทำการผลิตอ้อยนอกเขตชลประทานหรือในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมาเกิดสภาวะฝนแล้ง และเกษตรกรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนในการผลิตอ้อยเป็นหลัก จึงส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการผลิตตามมาเมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เกษตรกรหาวิธีการนำน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์โดยประหยัด เช่น การให้น้ำด้วยระบบน้ำหยดและเน้นขยายพื้นที่ปลูกในเขตที่สามารถให้น้ำชลประทานได้ และ

สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๕๓) ที่กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งน้ำ เป็นอย่างยิ่ง พระราชดำรัสที่ว่า “น้ำคือชีวิต” นับเป็นสิ่งที่แสดงถึงพระราชหฤทัยห่วงใยในการขาดแคลนน้ำของพสกนิกร ด้วยทรงทราบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังอาศัยพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักในการทำ ก า ร เ ก ษ ต ร และเมื่อมีแหล่งน้ำเพียงพอแล้วเกษตรกรจะมีชีวิตที่ผาสุกสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ

จากผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยในทุกด้านเกี่ยวพันซึ่งกันและกันทั้งปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ มีการคมนาคมที่สะดวก (ร้อยละ ๑๐๐) มีแหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ (ร้อยละ ๙๐) มีดินที่อุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๘๐) ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ มีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและแมลงและมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง (ร้อยละ ๑๐๐) เท่ากัน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ และมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต (ร้อยละ ๑๐๐) และมีแหล่งเงินทุนที่ดี อัตราดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ ๘๐) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ มีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี และมีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ เท่ากัน (ร้อยละ ๑๐๐) มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือและได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เท่ากัน (ร้อยละ ๙๐)

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยในทุกด้านทั้ง ๑. ปัจจัยทางกายภาพ เช่น การคมนาคมที่สะดวก มีแหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ มีดินที่อุดมสมบูรณ์ ๒. ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ มีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและแมลงและมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง ๓. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ มีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต มีแหล่งเงินทุนที่ดี อัตราดอกเบี้ยต่ำ ๔. ปัจจัยทางสังคม เช่น การมีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแต่ละปัจจัยล้วนมีความสำคัญแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภูมิสังคมของแหล่งที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น ซึ่งสอดคล้องกับ ประพันธ์ศักดิ์ รักษาไชยวรรณ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ไปสู่การปฏิบัติ คือ ๑. ปัจจัยด้านหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ๒. ปัจจัยด้าน ๒ ศ ร ช ฐ กิ จ ๓. ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ๔. ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และผลผลิตในท้องถิ่น และ ๕. ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓. ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

การศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ศึกษาระดับการดำเนินงานใน ๓๖ ประเด็น พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมาก ๒๑ ประเด็น ได้แก่ ๑. บอร์ดอธิบายความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒. ป้ายโครงการศูนย์การเรียนรู้ ๓. บอร์ดแผนผังแสดงการจัดพื้นที่สาธิตภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ๔. การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การปลูกหญ้าแฝก

๕. การให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิต ๖. การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการแบบอินทรีย์ และชีวภาพ ๗. การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า การไม่ใช้สารเคมี ๘. ระบบการจัดการน้ำ ๙. บอร์ดแผนผังทำเนียบกำลังพลดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ ๑๐. พื้นที่หรือห้องที่ใช้สำหรับบรรยายผู้เยี่ยมชมและฝึกอบรม ๑๑. การปลูกพืชผักหมุนเวียนและพืชสวนครัว ๑๒. การปลูกพืชสวน ไม้ผลผสมผสาน ๑๓. การปลูกพืชสมุนไพร ๑๔. การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองและไก่ไข่ ๑๕. การเลี้ยงปลาในกระชังในสระน้ำและบ่อพลาสติก ๑๖. วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้ความรู้ ๑๗. การจัดทำและแนะนำการทำบัญชีครัวเรือน ๑๘. การทำปุ๋ยชีวภาพและสารสกัดป้องกันศัตรูพืชและน้ำส้มควันไม้ ๑๙. การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สูงสุด ๒๐. การเก็บข้อมูลจำนวนคนที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ๒๑. การเก็บข้อมูลผลผลิตแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการและมีการดำเนินงานในระดับดี ๑๑ ประเด็น คือ ๑. การจัดสร้างฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ๒. บอร์ดอธิบายองค์ความรู้ อันได้แก่ ต้นทุน วิธีการ และผลที่ได้รับ ๓. การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ๔. การให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิต ๕. การจัดจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ๖. การเลี้ยงสุกรแบบหมุนกลม ๗. การให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืชและสัตว์ ๘. การปลูกพืชอาหารสัตว์และการทำอาหารสัตว์ ๙. การออกแบบสอบถามความเข้าใจหรือพึงพอใจของผู้เข้าเยี่ยมชม ๑๐. การจัดทำเอกสารหรือเผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์ ๑๑. การติดตามจำนวนผู้นำความรู้จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปใช้ประโยชน์จริง มีการดำเนินงานในระดับพอใช้ที่ควรนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงาน ๔ ประเด็น คือ ๑. การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น ๒. การเพาะเห็ด ๓. การเลี้ยงเป็ดเนื้อและไข่ ๔. การเลี้ยงกบ

โดยภาพรวมแล้วศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมาก ($\bar{x} = 3.26$) อย่างไรก็ตามศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานระดับพอใช้ในหลายประเด็น ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรนำมาเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาต่อยอดให้อยู่ในระดับดีมากเพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นต้นแบบในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนในพื้นที่แต่ละภูมิภาคต่อไป ได้แก่ ๑. การเลี้ยงเป็ดเนื้อเป็ดไข่ ($\bar{x} = 2.50$) อาจเป็นเพราะเป็ดไข่เลี้ยงค่อนข้างยาก หากเปิดเกิดอาการตกใจหรือดูแลไม่ดีพอก็จะไม่ยอมไข่ อีกทั้งการขาดการจัดการโรงเรือนที่ดีก็จะส่งผลต่อปริมาณไข่ได้เช่นกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กรมปศุสัตว์ (๒๕๕๔) ที่พบว่าเกษตรกรหนึ่งในสามประสบปัญหาด้านสุขภาพของเป็ดจากการจำกัดพื้นที่เลี้ยงดูทำให้เกิดสภาพแออัด การไม่เปลี่ยนวัสดุรองพื้นพื้นคอก พื้นคอกชื้นแฉะ และการละเลยการทำความสะอาดที่ให้น้ำอาหาร ทำให้เป็ดป่วยและไข่ลดลง เกษตรกรควรมีการจัดการด้านสุขอนามัย มีการป้องกันโรคเข้าฟาร์มและโรงเรือนอย่างเข้มงวด ๒. การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย ($\bar{x} = 2.40$) อาจเป็นเพราะในการผลิตพืชไร่นั้นศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังคงพึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก ถ้าหากเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงหรือฝนแล้งจึงส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ยังมีปริมาณที่น้อยเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่ปลูก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทรงชัย ทองปาน และคณะ (๒๕๕๔) ที่ศึกษาการปรับตัวของการผลิตข้าวและชาวนาในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากระดับสูงภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า สาเหตุที่ผลผลิตเฉลี่ยในภาพรวมต่ำเนื่องจากเนื้อที่ปลูกประมาณ ๓ ใน ๔ อยู่นอกเขตชลประทานหรืออาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำให้ต้องเผชิญความเสี่ยงอันเนื่องมาจากภาวะน้ำท่วมและน้ำแล้ง ปัญหาการปลูกข้าวในปัจจุบันเนื้อที่นาส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ถ้าน้ำไม่เพียงพอข้าวก็น่าจะไม่เจริญงอกงาม ประเทศไทยมีเนื้อที่ชลประทาน (รวมชลประทานขนาดเล็ก) เพียง ๒๗% ของเนื้อที่การเกษตร เนื้อที่ทำนา

ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทานต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว บางครั้งในฤดูนาปีซึ่งเป็นฤดูฝนก็อาจมีน้ำไม่เพียงพอเพราะประสบปัญหาฝนทิ้งช่วงทำให้ผลผลิตเสียหาย ส่วนในฤดูแล้งถ้าไม่มีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรก็จะทำให้ขาดโอกาสในการปลูกพืชครั้งที่ ๒ เพื่อหารายได้เสริมสำหรับครอบครัว

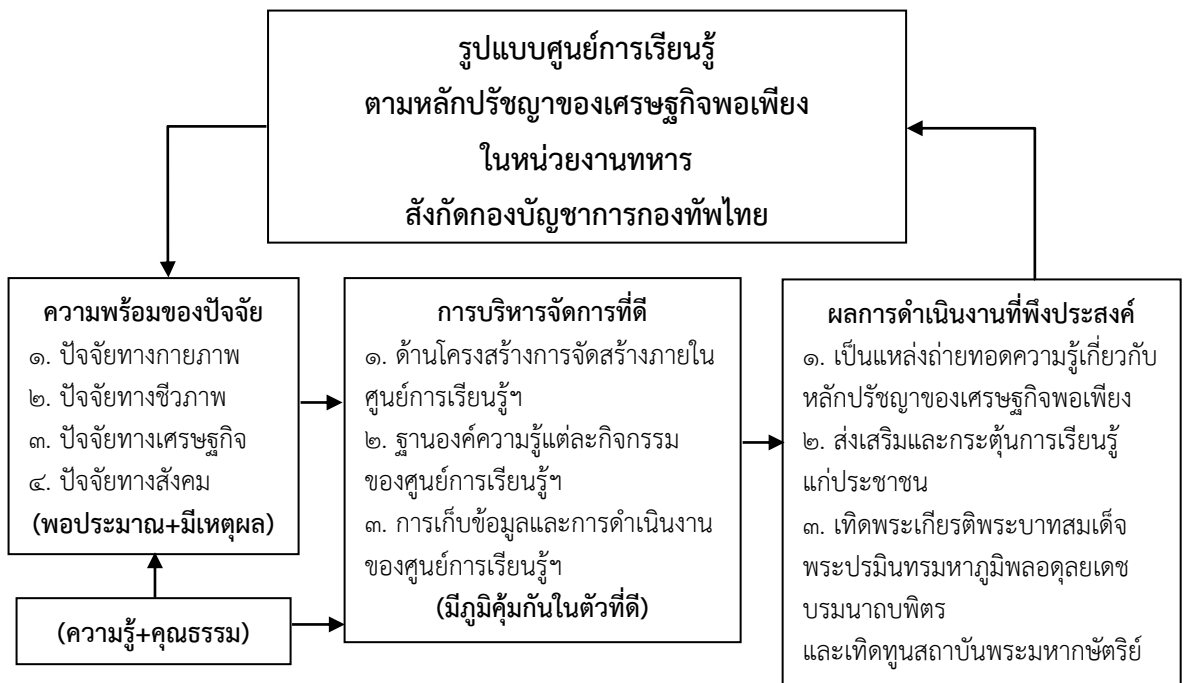
๓. การเพาะเห็ด ($\bar{x} = ๒.๓๐$) อาจเป็นเพราะการเพาะเห็ดนั้นต้องอาศัยความรู้ความสามารถในการผลิตพอสมควรเนื่องจากเห็ดนั้นจะออกดอกเมื่อมีความชื้นและอุณหภูมิที่เหมาะสม อีกทั้งในโรงเรือนที่เพาะเห็ดปริมาณมากหรือเพาะมานานและไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ทำให้มีการสะสมของโรคและแมลงซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณผลผลิตของเห็ดได้ อีกทั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถผลิตก้อนเชื้อเห็ดได้เองยังคงต้องซื้อจากตลาดภายนอกอยู่ สอดคล้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๕๒) ที่กล่าวว่า วัสดุหลักที่ใช้ในการเพาะเห็ดในถุงพลาสติก คือ ขี้เลื่อยไม่แยงพาราแต่ปัจจุบันขี้เลื่อยไม่แยงพารามีราคาสูงขึ้นและแหล่งวัตถุดิบแหล่งใหญ่มีอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศไทยเท่านั้น และ ๔. การเลี้ยงกบ ($\bar{x} = ๒.๒๐$) อาจเป็นเพราะการลงทุนเลี้ยงกบเริ่มแรกนั้นใช้เงินลงทุนมากพอสมควร อีกทั้งราคาของอาหารกบที่มีราคาค่อนข้างสูงจึงทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่สามารถเลี้ยงกบได้อย่างเต็มศักยภาพ ทำให้มีปริมาณและคุณภาพผลผลิตที่ต่ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณีภูฏกานต์ มุกดาจตุรพักตร์ (๒๕๕๔) ที่ศึกษารูปแบบและอาหารที่เหมาะสมสำหรับการผลิตกบนา (*Rana rugulosa*) เพื่อเป็นอาหารปลอดภัยและทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การเลี้ยงกบอย่างจริงจังต้องใช้เงินทุนในระยะแรกสูงพอสมควรไม่ว่าจะเป็นค่าติดตั้งอุปกรณ์ ค่าพันธุ์กบ ค่าก่อสร้างสถานที่เลี้ยง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มักขาดเงินทุนในการดำเนินการและสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือค่าอาหารซึ่งมีราคาแพง (๓๕-๓๙ บาทต่อกิโลกรัม) และมีคุณภาพที่ค่อนข้างต่ำส่งผลให้กบที่เลี้ยงได้รับสารอาหารที่ไม่ครบถ้วนอัตราการเจริญเติบโตช้าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคและที่สำคัญคือทำให้คุณภาพของผลผลิตกบลดลง

๔. เสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหารสังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และประยุกต์ใช้หลักพอประมาณ มีเหตุผล มีค้ำกันในตัวที่ดีประกอบกับ เงื่อนไขความรู้ คู่คุณธรรม ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาสังเคราะห์ได้เป็น “ต้นแบบ” (Model) เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังนี้

แผนภาพ ๕-๑ แสดงต้นแบบ “Model” รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในหน่วยงานทหารสังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

**รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานทหาร
สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย**

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๐

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงลักษณะพื้นฐานด้านสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์ฯ ประสบความสำเร็จ และระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุง และพัฒนารูปแบบในการดำเนินงานและการให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ฯ

๑.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ธ.ก.ส. ควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน การวางแผนการผลิตและการวางแผนการตลาด เนื่องจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าบางศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีรายได้จากการดำเนินกิจกรรมเลย อีกทั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนมาก (ร้อยละ ๗๐) ยังพึ่งพาแหล่งเงินทุนหมุนเวียน

จากหน่วยงานทหาร แสดงให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอกยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๑.๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน ควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์สภาพดิน คุณภาพของดินและวิธีการปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ ๒๐)

๑.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำและบาดาล หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กรมส่งเสริมการเกษตร ควรเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการนำน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์อย่างประหยัด การส่งเสริมการนำระบบชลประทานเข้ามายังพื้นที่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการกักเก็บน้ำหรือการปลูกพืชโดยวิธีประหยัดน้ำ เป็นต้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ ๑๐)

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงการดำเนินงานและบริการของศูนย์การเรียนรู้ฯ

๒.๑ จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงเป็ดเนื้อเป็ดไข่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย การเพาะเห็ด และการเลี้ยงกบ ยังมีการดำเนินงานในระดับพอใช้ ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรพัฒนาวิธีการผลิตให้มีคุณภาพได้ปริมาณผลผลิตที่เหมาะสมต่อขนาดพื้นที่ และมีการจัดการฟาร์มที่ดี เช่น การศึกษาดูงานนอกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อื่นๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือประชาชน ที่ประสบความสำเร็จหรือการส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานต่อไป

๒.๒ เนื่องจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าบางศูนย์การเรียนรู้ฯ มีปัญหาขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม (ร้อยละ ๑๐) ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น facebook line instragram หรือ twitter เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ แล้ว ยังถือเป็นการเทิดพระเกียรติ แสดงถึงพระอัจฉริยภาพและเป็นการสืบสานศาสตร์พระราชามาของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีประเด็นที่ควรจะทำการศึกษาต่อเนื่องต่อไปนี้

๑. การศึกษาความคาดหวัง ความต้องการส่งเสริมความรู้และบริการของประชาชนที่มีต่อศูนย์การเรียนรู้ฯ เพราะนอกจากการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ แล้วเราควรทำการศึกษาถึงประชาชนผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์ด้วยว่ามีความคาดหวัง ความต้องการความรู้ และต้องการได้รับบริการใดบ้างจากศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อที่จะได้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและผู้ที่เข้ามาใช้บริการอย่างแท้จริง เนื่องจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าบางศูนย์การเรียนรู้ฯ มีผู้เข้าเยี่ยมชมในปีที่ผ่านมาเพียง ๖๒ คนเท่านั้น

๒. ศึกษาขวัญและกำลังใจ ของผู้ปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เนื่องจากหากผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีขวัญและกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติงานแล้ว เชื่อได้ว่าการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ จะประสบผลสำเร็จและเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์

ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนทั่วไปและผู้เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์ฯ
อย่างแท้จริงต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมยุทธการทหาร. นโยบายผู้บัญชาการทหารสูงสุด ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑. กรมยุทธการทหาร. กองบัญชาการกองทัพไทย, ๒๕๖๑.
- กรมการปกครอง. คู่มือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๑.
- กรมปศุสัตว์. คู่มือการเลี้ยงเป็ด. พิมพ์ครั้งที่ ๑. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔.
- กระทรวงศึกษาธิการ. ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (๒๕๕๐-๒๕๕๔). กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนากิจการนักเรียน นักศึกษาและกิจการพิเศษสำนักงาน, ๒๕๕๐.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรวุฑ. ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๓.
- ณัฐภูมิ บำรุงแจ่ม. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- ทีศนา แคมมณี. ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : บริษัท วี.พี. (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๘.
- ประเวศ วะสี. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.
- พิบูล ทีปะปาล. พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่. กรุงเทพฯ. อมรการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- รณชัย ทิพย์อุทัย. การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๒. ม.ป.ท. : ม.ป.พ, ๒๕๕๔.
- วิรัช นิภาวรรณ. การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : โพรเพซ, ๒๕๕๐.
- สมพร เทพสิทธิ์า. การเดินทางรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต. กรุงเทพฯ : กองทุนอริยธรรม, ๒๕๔๙.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๖.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวไทย. ทำเนียบรัฐบาล. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. หมู่บ้านก้าแพงธรรมชาติที่มีชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ๒๕๔๙.

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร? พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๔๘.

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรุงเทพมหานคร. คู่มือชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : วิถีพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, ๒๕๔๙.

สำเร็จ จันทรสวรรณ และสุวรรณ บัวทวน. สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

วารสารและหนังสือพิมพ์

บุญเสริม บุญเจริญผล. “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกริก.

๗ (๑), มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๓. หน้า ๓.

ว. วชิรเมธี. “ความสับสนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง”. เนชั่นสุดสัปดาห์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๗๖๓, ๒๕๕๐.

วิทยานิพนธ์

เกษรา จูทอง. “การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน : กรณีศึกษาประชาชนในตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

จิตตา ยุติ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน บริษัทพูนทรัพย์ แคน จำกัด”. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

จุฑาภรณ์ ธรรมจารี. “การรับรู้ศักยภาพของการพัฒนาไปสู่องค์กรการเรียนรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กรของพนักงาน”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

ชุลีพร เอี่ยมอานวย. “การศึกษาความคิดเห็นของพนักงานต่อศักยภาพการพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์

มหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๘.

ณัฐกานต์ มุกดาจตุรพักตร์. “รูปแบบและอาหารที่เหมาะสมสำหรับการผลิตกบนา (*Rana rugulosa*)

เพื่อเป็นอาหารปลอดภัยและทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน” โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ : การผลิตสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ความปลอดภัยด้านอาหาร. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๔.

ดวงหทัย วงษ์ราช. “การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของเกษตรกรในเขตอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์”. นิเทศศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ดอกไม้ ชุ่มสุข. “การศึกษารูปแบบและโครงสร้างของระบบนิเวศเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการจัดการเกษตร ที่ยั่งยืนของเกษตรกรในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖.
ทรงชัย ทองปาน และคณะ. โครงการวิจัย “เรื่อง การปรับตัวของการผลิตข้าวและชาวนาในพื้นที่น้ำท่วม ช้ำซากระดับสูงภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย”. ๒๕๕๔.

เธียรธิดา มฤคทัต. “การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทศนคติและการปฏิบัติตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของ เกษตรกร : กรณีศึกษาจังหวัดอยุธยา”. นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓.

นภาพรรณ วงศ์มณี. “การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน การดำเนินชีวิตของประชาชน กรณีศึกษาชุมชนทรายทอง ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”. ค้นคว้าแบบ อีสระ

ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

นฤมล ตันติพงษ์. “การจัดการธุรกิจของเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดขอนแก่น”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์), สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.

เบญจวรรณ สุรินทร์. “การวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรและเกษตรกรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา”. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.

ประพันธ์ศักดิ์ รัชไชยวรรณ. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำโครงการ "เกษตรทฤษฎีใหม่" (ตามแนว พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ) ไปสู่การปฏิบัติ”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร), สาขาวิชาวิทยาการวิจัย, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

ปิยฉา กองฤทธิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพฤติกรรมผู้บริโภคในเขตจตุจักร และเขตบางเขน”. วิทยานิพนธ์บริหารมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๐.

ปริญานุช พิบูลสรารุช. “เดินตามรอยเท้าพ่อ เศรษฐกิจพอเพียง” เอกสารการอภิปรายทางวิชาการนทบุรี. ฝ่ายบริการเผยแพร่ทางไกล. สำนักการศึกษาต่อเนื่อง. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๙.

ผกาพันธ์ อินจำปา. “การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวบุคลากรโรงพยาบาลเอกชน

- กรุงเทพมหานคร”. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์), สาขาวิชาเอกอนามัย และครอบครัว, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.
- พรเทพ ชูศรี. “การประเมินสภาวะความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของพนักงาน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชา บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.
- พรสินทร์ กาญจนพิชชี. “การศึกษาความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในองค์การภาครัฐและเอกชน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.
- มนต์ชัย จงกล. “การศึกษาการใช้น้ำของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่”. วิศวกรรมศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิศวกรรมชลประทาน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- วรรณ ตังถาวรสิริกุล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัทสุขุมวิท คราวน์ จำกัด”. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.
- วิมลรัตน์ อ่องล่อง. “ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของกลุ่มการพยาบาล การปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วยกับประสิทธิผลของหอผู้ป่วยตาม การรับรู้ของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลสังกัดกรมสุขภาพ”. ปริญญาพยาบาลศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล, คณะพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- วิวรรธน์ มลมีศรเอี่ยม. “พฤติกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๓.
- สลิน สุวรรณวงศ์. “ความรู้ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- สุพรรณิ กุลภา. “ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนตามการรับรู้ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาเลย”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๗.
- สุพัตรา สมานประธาน. “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- เสาวภา พลาคิตยเลิศ. “วัฒนธรรมองค์การที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์การ ในบริษัทข้ามชาติอเมริกัน ในเขตนิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์น ซีบอร์ด จ.ระยอง”. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.
- อนุพงษ์ วาวงค์มูล. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริใหม่ :

- ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- อิษฐ์ อินทรภูมิ. “ความพึงพอใจของเกษตรกรชาวไร่อ้อยในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการดำเนินงานและบริการของสมาคมชาวไร่อ้อยอีสานกลาง” วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓.
- อัญชลี แยมจินดา. “บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่”. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๔๓.
- อุศนีย์ ฐปทอง. “ศักยภาพของพื้นที่และทัศนคติที่มีต่อการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ : กรณีศึกษาพื้นที่ขยายผลตำบลเขาหินพัฒนา และตำบลฝั่งรวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี”. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา. ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา, ๒๕๖๑.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- ชวนันท์ ชาญศิลป์. “ทฤษฎีการเรียนรู้” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : [http://www.med.cmu.ac.th/secret/edserv/curriculum/file, 2559](http://www.med.cmu.ac.th/secret/edserv/curriculum/file,2559).
- “พระบรมราโชวาท”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [http://www.sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm, 2517](http://www.sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm,2517).

ภาษาต่างประเทศ

Books

- Clark, C.R., & Mayer, E.R. e-Learning and the science of instruction. San Francisco : John Wiley and Son, 2003.
- Joyce and Weil. Models of Teaching. (6th ed.) Boston : Allyn and Bacon, 2000.
- Katz, D., & Kahn, R.L. The Social Psychology of Organization (2nd ed.). New York : John Wiley & Sons, 1978.
- Maslow A.H. Quoted in Ernest R. Hilgard, Introduction to Psychology. 3rd. New York : Harcourt Brace & World, 1962.
- Maslow, Abraham. Motivation and Personnality. New York : Harper and Row Publishers, 1970.
- Cronbach, L. J. Essentials of psychological testing (3rd ed.). New York: Harper & Row,

ಸೌ

1970.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ
กองบัญชาการกองทัพไทย

คำชี้แจง

(๑) แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้ในการสัมภาษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในหน่วยงานทหาร พื้นที่ สนภ. ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕ นทพ. ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ข้อมูลที่ได้จะเก็บเป็นความลับและจะใช้สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ของผู้วิจัยในการศึกษาหลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐ ลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

(๒) แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ได้แบ่งออกเป็น ๘ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางสังคมบางประการของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจบางประการของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๔ คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ

ตอนที่ ๕ คำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๖ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ตอนที่ ๗ คำถามเกี่ยวกับรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องการให้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและชุมชนในพื้นที่

ตอนที่ ๘ คำถามเกี่ยวกับระดับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

คำแนะนำ ให้ทำเครื่องหมายถูกในวงเล็บ (✓) หน้าข้อความที่ต้องการ และ หรือ
เติมข้อความลงในช่องว่าง.....ของแต่ละคำถามเพื่อให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....

ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview)

ตอนที่ ๑ ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ฯ

- ๑.๑ หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ .....
- ๑.๒ จำนวนสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ฯ..... คน
- ๑.๓ ประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ (ความชำนาญ) โปรตระบุ.....
- ๑.๔ จำนวนปีที่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ..... ปี
- ๑.๕ จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ในปีที่ผ่านมา..... คน
- ๑.๖ จำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ..... คน

ตอนที่ ๒ ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของศูนย์การเรียนรู้ฯ

- ๒.๑ ที่มาของแหล่งเงินทุนในการก่อตั้งศูนย์ฯ (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

☐ ๑. หน่วยงานทหาร	☐ ๒. เพื่อนบ้าน
☐ ๓. ญาติพี่น้อง	☐ ๔. สหกรณ์การเกษตร
☐ ๕. กลุ่มเกษตรกร	☐ ๖. ชกส.
☐ ๗. ธนาคารพาณิชย์	☐ ๘. อื่นๆ (ระบุ).....
- ๒.๒ จำนวนรายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ต่อปี.....บาท
- ๒.๓ แหล่งเงินทุนหมุนเวียน

☐ ๑. หน่วยงานทหาร	☐ ๒. เพื่อนบ้าน
☐ ๓. ญาติพี่น้อง	☐ ๔. สหกรณ์การเกษตร
☐ ๕. กลุ่มเกษตรกร	☐ ๖. ชกส.
☐ ๗. ธนาคารพาณิชย์	☐ ๘. อื่นๆ (ระบุ).....
- ๒.๔ จำนวนเงินทุนหมุนเวียน.....บาท
- ๒.๕ ขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม.....ไร่

ตอนที่ ๓ กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ

ได้แก่ การปลูกพืช ระบุ.....

.....

.....

.....

การเลี้ยงสัตว์ ระบุ.....

.....

.....

.....

การทำประมง ระบุ.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยทหาร
ที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ

ลำดับ	รายการ	เป็นปัญหา	ไม่เป็นปัญหา
	ปัจจัยทางกายภาพ		
๑	ความอุดมสมบูรณ์ของดิน		
๒	แหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ		
๓	มีการคมนาคมที่สะดวก		
๔	อื่นๆ (ระบุ).....		
	ปัจจัยทางชีวภาพ		
๕	การมีพันธุ์พืชที่ดีต้านทานโรคและแมลง		
๖	พันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง		
๗	อื่นๆ (ระบุ).....		
	ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
๘	การได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ		
๙	มีแหล่งเงินกู้ที่ให้อัตราดอกเบี้ยต่ำ		
๑๐	มีเงินทุนหมุนเวียน		
๑๑	มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ		
๑๒	มีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต		
๑๓	อื่นๆ (ระบุ).....		
	ปัจจัยทางสังคม		
๑๔	เจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง		
๑๕	มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี		
๑๖	มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ		
๑๗	มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ		
๑๘	ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
๑๙	อื่นๆ (ระบุ).....		

ตอนที่ ๕ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ลำดับ	รายการ	เป็นปัญหา	ไม่เป็นปัญหา
	ปัจจัยทางกายภาพ		
๑	ดินขาดความอุดมสมบูรณ์		
๒	แหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ		
๓	การคมนาคมเข้าศูนย์ฯ ยากลำบาก		
๔	อื่นๆ (ระบุ).....		

ตอนที่ ๕ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	เป็นปัญหา	ไม่เป็นปัญหา
	ปัจจัยทางชีวภาพ		
๕	ขาดพันธุ์พืช		
๖	พันธุ์สัตว์ที่ดี		
๗	เกิดโรคและแมลงระบาดอย่างสม่ำเสมอ		
๘	อื่นๆ (ระบุ).....		
	ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
๙	ขาดการสนับสนุนงบประมาณ		
๑๐	ขาดแหล่งเงินกู้		
๑๑	ขาดเงินทุนหมุนเวียน		
๑๒	ขาดการทำบัญชีครัวเรือน		
๑๓	อื่นๆ (ระบุ).....		
	ปัจจัยทางสังคม		
๑๔	เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์		
๑๕	ขาดสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี		
๑๖	ขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม		
๑๗	ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ		
๑๘	ไม่ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
๑๙	อื่นๆ (ระบุ).....		

ตอนที่ ๖ รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

( ) ๑. เกษตรทฤษฎีใหม่ ( ) ๒. เกษตรแบบผสมผสาน ( ) ๓. เกษตรอินทรีย์ ( ) ๔. เกษตรประณีต

( ) ๕. อื่นๆ (ระบุ).....

ประเภทกิจกรรม ( ) ๑. พืชกับพืช ( ) ๒. สัตว์กับสัตว์ ( ) ๓. พืชกับสัตว์

ตอนที่ ๗ รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องการให้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและชุมชนในพื้นที่

.....

.....

.....

.....

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 30 lines.

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ตอนที่ ๘ ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ
กองบัญชาการกองทัพไทย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลด้านโครงสร้างการจัดสร้างภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
๑.๑ ป้ายโครงการศูนย์การเรียนรู้				
๑.๒ บอร์ดอธิบายความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง				
๑.๓ บอร์ดแผนผังแสดงการจัดพื้นที่สาธิตภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ				
๑.๔ บอร์ดแผนผังทำเนียบกำลังพลดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ				
๑.๕ พื้นที่หรือห้องที่ใช้สำหรับบรรยายผู้เยี่ยมชม / ฝึกอบรม				
๑.๖ การจัดสร้างฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ				
๑.๗ บอร์ดอธิบายองค์ความรู้ อันได้แก่ ต้นทุน วิธีการ และผลที่ได้รับ				
๑.๘ การให้ความรู้เกี่ยวกับ				
- การลดต้นทุนการผลิต				
- การแปรรูปผลผลิต				
- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น				
- การดำเนินการแบบอินทรีย์/ชีวภาพ				
- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่า การไม่ใช้สารเคมี				
- การอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การปลูกหญ้าแฝก				
๑.๙ การจัดจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ				
๑.๑๐ ระบบการจัดการน้ำ				

ส่วนที่ ๒ ฐานองค์ความรู้แต่ละกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้

๒.๑ ด้านกิจกรรม

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
-การปลูกพืชผักหมุนเวียน/พืชสวนครัว (จำนวน ๓ ชนิดขึ้นไป)				
-การปลูกพืชสวน ไม้ผลผสมผสาน (ไม้ผล ,พืชแซมรวม ๒ ชนิดขึ้นไป)				
-การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น (ผลผลิตที่ได้ต่อพื้นที่)				
-การปลูกพืชสมุนไพร (จำนวน ๕ ชนิดขึ้นไป)				
-การเพาะเห็ด (ปริมาณผลผลิต, คุณภาพ)				

๒.๒ ด้านปศุสัตว์

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
- การเลี้ยงสุกรแบบหมูหลุม (ปริมาณผลผลิต/ตัว, การจัดการฟาร์ม)				
- การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง / ไก่ไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)				
- การเลี้ยงเป็ดเนื้อ / ไข่ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)				
- การเลี้ยงกบ (ปริมาณผลผลิต, การจัดการฟาร์ม)				

๒.๓ ด้านประมง

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
- การเลี้ยงปลาในกระชัง/ในสระน้ำ/บ่อพลาสติก (ปริมาณผลผลิตที่ได้)				

๒.๔ ด้านลดต้นทุนการผลิต/ การถ่ายทอดความรู้

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
- การปลูกพืชอาหารสัตว์ / การทำอาหารสัตว์ (การจัดการ)				
- การทำปุ๋ยชีวภาพ/สารสกัดป้องกันศัตรูพืช/น้ำส้มควันไม้ (วิธีให้ความรู้)				
- การให้ความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์พืช/ สัตว์ (วิธีการถ่ายทอดความรู้)				
- การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สูงสุด(การจัดการ)				
- การจัดทำและแนะนำการทำบัญชีครัวเรือน (อุปกรณ์, การถ่ายทอดความรู้)				
- วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดให้ความรู้				

ส่วนที่ ๓ การเก็บข้อมูล / การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ

รายการ	ระดับ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
๓.๑ การเก็บข้อมูลจำนวนคนที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ				
๓.๒ การเก็บข้อมูลผลผลิตแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการ				
๓.๓ การออกแบบสอบถามความเข้าใจหรือพึงพอใจของผู้เยี่ยมชม				
๓.๔ การติดตามจำนวนผู้นำความรู้จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปใช้ประโยชน์จริง				
๓.๕ การจัดทำเอกสารหรือเผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์				

ส่วนที่ ๔ คำแนะนำ / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

กรุณาส่งกลับที่ ๙/๑ หมู่ ๑๖ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา ปทุมธานี ๑๒๑๓๐ หรือ โทรสาร ๐๒ ๕๖๕ ๘๔๗๒
(นายอิษฏ์ อินทรภูมิ กปก.สปก.ศปร.)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	พลตรี ราเมศร์ สันติบุตร
วัน เดือน ปีเกิด	๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๒๙ ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พ.ศ. ๒๕๓๘ หลักสูตรหลักประจำโรงเรียนเสนาธิการทหารบก พ.ศ. ๒๕๓๘ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
ประวัติการทำงานโดยย่อ	พ.ศ.๒๕๔๔ ผู้บังคับกองพัน กองพันทหารม้าที่ ๑๘ พ.ศ.๒๕๔๗ เสนาธิการจังหวัดทหารบกพะเยา พ.ศ.๒๕๔๘ เสนาธิการจังหวัดทหารบกเพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๔๙ รองผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ กรมกิจการพลเรือนทหาร พ.ศ.๒๕๕๑ ผู้อำนวยการกองกลาง กรมกิจการพลเรือนทหาร พ.ศ.๒๕๕๒ ผู้อำนวยการกองทหารพัฒนา สำนักปฏิบัติการกิจการพลเรือน พ.ศ.๒๕๕๔ ผู้อำนวยการกองนโยบายและแผนกรมกิจการพลเรือน พ.ศ.๒๕๕๗ ผู้อำนวยการกองแผนและโครงการ ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของกองบัญชาการกองทัพไทย

ผู้วิจัย พลตรี ราเมศร์ สันติบุตร

หลักสูตร วปอ.

รุ่นที่ 60

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
และความมั่นคง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏความหมายเป็นเชิงนัยครั้งแรกในพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ในปี พ.ศ. 2517 ที่พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนชาวไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้อง ตามหลักวิชาการ และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน จึงได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน รวมถึง หน่วยงานของกองทัพเช่นกัน

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเชื่อได้ว่าจะ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นอกจากนี้ ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด ยังมีนโยบายให้กองทัพให้ความเร่งด่วนสูงสุดในการพิทักษ์เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ถวายความปลอดภัย ป้องกันและปราบปรามการลวงละเมิดพระบรมเดชานุภาพ เผยแพร่พระเกียรติคุณ และพระราชกรณียกิจที่สำคัญในทุกโอกาส รวมทั้งเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการ พัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ (กรมยุทธการทหาร, 2561)

กองบัญชาการกองทัพไทยเป็นหน่วยงานของกองทัพ ที่ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งยังมีภารกิจเผยแพร่และส่งเสริมให้กับข้าราชการและ ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ด้วยการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ ของหน่วยงาน และศูนย์การเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เกษตรกรตัวอย่างดำเนินการ โดยเฉพาะศูนย์ประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เพื่อสาธิตการน้อมนำหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่างๆ มาประยุกต์ใช้จริง ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย มีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การดำเนินงาน และกิจกรรมที่ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ บุคลากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมและ บริบทของหน่วยงานนั้น ดังนั้น เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ควรศึกษาการพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินงาน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้นประสบความสำเร็จ จนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับข้าราชการ ประชาชน และหน่วยงานอื่นที่สนใจ อีกทั้ง ผลที่ได้จากการศึกษายังสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และเพื่อเป็นต้นแบบให้ หน่วยงานอื่น ที่ต้องการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทำให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ
3. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย
4. เพื่อเสนอรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร
  - 1.1 ทำการศึกษาเฉพาะศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ กองบัญชาการกองทัพไทย
2. ตัวแปรที่ใช้ทำการศึกษา ประกอบด้วย
  - 2.1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ จำนวนบุคลากร ประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ จำนวนปีที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ
  - 2.2 ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม รายได้ของศูนย์ การเรียนรู้ฯ แหล่งเงินทุนในการผลิต
  - 2.3 กิจกรรมที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง
  - 2.4 ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน หน่วยทหารที่สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัย ทางชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม
  - 2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

2.6 รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแบบผสมผสาน เกษตรประณีต ฯลฯ

2.7 ระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นหลัก โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทยด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกลุ่มตัวอย่าง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep interview) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องของข้อมูลซึ่งสามารถนำผลที่ได้มาเป็นประโยชน์กับผู้สนใจต่อไป โดยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

ระยะที่ 2 สังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย

โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep interview) จากเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินงานที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ จากชุมชนบริเวณรอบศูนย์การเรียนรู้ฯ และจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากกิจกรรมที่ดำเนินงานภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ

2. ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน เกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสาน

ผลการวิจัย

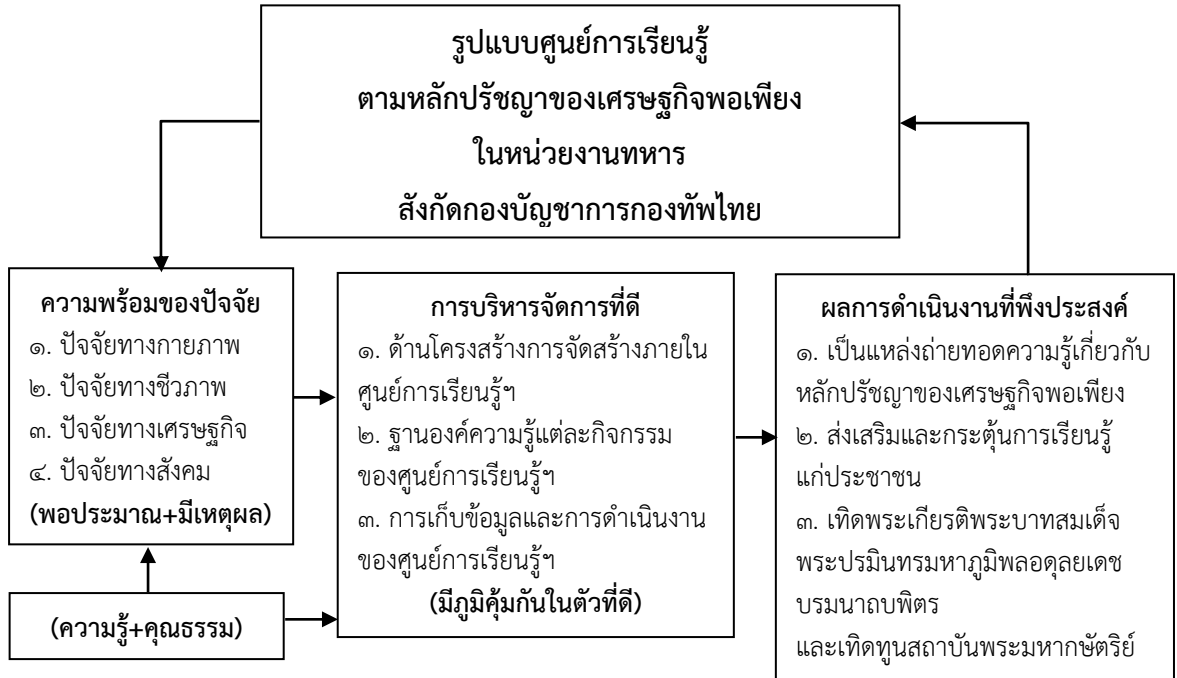
การวิเคราะห์รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ ก่อตั้ง ระหว่าง 1-7 ปี (ร้อยละ 40) ในปีที่ผ่านมา มีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมไม่เกิน 600 คน (ร้อยละ 40) มีจำนวนผู้เข้าเยี่ยมชมทั้งหมดเฉลี่ย 3,632.7 คน รายได้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เฉลี่ย 63,365 บาทต่อปี มีขนาดพื้นที่ดำเนินกิจกรรม ระหว่าง 7-15 ไร่ (ร้อยละ 40) รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน (ร้อยละ 100) รองลงมาดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ (ร้อยละ 70) โดยประเภทกิจกรรมทั้งหมด คือการปลูกพืชควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 100)

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรม พบว่า เป็นปัญหาปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ 20) และปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ 10) ส่วนปัจจัยอื่นที่เป็นปัญหาแม้มีไม่มากนักแต่ก็ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ เช่น มีปัญหาเกิดโรคและแมลงระบาด (ร้อยละ 10) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ขาดการตอบรับเข้าเยี่ยมชม ไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และไม่ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ร้อยละ 10) เท่ากัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ประสบความสำเร็จนั้นประกอบไปด้วยปัจจัยในทุกด้าน เกื้อหนุนซึ่งกันและกันทั้งปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ มีการคมนาคมที่สะดวก (ร้อยละ 100) มีแหล่งที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ (ร้อยละ 90) มีดินที่อุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ 80) ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ มีพันธุ์พืชที่ดี ต้านทานโรคและแมลงและมีพันธุ์สัตว์ที่ดีต้านทานโรคและแมลง (ร้อยละ 100) เท่ากัน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ได้รับสนับสนุนงบประมาณอยู่เสมอ มีเงินทุนหมุนเวียน มีการทำบัญชีครัวเรือนอยู่เสมอ และมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิต (ร้อยละ 100) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ มีเจ้าหน้าที่มีประสบการณ์สูง มีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี และมีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ เท่ากัน (ร้อยละ 100)

การศึกษาระดับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ศึกษาใน 36 ประเด็น พบว่า ภาพรวมแล้วศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับดีมาก อย่างไรก็ตามตามศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินงานในระดับพอใช้ในหลายประเด็น ซึ่งควรนำมาเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานและให้บริการแก่ประชาชน คือ การเลี้ยงเปิดเนื้อเปิดไข่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น การเพาะเห็ด และการเลี้ยงกบ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 2.40 2.30 และ 2.20 ตามลำดับ

การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในหน่วยงานทหารสังกัดกองบัญชาการกองทัพไทย ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และประยุกต์ใช้หลัก พอประมาณ มีเหตุผล มีค้ำกันในตัวที่ดีประกอบกับเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรมของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาสังเคราะห์ได้เป็น “ต้นแบบ” (Model) เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ธ.ก.ส. ควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน การวางแผนการผลิต และการวางแผนการตลาด เนื่องจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าบางศูนย์การเรียนรู้ ไม่มีรายได้จากการดำเนินกิจกรรมเลย อีกทั้งศูนย์การเรียนรู้ ส่วนมาก (ร้อยละ 70) ยังพึ่งพาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนจากหน่วยงานทหาร แสดงให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ ยังต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอกยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน ควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์สภาพดิน คุณภาพของดินและวิธีการปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ มีปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ 20)

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำและบาดาล หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กรมส่งเสริมการเกษตร ควรเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการนำน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์อย่างประหยัด การส่งเสริมการนาระบบชลประทานเข้ามายังพื้นที่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการกักเก็บน้ำหรือการปลูกพืชโดยวิธีประหยัดน้ำ เป็นต้น เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าปัญหาแหล่งที่ตั้งห่างไกลจากแหล่งน้ำ (ร้อยละ 10)

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงการดำเนินงานและบริการของศูนย์การเรียนรู้ฯ

2.1 จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงเปิดเนื้อเปิดไข่ การปลูกพืชไร่ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย การเพาะเห็ด และการเลี้ยงกบ ยังมีการดำเนินงานในระดับพอใช้ ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรพัฒนาวิธีการผลิตให้มีคุณภาพได้ปริมาณผลผลิตที่เหมาะสมต่อขนาดพื้นที่ และมีการจัดการฟาร์มที่ดี เช่น การศึกษาดูงานนอกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อื่นๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือประชาชน ที่ประสบความสำเร็จ หรือการส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานต่อไป

2.2 เนื่องจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าบางศูนย์การเรียนรู้ฯ มีปัญหาขาดการตอบรับ เข้าเยี่ยมชม (ร้อยละ 10) ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ผ่านช่องทางสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น facebook line instragram หรือ twitter เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ แล้ว ยังถือเป็นการเทิดพระเกียรติ แสดงถึงพระอัจฉริยภาพและเป็นการสืบสานศาสตร์พระราชามาของในหลวงรัชกาลที่ 9 ให้คงอยู่สืบไป